

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมิน โครงการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียน โรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม ปีการศึกษา 2561-2562 ได้กำหนดขอบเขตของการเสนอผลการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและอบายมุข
 - 1.1 ความหมายของสารเสพติด
 - 1.2 ประวัติของสารเสพติด
 - 1.3 ประเภทของสารเสพติด
 - 1.4 สาเหตุของการติดสารเสพติดของวัยรุ่น
 - 1.5 แนวคิดและทิศทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
 - 1.6 การดำเนินงานป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา
 - 1.7 ระบบป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
 - 1.8 ปัญหาการดำเนินงานป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา
 - 1.9 ความหมายของอบายมุข
 - 1.10 องค์ประกอบของอบายมุข
 - 1.11 การดำเนินงานสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา
2. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
 - 2.1 ความหมาย พฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
 - 2.2 ความสำคัญของพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.3 แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
 - 2.4 แนวคิดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.5 แนวทางพัฒนาพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.6 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 3.1 แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม
 - 3.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 3.3 ประเภทรูปแบบของการมีส่วนร่วม
 - 3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

4. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ
 - 4.1 ความหมายของโครงการ
 - 4.2 ความหมายของการประเมินโครงการ
 - 4.3 ประเภทของการประเมินโครงการ
 - 4.4 ความสำคัญของการประเมินโครงการ
 - 4.5 รูปแบบการประเมินโครงการ
 - 4.6 รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้ (CIPP Model)
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 5.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 5.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน
 - 5.3 การวัดและประเมินความพึงพอใจ
6. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขของนักเรียนโรงเรียน

หาดสำราญวิทยาคม

- 6.1 แนวคิด การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 6.2 แนวคิดการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 6.3 แนวคิดการดำเนินงานโครงการลูกเสือต้านภัยยาเสพติด
- 6.4 แนวคิดรูปแบบการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม
- 6.5 แนวคิดรูปแบบการดำเนินงานโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 6.6 แนวคิด รูปแบบการดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่
- 6.7 แนวคิด รูปแบบการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข
- 6.8 แนวคิด หลักการการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตและพฤติกรรมนักเรียน
- 6.9 แนวคิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และสถานักเรียน
- 6.10 แนวคิด หลักการการจัดกิจกรรมดนตรี กิจกรรมกีฬาสัมพันธ์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและอบายมุข

1.1 ความหมายของสารเสพติด

ศุภร ชินะเกตุ (2553 : 34) ได้ให้ความหมายของสารเสพติดไว้ว่า สารใดก็ตามเมื่อเข้าสู่ร่างกายโดยการรับประทาน ดม สูบหรือดมก็ตามทำให้มีผลต่อจิตใจและร่างกายของผู้ใช้สารนั้น จะมีลักษณะ คือ ผู้ใช้ยาจะต้องเพิ่มขนาดยาตลอดเวลา เมื่อหยุดใช้ก็จะทำให้เกิดมีอาการขาดยา ผู้ใช้เป็นเวลานาน จะทำให้เกิดความต้องการยามากขึ้นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจและยังส่งผลร้ายต่อสุขภาพของผู้เสพติดด้วย

โคมธราดล อนันตสาน (2555 : 75) กล่าวถึงความหมายของสารเสพติด คือ สารใดก็ตามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือสารที่สังเคราะห์ขึ้น เมื่อนำเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ดม สูบ ดึงหรือด้วยวิธีการใดๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการเสพติดได้หากใช้สารนั้นเป็นประจำทุกวัน หรือวันละหลายๆ ครั้ง

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2552 : 83) ได้ให้ความหมายของสารเสพติดไว้ 2 แนว คือ

ความหมายโดยทั่วไป

สารเสพติด หมายถึง สารหรือยาที่อาจเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติหรือจากการสังเคราะห์ ซึ่งเมื่อบุคคลใดเสพหรือได้รับเข้าไปในร่างกายซ้ำๆ กันแล้ว ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตามเป็นช่วงระยะๆ หรือนานติดต่อกันก็ตาม จะทำให้บุคคลนั้นต้องตกอยู่ใต้อำนาจ หรือเป็นทาสของสิ่งนั้นทางด้านร่างกายและจิตใจเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังอาจต้องเพิ่มปริมาณการเสพขึ้นเรื่อยๆ หรือทำให้สุขภาพของผู้เสพเสื่อมโทรมลง และเมื่อถึงเวลาอยากเสพแล้วไม่ได้เสพ จะมีอาการผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจ หรือเฉพาะทางด้านจิตใจเกิดขึ้นในผู้เสพนั่น

ความหมายตามกฎหมาย

ยาเสพติดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2534 แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ยาเสพติดให้โทษ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ยาเสพติดให้โทษ หมายความว่า สารเคมีหรือวัตถุชนิดใดๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ดึง หรือด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องการเพิ่มขนาดการเสพขึ้นเรื่อยๆ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง นอกจากนี้ให้รวมถึงพืชหรือส่วนของพืชที่เป็นหรือให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษและสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษดังกล่าวด้วย

ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่ได้หมายความถึง ยาสามัญประจำบ้านบางตำรับตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มียาเสพติดให้โทษผสมอยู่

2. วัตถุออกฤทธิ์ตามพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 วัตถุออกฤทธิ์หมายความว่าวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทที่เป็นสิ่งธรรมชาติหรือสิ่งที่ได้จากธรรมชาติ หรือวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นวัตถุสังเคราะห์ ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศในราชกิจจานุเบกษา

3. สารระเหยตามพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 สารระเหยหมายความว่า สารเคมีหรือผลิตภัณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมประกาศว่าเป็นสารระเหย

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สารเสพติด หมายถึงสารใดๆ เมื่อบุคคลนำเข้าสู่ร่างกายด้วยวิธีรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือวิธีใดก็ตามทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ มีความต้องการเพิ่มขนาดการเสพมากขึ้น มีอาการขาดยาเมื่อหยุดเสพซึ่งเป็นความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ และส่งผลให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของผู้เสพด้วย

1.2 ประวัติของสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2562 : ออนไลน์) องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ยาเสพติด” หมายถึง ยาหรือสารเคมีที่เสพ เข้าสู่ร่างกายแล้วทำให้เกิดพิษเรื้อรังแก่ผู้เสพทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม มีอาการผิดปกติ หรือทรมาณเมื่อขาดยา สารบางอย่างที่เป็นสารเสพติดไม่อาจทำให้เกิดอาการขาดยาทางร่างกาย แต่เป็นการเสพติดทางจิตใจได้ เช่น บุหรี่ เหล้า กัญชา ซึ่งถ้าหากไม่ได้เสพจะมีอาการหงุดหงิด โมโห ขุนเฉียวกระวนกระวาย อารมณ์ไม่แจ่มใส จิตใจขุ่นข้อง

เจริญ แฉกพิมาย และปนัดดา ศรีชนสาร (2555 : 6 อ้างถึงใน สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. 2553 : 2-4) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของยาเสพติด นั้นนักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่าประเทศอิรัก อิหร่าน และประชาชนในแถบเมโสโปเตเมีย รู้จักการปลูกฝิ่นมาประมาณ 5,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช โดยชาวกรีกทราบที่ฝิ่นสามารถระงับความเจ็บปวด และความกตัญญูได้เป็นอย่างดีสืบมาชาวอินเดียก็ใช้ฝิ่นเสพเพื่อให้เกิดความมึนเมาโดยเห็นว่าเป็นความสุขและสามารถช่วยลืมนความทุกข์ต่างๆ ได้ ต่อมาในยุคศตวรรษที่ 18-19 ชาวผิวขาวนักล่า เมืองจีนก็รู้แน่เห็นจริงว่า ฝิ่นทำอันตรายต่อผู้เสพได้จึงใช้ฝิ่นเป็นเครื่องมือช่วยในการล่าเมืองขึ้นให้มาอยู่ในอาณานิคมของตน ในส่วนของประเทศไทยฝิ่นเข้ามาในสมัยใดนั้นยังไม่ทราบแน่ชัดเท่าที่มีหลักฐานครั้งแรกอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) พ.ศ. 1903 มีกฎหมายบัญญัติการห้ามซื้อขาย เสพฝิ่น ไว้ซึ่งแม้ว่าบทลงโทษจะสูงแต่

การลักลอบซื้อขาย และเสฟฝิ่นยังมีอยู่ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงแจกกฎหมายป่าวรวงห้ามปรามผู้ขาย ผู้สูบฝิ่นแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้ทรงตราพระราชกำหนดโทษให้สูงขึ้นไปอีกโดย “ห้ามอย่าให้ผู้ใดสูบฝิ่น กินฝิ่น ชื้อฝิ่น ขายฝิ่น และเป็นผู้สมซื้อสมขายเป็นอันขาดทีเดียวถ้ามีฟังจับได้และมีผู้ร้องฟ้องพิจารณาเป็นสัจจะให้ลงพระอาญา เขียน 3 ยก ทเวนบก 3 วัน ทเวนเรือ 3 วัน ธิราชบาทว์ บุตรภรรยาและทรัพย์สิ่งของให้สิ้นเชิง ให้ส่งตัวไปตะพุ่นหญ้าช้างผู้รู้เห็นเป็นใจมิได้เอาความมาว่ากล่าวจะให้ลงอาญาเขียน 60 ที” ต่อมาในรัชกาลที่ 3 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะที่ตรงกับสมัยที่อังกฤษนำฝิ่นจากอินเดียไปบังคับขายให้จีนทำให้มีคนจีนติดฝิ่นเพิ่มขึ้น และในช่วงเวลานั้น ตรงกับระยะที่คนจีนเข้ามาค้าขายในเมืองไทยมากขึ้น จึงเป็นการนำการใช้ฝิ่นและผู้ติดฝิ่นเข้ามาในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีนโยบายที่ขอมให้คนจีนเสฟและขายฝิ่นได้ตามกฎหมายแต่ต้องเสียภาษีผูกขาด มีนายภาษีเป็นผู้ดำเนินการ ปรากฏว่าภาษีฝิ่นทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยมาก และได้มีความพยายามให้คนไทยไม่ให้เสฟฝิ่น แต่ก็ไม่ได้ผลเต็มที่ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้ภาษีฝิ่นที่จะทำให้มีการสูบฝิ่นน้อยลงจนสามารถเลิกได้ในที่สุด และทรงขอมให้รัฐฯขาดรายได้จากภาษีฝิ่นปริมาณเงินรายได้จากภาษีฝิ่นก็ลดลงเรื่อย ๆ โดยรัฐฯได้ เงินชดเชยจากภาษีอากรยาสูบแทน

1.3 ประเภทของสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2552 : 74) พบว่า ปัจจุบันสารเสพติดมีมากกว่าร้อยชนิด สามารถจัดแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ตามการออกฤทธิ์แล้วยังแบ่งตามแหล่งที่มา แบ่งตามกฎหมาย และแบ่งตามองค์การอนามัยโลก ดังนี้

1.3.1 แบ่งตามการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง

สารเสพติดมีคุณสมบัติสำคัญ คือ สามารถออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) ประเภทกดประสาท เช่น กลุ่มฝิ่น (ฝิ่นยา มอร์ฟิน โคเคอิน เฮโรอิน เป็นต้น) ยาระงับประสาทและยานอนหลับ (เซโคบาร์บิทัล อะโมบาร์บิทัล เป็นต้น) ยากล่อมประสาท (เมโพรบามิท ไดอาซีแพม คลอไดอาซีพอกไซด์ เป็นต้น) สารระเหย (ทินเนอร์เล็กเกอร์ กาว น้ำมันเบนซิน เป็นต้น) เครื่องดื่มมีนเมา (เหล้า เบียร์ เป็นต้น)
- 2) ประเภทกระตุ้นประสาท เช่น แอมเฟตามีน เมทแอมเฟตามีน อีเฟดรีนกระท่อม โคเคอิน (โคเคน) กาแฟ เป็นต้น
- 3) ประเภทหลอนประสาท เช่น แอลเอสดี ดีเอ็มที เห็ดขี้ควาย เป็นต้น

4) ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน อาจกด กระตุ้น หรือหลอนประสาทผสมร่วมกัน เช่น กัญชา เป็นต้น

1.3.2 แบ่งตามแหล่งที่มา

1) ประเภทที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ฝิ่น มอร์ฟิน กระท่อม กัญชา เป็นต้น
2) ประเภทที่ได้จากการสังเคราะห์ เช่น เฮโรอีน เซโคบาร์บิทัล แอมเฟตามีน เป็นต้น

1.3.3 แบ่งตามกฎหมาย แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1) ประเภทถูกกฎหมาย เช่น ยาแก้ไอ น้ำคำ บุหรี่ เหล้า กาแฟ
2) ประเภทผิดกฎหมาย
(1) ยาเสพติดให้โทษ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2528 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2530 จัดแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2552 : 68)

ประเภท 1 ได้แก่ เฮโรอีน อาเซทอร์ฟิน อีทอร์ฟิน แอมเฟตามีน เป็นสารเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรง

ประเภท 2 ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟิน โคเคอีน เป็นสารเสพติดให้โทษทั่วไป

ประเภท 3 ได้แก่ ยาแก้ไอที่มีฝิ่นหรือโคเคอีนเป็นส่วนผสม ยาแก้ท้องเสียที่มีโคฟีนิลออกซิเลทเป็นส่วนผสม เป็นสารเสพติดให้โทษชนิดเป็นตำรับยาที่มีสารเสพติดให้โทษประเภท 2 ปُرุงผสมอยู่ด้วย

ประเภท 4 ได้แก่ อาเซติกแอนไฮไดรด์อะเซติลคลอไรด์เป็นสารเคมีที่ใช้ในการผลิตสารเสพติดให้โทษประเภท 1 หรือประเภท 2

ประเภท 5 ได้แก่ กัญชา กระท่อม เป็นสารเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าข่ายอยู่ในประเภท 1 ถึงประเภท 4

(2) วัตถุออกฤทธิ์ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2528 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2535 จัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2552 : 69) คือ

ประเภท 1 ได้แก่ ดีเอ็มที เมสคาลีน แอลเอสดี เตตราไฮโดรแคนนาบินอล

ประเภท 2 ได้แก่ เมทแอมเฟตามีน อีเฟดรีนเมธิลเฟนิเดท เซโคบาร์บิทัล ไดอาซีแพม คลอไดอาซีพอกไซด์ เป็นต้น

ประเภท 3 ได้แก่ อะโมบาร์บิทัล ไชโคลบาร์บิทัล กลูเตธิไมด์ เมโพรบาเมท เป็นต้น

ประเภท 4 ได้แก่ บาร์บิทัล ฟิโนบาร์บิทัล ไดอาซีแพม คลอไดอาซีพอกไซค์ เป็นต้น

(3) สารระเหย ตามพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม

คือ 1) เป็นสารเคมี เช่น อาซีโทน เอทิล อาซีเตท โทลูอิน เป็นต้น
2) เป็นผลิตภัณฑ์ เช่น แล็กเกอร์ ทินเนอร์ กาว เป็นต้น

1.3.4 แบ่งตามองค์การอนามัยโลก เป็น 9 ประเภท คือ

1) ประเภทฝุ่นหรือมอร์ฟิน รวมทั้งยาที่มีฤทธิ์คล้ายมอร์ฟิน ได้แก่ ฝุ่น มอร์ฟิน เฮโรอินเพทิดีน

2) ประเภทยาพิษเรท รวมทั้งยาที่มีฤทธิ์ทำนองเดียวกัน ได้แก่ เซโคบาร์บิทัลอะโมบาร์บิทัล พาราลดีไฮด์เมโพรบาเมท ไดอาซีแพม เป็นต้น

3) ประเภทแอลกอฮอล์ ได้แก่ เหล้า เบียร์วิสกี้

4) ประเภทแอมเฟตามีน ได้แก่ แอมเฟตามีน เมทแอมเฟตามีน

5) ประเภทโคเคน ได้แก่ โคเคน โบโคคา

6) ประเภทกัญชา ได้แก่ ใบกัญชา ยางกัญชา

7) ประเภทใบกระท่อม

8) ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดีดีเอ็นทีเมสตาลีน เห็ดเมาบางชนิด ต้นลำโพง เมล็ดมอร์นิงกลอรี

9) ประเภทอื่นๆ นอกเหนือจาก 8 ประเภทข้างต้น ได้แก่ สารระเหยต่างๆ เช่น ทินเนอร์ เบนซิน น้ำยาล้างเล็บ ยาแก้ปวด และบุหรี่

สรุปประเภทของสารเสพติดจำแนกตามการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ประเภทกดประสาท ประเภทกระตุ้นประสาท ประเภทหลอนประสาท และประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน เป็นต้น

1.4 สาเหตุของการติดยาเสพติดของวัยรุ่น

อรอนงค์ หงษ์ชุมแพ (2538 : 11-12) ได้กล่าวถึง สาเหตุของการติดยาเสพติดไว้ว่า ประกอบด้วยสาเหตุสำคัญ 3 ประการคือ ตัวบุคคล ตัวยา และสภาพแวดล้อม มีรายละเอียดดังนี้

1. สาเหตุจากตัวบุคคล ได้แก่

1.1 ด้านบุคลิกภาพ พวกติดยาเสพติดมักมีพื้นฐานเป็นผู้มีบุคลิกภาพผิดปกติอ่อนแอต้องพึ่งขาดตลอดเวลา หรือมีบุคลิกภาพเบี่ยงเบนก้าวร้าวต่อต้านสังคม

1.2 ด้านร่างกายและจิตใจเคยเป็นโรคจิต โรคประสาทมาก่อน หรือใช้ยาแก้ลมประสาทเป็นประจำ

2. สาเหตุจากตัวยา ได้แก่

2.1 เกิดจากฤทธิ์ของตัวยาเสพติดซึ่งออกฤทธิ์ระงับความเจ็บปวด ขณะเดียวกันก็ทำให้จิตใจอารมณ์สดใส เคลิบเคลิ้ม หลุดจากโลกแห่งความเป็นจริงที่เป็นทุกข์ ออกไปสู่โลกแห่งความฝันซึ่งเป็นสุขในระหว่างการออกฤทธิ์ของยาเสพติด ผู้ที่มีความทุกข์ในใจประจำต้องการหนีจากภาวะความเป็นจริง และหาทางออกด้วยการใช้ยาเสพติดทำให้ติดยา

2.2 เกิดจากฤทธิ์ของยาเสพติดเอง เมื่อใช้บ่อย ๆ จะเกิดการติดยาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อหยุดยาจะเกิดอาการขาดยา ทำให้ต้องใช้ยาเสพติดอีก

3. สาเหตุจากสิ่งแวดล้อมและสังคม ได้แก่ อยู่ใกล้ชิดกับยาเสพติด อยู่ใกล้ชิดกับผู้ติดยาเสพติดอยู่ในสังคมที่มีการขายยาเสพติดอย่างแพร่หลายอยู่ในแหล่งชุมชนแออัดซึ่งมีการแพร่ระบาดของยาเสพติด หาซื้อง่าย ทำให้วัยรุ่นซึ่งอยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น อยากรองในสิ่งที่ตนไม่เคยผ่านมาก่อน ถูกแนะนำชักชวนให้ลองใช้ บางครั้งก็มีความเชื่อผิด ๆ ว่ายามีฤทธิ์ทำให้ขยันสามารถทำงานได้มากขึ้น และเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว ขาดความรักความอบอุ่น ขาดการดูแลเอาใจใส่ก็เป็นเหตุให้ติดยาเสพติดให้โทษได้เช่นกัน

ศูนย์การต่อสู้เพื่อชนะยาเสพติด กรมสามัญศึกษา (2546 : 24) สาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มวัยรุ่นติดยาเสพติด คือ

1. จากการถูกชักชวน การถูกชักชวนนี้อาจจะเกิดจากเพื่อนสนิทที่กำลังติดยาอยู่และอยากจะให้เพื่อนลองบ้าง ปัญหานี้มักจะเกิดกับเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัวขาดความอบอุ่นใจ แต่เอาเพื่อนเป็นที่พึ่งนอกจากนี้ผู้ที่อยู่ในแหล่งที่มีการซื้อขายยาเสพติด ก็อาจจะได้รับการชักจูงคุณภาพของยาเสพติดที่ดีต่าง ๆ นานา เช่น อาจจะบอกว่าเมื่อเสพแล้วจะทำให้ปลอดโปร่ง เหมาะแก่ การเรียนการทำงาน การชักจูงดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นในขณะที่ผู้ถูกชักจูงกำลังมีเมามสุรา เทียวเตร่กัน จึงทำให้เกิดการติดยาได้

2. จากการอยากทดลอง อยากรู้อยากเห็น อยากจะรู้รสชาติ อยากสัมผัส เนื่องจากเห็นคนอื่นเสพและเห็นมีในโฆษณาต่าง ๆ ทำให้อยากรู้อยากลองยาเสพติดชนิดนั้น ๆ มีรสชาติอย่างไร โดยคิดว่าจะไม่ติดง่าย ๆ แต่เมื่อทดลอง เสพเข้าไปแล้วมักจะติดเพราะยาเสพติดในปัจจุบัน เช่น เฮโรอีนจะติดง่ายมาก แม้เสพเพียงครั้งหรือสองครั้งก็จะติดแล้ว

3. จากการถูกหลอกลวง ยาเสพติดมีรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น ในรูปเครื่องดื่ม ทอฟฟี่ อาหารต่าง ๆ ผู้ถูกหลอกลวงไม่ทราบว่สิ่งที่ตนได้กินเข้าไปนั้น เป็นยาเสพติดให้โทษร้ายแรง

คิดว่าเป็นยาธรรมดาไม่มีพิษร้ายแรงอะไรตามที่ผู้หลอกลวงแนะนำ ผลสุดท้ายกลายเป็นผู้ติดยาเสพติดในที่สุด

4. สาเหตุทางกาย ความเจ็บป่วยทางกาย เช่น ต้องถูกผ่าตัดหรือโรคปวดศีรษะ เป็นหืดเป็นโรคประสาทได้รับความทรมานทางกายมากผู้ป่วยต้องการบรรเทา พยายามช่วยตัวเองมานานแต่ก็ไม่หายจึงหันเข้าหายาเสพติดจนติดยาในที่สุด

5. จากความท้อถอย บุคคลประเภทนี้คิดว่าตัวเองเป็นคนเก่งอยากลองซึ่งรู้้อยู่แล้วว่ายาเสพติดให้โทษเป็นสิ่งไม่ดีแต่ด้วยความท้อถอยเป็นวัยรุ่นไม่เกรงกลัวอะไร ต้องการแสดงความเด่นอวดเพื่อนว่าข้านี้คือพระเอกขาดความขี้ขลาดจึงเสพและติดยาในที่สุด

โคมธราดล อนันตสถาน (2555 : 85) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการติดยาเสพติดที่มีอยู่มากมายหลายสาเหตุ ดังนี้

1. สาเหตุที่เกิดจากความรู้อาจไม่ถึงการณ์

1.1 อยากทดลอง เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นนิสัยของคนโดยทั่วไป และโดยที่ไม่คิดว่าตนจะติดยาเสพติดนี้ได้จึงไปทำการทดลองใช้สารเสพติดนั้น ในการทดลองใช้ครั้งแรก ๆ อาจมีความรู้สึกดีหรือไม่ดีก็ตาม ถ้ายังไม่ติดยาเสพติดนั้น ก็อาจประมาทไปทดลองใช้สารเสพติดนั้นอีกจนในที่สุดก็ติดยาเสพติดนั้น หรือถ้าไปทดลองใช้สารเสพติดบางชนิด เช่น เฮโรอีน แม้จะเสพเพียงครั้งเดียวก็อาจทำให้ติดได้

1.2 ความท้อถอย คนบางคนมีความท้อถอย ชอบพูดอวดเก่งเป็นนิสัย โดยเฉพาะวัยรุ่นมักจะมีนิสัยดังกล่าว คนพวกนี้อาจแสดงความเก่งกล้าของตนในกลุ่มเพื่อน โดยการแสดงการใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ เพราะเห็นแก่ความสนุกสนาน ตื่นเต้น และให้เพื่อนฝูงยอมรับว่าตนเก่ง โดยมีได้คำนึงถึงผลเสียหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง ในที่สุดตนเองก็กลายเป็นคนติดยาเสพติดนั้น

1.3 การชักชวนของคนอื่น อาจเกิดจากการเชื่อตามคำชักชวนโฆษณาของผู้ขายสินค้าที่เป็นสารเสพติดบางชนิด เช่น ยากระตุ้นประสาทต่าง ๆ ยาบ้า เป็นต้น โดยผู้ขายโฆษณาสรรพคุณของ สารเสพติดนั้นว่ามีคุณภาพดีสารพัดอย่าง เช่น ทำให้มีกำลังวังชา ทำให้มีจิตใจแจ่มใส ทำให้มีความสุข ทำให้มีสติปัญญาดี สามารถรักษาโรคได้บางชนิด เป็นต้น ผู้ที่เชื่อคำชักชวนโฆษณาดังกล่าวจึงไปซื้อตามคำชักชวนของเพื่อนฝูงซึ่งโดยมากเป็นพวกที่ติดยาเสพติดนั้นอยู่แล้ว ด้วยความเกรงใจเพื่อน หรือเชื่อเพื่อน หรือต้องการแสดงว่าตนเป็นพวกเดียวกับเพื่อนจึงใช้สารเสพติดนั้น

2. สาเหตุที่เกิดจากการถูกหลอกลวง

ปัจจุบันนี้มีผู้ขายสินค้าประเภทอาหาร ขนม หรือเครื่องสำอางบางรายใช้สารเสพติดผสมลงในสินค้าที่ขายเพื่อให้ผู้ซื้อสินค้านั้นไปรับประทานเกิดการติดอยากมาซื้อไปรับประทานอีก

ซึ่งในกรณีนี้ผู้ซื้ออาหารนั้นมารับประทานจะรู้สึกว่าคุณเองเกิดการติดเชื้อแล้ว รู้แต่เพียงว่าอยากรับประทานขนม หรือเครื่องดื่มที่ซื้อจากร้านนั้น ๆ กว่าที่จะทราบก็ต่อเมื่อตนเองรู้สึกผิดปกติ เกิดต่อความต้องการซื้ออาหารจากร้านนั้นมารับประทาน หรือต่อเมื่อมีอาการเสียดิรนแรง และมีสุขภาพเสื่อมลง

3. สาเหตุที่เกิดจากความเจ็บป่วย

3.1 การเจ็บป่วยทางกาย คนที่มีอาการเจ็บป่วยทางกายเกิดขึ้นเพราะสาเหตุต่างๆ เช่น ได้รับบาดเจ็บรุนแรง เป็นแผลเรื้อรัง มีความเจ็บปวดอยู่เป็นประจำ เป็นโรคประจำตัวบางอย่าง เป็นต้น ทำให้ได้รับทุกข์ทรมานมาก หรือเป็นประจำ จึงพยายามแสวงหาวิธีที่จะช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทรมานนั้นซึ่งวิธีหนึ่งที่ทำได้ง่าย คือ การรับประทานยาที่มีฤทธิ์ระงับอาการเจ็บปวดนั้นได้ ซึ่งไม่ใช่เป็นการรักษาที่เป็นต้นเหตุของความเจ็บป่วย เพียงแต่ระงับอาการเจ็บปวดให้หมดไปหรือลดน้อยลงได้ชั่วคราว เมื่อฤทธิ์ยาหมดไปก็จะกลับเจ็บปวดใหม่ ผู้ป่วยก็จะใช้ยานั้นอีก เมื่อทำเช่นนี้ไปนานๆ เกิดอาการติดยานั้นขึ้น

3.2 การเจ็บป่วยทางจิต ผู้ที่มีจิตใจไม่เป็นปกติเช่น มีความวิตกกังวล เครียด มีความผิดหวังในชีวิตมีความเศร้าสลดเสียใจ เป็นต้น ทำให้สภาวะจิตใจไม่เป็นปกติจนเกิดการป่วยทางจิตขึ้นจึงพยายามหาหรือสารเสพติดที่มีฤทธิ์สามารถคลายความเครียดจากทางจิตได้ชั่วคราวหนึ่งมารับประทาน แต่ไม่ได้รับการรักษาที่ต้นเหตุเมื่อยาหมดฤทธิ์ จิตใจก็จะกลับเครียดอีก และผู้ป่วยก็จะเสพยาเสพติดถ้าทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ก็จะทำให้ผู้นั้นติดสารเสพติดในที่สุด

3.3 การปฏิบัติไม่ถูกต้องในการใช้ยา การไปซื้อยามารับประทานเองโดยไม่ทราบสรรพคุณยาที่แท้จริง ขนาดยาที่ควรรับประทาน การรับประทานยาเกินจำนวนกว่าที่แพทย์ได้สั่งไว้ การรับประทานยาบางชนิดมากเกินไปหรือรับประทานติดต่อกันนานๆ บางครั้งอาจมีอาการถึงตายได้หรือบางครั้งทำให้เกิดการเสียดิรนนั้นได้

4. สาเหตุอื่นๆ

4.1 การอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งสารเสพติด การอยู่ใกล้แหล่งขายหรือใกล้แหล่งผลิต หรือเป็นผู้ขายหรือผู้ผลิตเอง จึงทำให้มีโอกาสติดสารเสพติดให้โทษนั้นมากกว่าคนทั่วไป

4.2 การอยู่ใกล้ชิดกับผู้ติดสารเสพติด เมื่อมีเพื่อนสนิทหรือพี่น้องที่ติดสารเสพติดอยู่ผู้นั้นย่อมได้เห็นวิธีการเสพของผู้ที่อยู่ใกล้ชิด รวมทั้งเห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขาด้วย และยังอาจได้รับคำแนะนำหรือชักชวนจากผู้เสพด้วย จึงมีโอกาสติดได้

4.3 สภาพแวดล้อมทางสังคม คนบางคนอยู่ในสภาพที่มีปัญหา เช่น ว่างงานยากจน ค่าใช้จ่ายเพิ่ม โดยมีรายได้ลดลงหรือคงที่ มีหนี้สินมาก เป็นต้น เมื่อแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้ก็หันไปใช้สารเสพติดช่วยผ่อนคลายความรู้สึกในความทุกข์ยากต่างๆ เหล่านี้ แม้จะรู้ว่า เป็นชั่ว

ครูช่วยยามก็ตาม เช่น กลุ่มใจที่เป็นหนี้คนอื่นก็ไปกินเหล้าหรือสูบบุหรี่มาให้เมาเพื่อที่จะได้ลืมเรื่องหนี้สิน บางคนต้องการรายได้เพิ่มขึ้น โดยพยายามทำงานให้หนักและมากขึ้นทั้งๆ ที่ร่างกายอ่อนเพลียมากจึงรับประทานยากระตุ้นประสาทเพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้ เป็นต้น ถ้าทำอยู่เป็นประจำทำให้คิดสารเสพติดนั้นได้

4.4 การเลียนแบบ การที่ไปเห็นผู้ที่ตนสนิทสนมรักใคร่หรือเพื่อนเสพยาเสพติด จึงเห็นว่า เป็นสิ่งน่าลอง เป็นสิ่งโก้เก๋ เป็นสิ่งแสดงความเป็นพวกเดียวกัน จึงไปทดลองใช้สารเสพติดนั้นจนติด

4.5 การประชดชีวิต คนบางคนมีความผิดหวังในชีวิตตนเอง ผิดหวังในชีวิตครอบครัว หรือผิดหวังในชีวิตสังคม เพื่อเป็นการประชดตนเองหรือคนอื่น จึงไปใช้สารเสพติดจนติด ทั้ง ๆ ที่ทราบว่าเป็นสิ่งไม่ดีก็ตาม

สรุปได้ว่าสาเหตุของการติดสารเสพติดมีที่มาจากหลาย ๆ สาเหตุทั้งจากครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อม และจากตัวบุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ หรือจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ที่จะส่งผลให้บุคคลเข้าไปสู่การเสพยาเสพติด และยังส่งผลต่อการยุติการใช้ด้วยเช่นกัน การศึกษาในครั้งนี้ จึงต้องการศึกษาถึงสาเหตุการติดสารเสพติด เพื่อที่จะค้นหาแนวทางในการพัฒนาการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการยุติการใช้สารเสพติดได้รวมทั้งเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกัน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดต่อไป

1.5 แนวคิดและทิศทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

อานนท์ รุ่งโรจน์สาทิศ (2550 : 74) กล่าวว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้ยุทธศาสตร์ลดอุปสงค์สารเสพติด ควบคู่ไปกับการลดอุปทานสารเสพติด โดยเน้นที่มาตรฐานการป้องกันยาเสพติดเป็นสำคัญ การแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่มีลักษณะการผสมผสานระหว่างมาตรการป้องกันสารเสพติด มาตรการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มาตรการปราบปรามยาเสพติดการควบคุมพืชเสพติดตามสภาพปัญหาในพื้นที่ และให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

1. แนวคิดและทิศทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

1.1 ส่งเสริมบทบาทของสถาบันสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชน ให้ตระหนักถึงปัญหา และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายใต้พื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนี้

1.1.1 ให้ความสำคัญและสนับสนุนให้สถาบันศาสนาทุกศาสนาให้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะการป้องกันและบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

1.1.2 เสริมสร้างศักยภาพให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งมีกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตที่ชัดเจน และต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมทางการป้องกันยาเสพติด

1.1.3 เน้นบทบาทของบิดา มารดา โดยสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และวิธีการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในครอบครัว

1.1.4 สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชน มีการวางแผนในชุมชนร่วมกัน และกำหนดกฎเกณฑ์ของชุมชนในการดูแลปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน โดยคำนึงถึงภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.1.5 ใช้กระบวนการทางด้านประชาสัมพันธ์ในเชิงกว้าง โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับกลุ่มประชากร และท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักในปัญหาสุขภาพจิต และสร้างแนวร่วมในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต

1.2 ประสาน และผนึกกำลังระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน และองค์กรประชาชนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต โดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงปัญหาและร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนี้

1.2.1 สนับสนุนให้เกิดกระบวนการประสาน และผนึกกำลังระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน และองค์กรประชาชนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตอย่างต่อเนื่อง

1.2.2 เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในปัญหาสุขภาพจิต ตลอดจนเชิญชวนให้เจ้าของสถานประกอบการ เจ้าของธุรกิจ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต โดยเฉพาะในด้านการป้องกันยาเสพติด

1.2.3 สนับสนุน และผลักดันให้องค์กรพัฒนาภาคเอกชน องค์กรประชาชน กลุ่มอาสาสมัคร และผู้นำตามธรรมชาติ ที่มีบทบาทในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

1.2.4 สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และตระหนักในปัญหาที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่องภายในองค์กร และระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการประสาน และผนึกกำลังในการดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต โดยคำนึงถึงการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

1.2.5 ปรับปรุงกฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของ องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน และองค์กรประชาชน

1.2.6 สนับสนุนวิชาการ และข้อมูลในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ถึงระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.3 คำนึงถึงการผสมผสานระหว่างสถานการณ์ สภาพปัญหา และการแก้ไขปัญหายาเสพติดในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอื่น ๆ กับการดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้การดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดสอดคล้อง และทันต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังนี้

1.3.1 ปรับปรุงกระบวนการในการจัดทำแผนและการกำหนดกิจกรรมให้มีลักษณะเชิงรุก เพื่อรองรับปัญหายาเสพติดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงสภาพข้อเท็จจริง และแนวทางการดำเนินงานของมิติทางสังคม และเศรษฐกิจ

1.3.2 ปรับปรุงวิธีการ และเทคนิคในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดให้มีประสิทธิภาพตามสภาพข้อเท็จจริง และแนวทางการดำเนินงานของมิติทางสังคม และเศรษฐกิจ

1.3.3 ปรับปรุงวิธีการ และเทคนิคในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดให้มีประสิทธิภาพตามสภาพข้อเท็จจริง และสถานการณ์ทางสังคม และเศรษฐกิจ

1.4 สร้างความเข้มแข็ง และความต่อเนื่องในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ด้วยการใช้รูปแบบที่ผสมผสานการดำเนินงาน และประสานความร่วมมือของบุคลากรทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา ทั้งนี้ เน้นที่การพัฒนากระบวนการหลักสูตร ผู้สอนและวิธีการเรียนการสอนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ดังนี้

1.4.1 ใช้รูปแบบการป้องกัน และแก้ไขยาเสพติดที่ผสมผสานการดำเนินงานระหว่างมาตรการป้องกันยาเสพติด มาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด และมาตรการปราบปรามยาเสพติดโดยประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอกสถาบันการศึกษาในเรื่องของการปราบปรามยาเสพติด

1.4.2 พัฒนาให้มีหลักสูตรเฉพาะในเรื่องยาเสพติด โดยครอบคลุมถึงกิจกรรมเสริมทักษะชีวิต และการจัดตั้งกลุ่มองค์กรเยาวชนเพื่อณรงค์ป้องกันยาเสพติด ทั้งนี้ หากเป็นไปได้ให้มีการกำหนดหลักสูตรภาคบังคับ

1.4.3 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด และกระบวนการตัดสินใจ ตลอดจนสร้างเจตคติต่อต้านยาเสพติด สิ่งเสพติดและสิ่งมีนเมาต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางศีลธรรมและจริยธรรม

1.4.4 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม โดยนำเทคนิคการผลิตสื่อทางการตลาดมาประยุกต์ใช้

1.5 พัฒนาระบบบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทั้ง 3 ระบบ ได้แก่ ระบบสมัครใจ ระบบต้องโทษ และระบบบังคับบำบัด ทั้งนี้ให้เน้นที่คุณภาพบริการและการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนในการป้องกันการติดยาเสพติด

1.5.1 พัฒนาและส่งเสริมให้มีการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพครบทุกตัวยาและครบทุกขั้นตอนโดยเน้นที่คุณภาพบริการ

1.5.2 ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ติดยาเข้ารับการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพโดยใช้กลยุทธ์เชิงรุก อาทิ การค้นหาผู้ติดยาเสพติดในชุมชน การให้บริการเคลื่อนที่

1.5.3 ตระหนักและป้องกันปัญหาเสพยาเสพติดซ้ำ โดยอาศัยความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว และชุมชน

1.5.4 เร่งรัดและส่งเสริมให้มีการดำเนินการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

1.5.5 พัฒนาความรู้และเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

1.6 เร่งรัด และขยายการดำเนินงานปราบปรามยาเสพติดของหน่วยปราบปรามให้ครอบคลุมทั้งการปราบปรามผู้ค้ารายใหญ่ และผู้ค้ารายย่อย โดยให้ความสำคัญกับการคัดเลือกบุคคลในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1.6.1 มุ่งปราบปรามตัวการผู้ที่ทำให้ปัญหาเสพยาเสพติดขยายตัว ผู้สนับสนุนและผู้มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนการค้ายาเสพติด โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและต่างประเทศ

1.6.2 กำหนดให้มีหน่วยงานด้านปราบปรามในระดับจังหวัดทุกจังหวัดที่มีบุคลากร และอุปกรณ์ที่ชัดเจน

1.6.3 ประสานงานกับตำรวจในการร่วมมือกันปราบปรามยาเสพติด

1.6.4 ปรับปรุง และพัฒนากฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวยและส่งเสริมการปราบปรามยาเสพติด ตลอดจนประสานให้เกิดการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมตามโทษที่ระบุในกฎหมาย

1.6.5 แสวงหาความร่วมมือ และสนับสนุนจากประชาชนในการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการปราบปรามยาเสพติด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชนผู้ให้ข้อมูลข่าวสารเป็นสำคัญ

1.6.6 กำหนดมาตรการและวิธีการป้องกัน และปราบปรามการกระทำผิดของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

1.7 ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมได้รับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ยาเสพติด ตลอดจนรับรู้ถึงการดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดผ่านสื่อต่าง ๆ ดังนี้

1.7.1 ปรับปรุงกระบวนการ และวิธีการในการเผยแพร่ โดยประยุกต์ใช้ เทคนิค การผลิตสื่อทางการตลาด เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา และอันตรายของยาเสพติด สร้างความ เข้าใจในกระบวนการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด ทั้งในแง่ของวิธีการทางกฎหมายและระเบียบ ต่าง ๆ และสร้างกระแสความรู้ต่อต้านยาเสพติด

1.7.2 พัฒนา และสนับสนุนให้มีการผลิต และการเผยแพร่สื่อต่าง ๆ ที่ เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยหลีกเลี่ยงการใช้สื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมี ส่วนสนับสนุนให้ปัญหายาเสพติดขยายตัว

สรุปแนวคิดและทิศทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเน้นการแก้ไข ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างมาตรการป้องกันยาเสพติดกับมาตรการ บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มาตรการปราบปรามยาเสพติด การควบคุมพืชเสพติดตามสภาพปัญหาในพื้นที่และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยมีแนวคิดและทิศทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ได้แก่ 1) ส่งเสริมสถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันทางการ ศาสนา สถาบันทางการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชน 2) ประสาน และผนึกกำลัง ระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาภาคเอกชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 3) ดำเนินการผสมผสานระหว่างสถานการณ์ สภาพการแก้ไขปัญหายาในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองกับการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 4) สร้างความเข้มแข็ง และความต่อเนื่อง ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาด้วยการใช้รูปแบบที่ผสมผสานการ ดำเนินงานและการประสานความร่วมมือของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา 5) พัฒนา ระบบบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทั้ง 3 ระบบ คือ สมัยครใจ ต้องโทษ และบังคับบำบัด ทั้งนี้ให้เน้นที่คุณภาพบริการและการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน 6) เร่งรัดและขยายการ ดำเนินงานปราบปรามยาเสพติดของหน่วยปราบปรามให้ครอบคลุมทั้งการปราบปรามผู้ค้า โดยให้ ความสำคัญกับการคัดเลือกบุคลากรในการปฏิบัติงาน 7) ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมได้รับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหายาเสพติด ตลอดจนรับรู้ถึงการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายา ผ่านสื่อต่าง ๆ

1.6 การดำเนินงานป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

การป้องกันปัญหายาเสพติด เป็นการดำเนินการเพื่อลดความต้องการของประชาชนมิ ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอันเป็นการป้องกันที่ตัวคนเป็นหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ โดยไม่หันไปพึ่งยาเสพติดเมื่อเกิดปัญหา

ขึ้นกับตนเอง ครอบครัวหรือชุมชน และในขณะเดียวกัน ได้มีการป้องกันการแพร่ระบาดของตัวยา และปรับปรุงสภาพแวดล้อมไปด้วยซึ่งมีหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่ายให้แนวทางไว้ ดังนี้

ปวีณา ศรีสมบูรณ์ (2539 : 17-19) ได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. การจัดตั้งทีมงานด้านการป้องกันปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ซึ่งอาจประกอบด้วยครูอาจารย์จากหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายแนะแนว ฝ่ายกิจกรรม เป็นต้น โดยอาจมีผู้บริหารเป็นหัวหน้าทีมงาน หรือบุคคลอื่นที่ผู้บริหารเห็นว่าเหมาะสม

2. จัดตั้งทีมงานของนักเรียนที่จะช่วยครูอาจารย์ โดยเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการป้องกันปัญหายาเสพติดในโรงเรียน หรือในลักษณะกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน

3. การประเมินปัญหายาเสพติดในโรงเรียนและชุมชนใกล้สถานที่ตั้งของโรงเรียนเพื่อสำรวจปัญหายาเสพติดและค้นหาสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติดในโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งประสานกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในท้องถิ่นเกี่ยวกับสภาพปัญหายาเสพติดในพื้นที่การพบปะผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือติดยาเสพติดเป็นประจำ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและขอความร่วมมือในการสอดส่องดูแลบุตรหลานของตนเอง ระบบบริหารจัดการเป็น โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการงานด้านยาเสพติด เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานในระบบต่าง ๆ เช่น การจัดทำแผนงาน รวบรวม และรายงานผลการดำเนินงาน

วิฑูรย์ เกิดแก้ว (2544 : 22-23) ได้เสนอแนวทางในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา โดยการนำแนวคิดของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในรูปแบบของจิตวิทยาสังคม ผสมผสานกับแนวทางพัฒนาบุคลิกภาพเด็กและเยาวชนให้มีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขและมีคุณภาพ เป็นพลเมืองที่ดี โดยสรุปได้ดังนี้

1. การให้การศึกษา เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ทักษะและประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ โดยปลอดจากปัญหายาเสพติด การให้ศึกษานี้มุ่งเน้นการอบรมบ่มนิสัยและพัฒนาด้านจิตใจ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบในการสร้างภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติดด้วยการส่งเสริมความนับถือตนเองว่าเป็นคนมีคุณค่า มีประโยชน์ มีความสามารถ ส่งเสริมบุคคลที่ประสบความสำเร็จให้ได้รับการยกย่อง ให้ความรัก ความอบอุ่น จัดให้บริการการแก้ปัญหาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ฝึกฝนให้เกิดทักษะในการคิด อ่าน ตัดสินใจ การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา การประกอบอาชีพ การติดต่อระหว่างบุคคล การทำงานเป็นหมู่คณะ และการช่วยเหลือผู้อื่น โดยการจัดกิจกรรมทางเลือกต่าง ๆ แก่บุคคล เพื่อเป็นช่องทางในการดำรงชีวิตตามความสนใจและความถนัดเฉพาะบุคคล

2. การให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ประชาชนและผู้ปกครองได้ตระหนัก และตื่นตัวกับปัญหาหยาเสฟติด ตลอดจนมุ่งเน้นเสริมสร้างเจตคติและค่านิยมที่ถูกต้อง โดยอาศัยเทคนิควิธีและสื่อบุคคลในปัจจุบันพัฒนาเทคนิควิธีและสื่อบุคคลให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจดำเนินการได้ในหลายรูปแบบ เช่น การจัดวิทยากรบรรยาย อภิปราย เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาหยาเสฟติดแก่นักเรียน มีการรณรงค์ด้านภัยหยาเสฟติด การเผยแพร่ข่าวสารโดยผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ หน่วยเคลื่อนที่ สื่อพื้นบ้าน ซึ่งอาจเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น ลิเก หนังตะลุง ลำตัด เป็นต้น

3. การพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันหยาเสฟติดที่มีประสิทธิภาพ เช่น เป็นวิทยากร เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ระดับต่างๆ ซึ่งเป็นฝ่ายที่ให้ข่าวสารและการศึกษา เนื่องจากสื่อประเภทนี้สามารถถ่ายทอดความรู้ตลอดจนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับหยาเสฟติดของกลุ่มเป้าหมายได้ดีกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ โดยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สถานีตำรวจภูธร ที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัด เทศบาลตำบลเทศบาลเมืองเพื่อถ่ายทอดความรู้และประสานการจัดกิจกรรมด้านการป้องกันปัญหาหยาเสฟติดในแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบ

4. การผลิตสื่อ สื่อเป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยีอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเผยแพร่ข่าวสารให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยสร้างความสนใจ จดจำง่าย และประหยัดเวลา มีการพัฒนาการผลิตสื่อด้านการป้องกันปัญหาหยาเสฟติด ในแต่ละกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อชุดเผยแพร่ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาหลักสูตรและคู่มือการใช้และสื่อประเภทต่าง ๆ

5. การจัดกิจกรรมทางเลือก เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อช่วยให้บุคคลรอดพ้นจากปัญหาหยาเสฟติดได้ กิจกรรมทางเลือกจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของคนเราได้อย่างดี ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน อันจะช่วยเบี่ยงเบนความสนใจให้ผู้ที่มิมีปัญหาทางด้านจิตใจที่กำลังหันเข้าหยาเสฟติด ทั้งยังเพิ่มคุณประโยชน์ทางร่างกายและจิตใจด้วย เช่น กิจกรรมกีฬานันทนาการ ดนตรี การออกกำลังกาย การจัดอบรมศีลธรรม จัดกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมส่งเสริมประเพณีด้านสังคม โดยการจัดตั้งชมรม สมาคม จัดค่ายเยาวชน การสงเคราะห์ผู้อื่น ให้คำบริการปรึกษาแนะนำด้านอาชีพโดยการฝึกอาชีพ เป็นต้น

6. การวิจัยและประเมินผล ในการดำเนินการด้านการป้องกันปัญหาหยาเสฟติด ไม่ว่าจะใช้วิธีการหรือรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ย่อมไม่มีกฎเกณฑ์ใดเป็นมาตรฐานตายตัวหรือมีประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ แต่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการวิจัยและประเมินผลด้านการป้องกันปัญหายาเสพติดจึงเป็นอีกวิธีหรือกิจกรรมสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนางานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ (2550 : 11-15) กล่าวถึงมาตรการที่ใช้ในการดำเนินงานด้านป้องกันยาเสพติด คือ

1. มาตรการทางการศึกษา ดำเนินการสร้างและพัฒนารูปแบบ ตลอดจนวิธีการป้องกันยาเสพติดสอดแทรกในระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย
2. มาตรการเผยแพร่ ดำเนินการเผยแพร่ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งสื่อบุคคล สื่อกลุ่ม และสื่อมวลชน ให้เหมาะสมและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนจัดให้มีแหล่งบริการให้คำปรึกษาแนะนำ
3. มาตรการการจัดกิจกรรมทางสื่อ ดำเนินการให้มีการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ด้านสุขภาพพลานามัย จริยธรรม อาชีพ เป็นต้น โดยมุ่งเน้นบุคคลให้รู้จักพิจารณาทางเลือกที่ถูกต้องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแทนการแก้ปัญหาโดยใช้ยาเสพติด
4. มาตรการฝึกอบรม ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและบุคลากร โดยการฝึกอบรมบุคลากรในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาและชุมชน
5. มาตรการการบริหาร การดำเนินงานประสานงาน และสนับสนุนหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนให้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาและชุมชน

สรุปการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น สถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทั้งครูอาจารย์ล้วนเป็นผู้มีความใกล้ชิดนักเรียนและพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนมักจะเกิดขึ้นที่โรงเรียนดังนั้น คณะครูและผู้บริหารจึงเป็นผู้ดำเนินการสำคัญที่จะสร้างแนวป้องกันภัยให้เยาวชนการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพได้ต้องมีการวางแผน การอำนวยความสะดวกและความร่วมมือ การพัฒนาและติดตามงาน การกำกับติดตาม การรวบรวมรายงานผลเพื่อประเมินความก้าวหน้า

1.7 ระบบป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ (2550 : 11-18) ได้สรุปผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาไว้ว่า สถานศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดลงสู่ นักเรียน นักศึกษา ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาในรูปแบบที่หลากหลายซับซ้อนและแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยปัจจัยเสี่ยงและพื้นที่เสี่ยงต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดใน

สังคมปัจจุบัน สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดระบบงานด้านยาเสพติด เพื่อบูรณาการการทำงานทั้งหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก ให้สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยแบ่งออกเป็น 6 แนวทางเป็นระบบงาน เพื่อรองรับการปฏิบัติงานด้านยาเสพติดในสถานศึกษา คือ ระบบข้อมูล ระบบป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด ระบบการให้คำปรึกษาระบบเฝ้าระวัง ระบบสนับสนุนจากชุมชน เครือข่ายการทำงาน และระบบบริหารจัดการ

ระบบข้อมูล เป็นปัจจัยสำคัญของการทำงานที่สามารถบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด คือ การทำงานบนพื้นฐานของข้อมูลที่มีคุณภาพ ไม่ใช่การทำงานบนพื้นฐานของความรู้สึกนึกคิดเพียงลำพัง การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดก็เช่นเดียวกัน ต้องอาศัยข้อมูลเพื่อการวางแผน และวิธีการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหา ข้อมูลสำคัญในการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีดังนี้

1. ข้อมูลสภาพปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ควรมีการจัดเก็บวิเคราะห์สถานการณ์ และรายงานสภาพปัญหายาเสพติดของโรงเรียนทุกปีการศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการติดตามเฝ้าระวังปัญหาและจัดทำแผนงาน โครงการและกิจกรรมเตรียมการป้องกันแก้ไขปัญหายาได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล ข้อมูลที่จัดเก็บ มีดังนี้

- 2.1 ข้อมูลส่วนบุคคลที่มีการจัดเก็บในระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)

- 2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทุกด้าน ทั้งดีและเบี่ยงเบน เช่น ข้อมูลนักเรียนแกนนำ การป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา

- 2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมยาเสพติดและการแก้ไข (กรณีที่พบนักเรียนมีปัญหายาเสพติด) อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดเก็บข้อมูลนักเรียน อาจารย์แกนนำ อาจารย์แนะแนว อาจารย์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนักเรียนแกนนำเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาและดูแลช่วยเหลือเป็นรายบุคคลและภาพรวมระดับสถานศึกษา

3. ข้อมูลดำเนินงาน สามารถจัดเก็บในรูปแบบเอกสารหรือสื่อมัลติมีเดีย เพราะนอกจากเป็นหลักฐานการดำเนินการแล้ว ข้อมูลดังกล่าวยังเป็นองค์ความรู้สำคัญในด้านการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา นอกจากนี้สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการรายงานผลการดำเนินงานให้กับหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยข้อมูลสำคัญในงานด้านยาเสพติดในสถานศึกษา มีดังนี้

- 3.1 สถานะสถานศึกษา
- 3.2 สภาพการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา
- 3.3 นักเรียนแกนนำด้านยาเสพติดในสถานศึกษา
- 3.4 ครูแกนนำการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา
- 3.5 ศูนย์การเรียนรู้ด้านการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา (กรณีที่สถานศึกษานั้นเป็นศูนย์เรียนรู้)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า การจะแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและถูกต้องนั้น จำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่อสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปประกอบการวางแผน และแนวทางการแก้ไขปัญหาและเนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นเป็นข้อมูลในทางลบ ทำให้เกิดปัญหาว่าข้อมูลที่ได้อาจไม่ตรงกับความเป็นจริง การแก้ปัญหาในจุดนี้จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายผู้ปฏิบัติงานในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง

ระบบป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การสำรวจสภาพปัญหาจะทราบถึงสถานการณ์ปัญหา และกำหนดกลุ่มเป้าหมายดำเนินงานได้ชัดเจน การดำเนินงานในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย มีดังนี้

1. กลุ่มนักเรียนทั่วไปที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่เคยใช้ยาเสพติดการดำเนินงานในกลุ่มนักเรียนที่ไม่มีประสบการณ์ในการใช้ยาเสพติด จึงเป็นกิจกรรมด้านการป้องกันภาพกว้างที่นักเรียนทั่วไปในโรงเรียน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันมีมาตรการในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1.1 มาตรการทางการศึกษา ในการให้การศึกษาเพื่อการป้องกันยาเสพติดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ ปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมของนักเรียน ไม่ให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีการดำเนินงาน 3 ลักษณะ คือ การกำหนดเนื้อหาความรู้เรื่องการป้องกันยาเสพติดในหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา การสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดไว้ในการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยครู อาจารย์สามารถสอดแทรกกิจกรรมและเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดในรูปแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และเนื้อหาวิชาที่สอน เช่น สถานการณ์ปัญหาผลกระทบของปัญหาการทำให้สังคมปลอดยาเสพติด เป็นต้น และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็น การจัดกิจกรรมที่ไม่สามารถผนวกหรือสอดแทรกในการเรียนการสอนปกติได้แก่การอบรม การจัดค่าย อาทิเช่น ค่ายทักษะชีวิต ค่ายพัฒนาคุณธรรม ค่ายอบรมนักเรียนแกนนำ

- 1.2 มาตรการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มุ่งรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการป้องกันยาเสพติดแก่นักเรียน เพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหายาเสพติด และรู้จักปฏิบัติตนในการป้องกันยาเสพติด กิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีดังนี้ การจัดป้ายนิเทศในชั้นเรียน

หรือตามบอร์ดต่าง ๆ ในโรงเรียนการจัดนิทรรศการในเวลาและโอกาสที่สำคัญ เช่น วันต่อต้านยาเสพติด การจัดเสด็จตามสายในโรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง การจัดทำโปสเตอร์และแผ่นพับ เพื่อเผยแพร่ในสถานศึกษาการจัดบรรยายพิเศษ อภิปรายหรือโต้วาที โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดในโรงเรียน

1.3 มาตรการทางเลือก เป็นมาตรการที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายอารมณ์ และสังคมของนักเรียนตามความสนใจ การจัดกิจกรรมทางเลือกด้านต่าง ๆ มีดังนี้

- ด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ กิจกรรมกีฬา และออกกำลังกาย เป็นต้น
- ด้านจริยธรรม ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนาในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การฝึกสมาธิ เป็นต้น
- ด้านสังคม ได้แก่ กิจกรรมอบรมนักเรียนแกนนำด้านยาเสพติด กิจกรรมศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น กิจกรรมทางวัฒนธรรมทางประเพณี กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นต้น
- ด้านอาชีพ ได้แก่ กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมบริษัทในโรงเรียน กิจกรรมฝึกอาชีพ กิจกรรมโครงการส่งเสริมการเกษตรในโรงเรียน เป็นต้น
- ด้านอื่น ๆ ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ กิจกรรมวิชาการ (ดูหรือทำการบ้าน) เป็นต้น

1.4 การสร้างเสริมทักษะชีวิต การสร้างเสริมทักษะชีวิตมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างคุณลักษณะ หรือความสามารถในเชิงสังคมจิตวิทยาให้กับนักเรียนสามารถเผชิญสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะชีวิตเป็นความสามารถขั้นพื้นฐานที่ทุกคนจำเป็นต้องใช้ในสังคมที่ได้มาจากการฝึกฝนจนชำนาญนั่นเอง ทักษะชีวิตที่สำคัญในการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยจากยาเสพติด ได้แก่ ทักษะในการคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ ทักษะในการประเมินศักยภาพของตนเอง ทักษะในการคิดหาทางเลือกและตัดสินใจ ทักษะในการปฏิเสธต่อรองรักษาผลประโยชน์ของตน ทักษะในการสื่อสาร และทักษะในการควบคุมอารมณ์และความเครียด เป็นต้น นอกจากนี้ควรเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่ไปกับการสร้างเสริมทักษะชีวิตเพื่อเพาะบ่มและปลูกจิตสำนึกการทำประโยชน์และช่วยเหลือสังคม การสร้างเสริมทักษะชีวิตจะต้องใช้กระบวนการฝึกแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน การแสดงแบบอย่าง การระดมสมอง และการฝึกปฏิบัติ โดยอาศัยบทบาทสมมติ เพื่อให้ให้นักเรียนมีประสบการณ์ซึ่งสามารถสอดแทรกการฝึกทักษะชีวิตเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยครูผู้สอนวิชานั้น ๆ หรืออาจจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การจัดค่ายหรือการจัดกิจกรรมฝึกทักษะชีวิตโดยเฉพาะ

1.5 การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อน ในช่วงวัยรุ่น “เพื่อน” นับเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด เจตคติและพฤติกรรมของวัยรุ่นด้วยกัน การดำเนินงานป้องกันยาเสพติดได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเห็นคุณค่าของกลุ่มเพื่อนว่ามีอิทธิพล สามารถโน้มน้าวชักจูงเพื่อนในกลุ่มด้วยการดูแลให้ความช่วยเหลือและแนะนำเพื่อนไปในทางที่ดีได้ ซึ่งเป็นการเฝ้าระวังป้องกัน และแก้ไขเพื่อนนักเรียนที่มีปัญหาให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน กิจกรรมกลุ่มเพื่อนดำเนินการโดยการฝึกอบรมนักเรียนที่มีบุคลิกเป็นผู้นำให้เป็นแกนนำของกลุ่มเพื่อน และมอบหมายบทบาทให้ปฏิบัติ บทบาทกลุ่มเพื่อนมีดังนี้

ก. บทบาทเพื่อนสนิทที่สามารถให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลช่วยเหลือในปัญหาต่าง ๆ

ข. บทบาทเพื่อนเรียน ช่วยเหลือกัน ในด้านการเรียน เช่น ทำการบ้าน ดิวหนังสือ เป็นต้น

ค. บทบาทนักเรียนแกนนำป้องกันยาเสพติด ในการเป็นแบบอย่างที่ดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นแกนนำสร้างและขยายเครือข่ายการทำงาน และเป็นแกนนำขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันแก้ไขและเฝ้าระวังปัญหาเสพติด

การสร้างนักเรียนแกนนำควรสร้างอย่างต่อเนื่องให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสม (สัดส่วนที่มีประสิทธิภาพ คือ นักเรียนแกนนำ 1 คน : นักเรียนทั่วไป 10 คน) กระจายครอบคลุมทุกห้องเรียนทุกระดับชั้น และจัดให้มีการตั้งกลุ่มหรือองค์กร เพื่อเป็นศูนย์รวมสมาชิกนักเรียนแกนนำและขับเคลื่อนกิจกรรม กลุ่มหรือชมรมนักเรียนแกนนำการป้องกันยาเสพติดมีชื่อต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่มเพื่อนเพื่อเพื่อน เพื่อนเตือนเพื่อน เพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มปิยะมิตร ชมรม TO BE NUMBER ONE นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้สร้างและขยายเครือข่ายการทำงานของนักเรียนแกนนำในระดับห้องเรียนชั้นเรียน และ โรงเรียน เพื่อการทำงานและดูแลช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนได้อย่างทั่วถึง

1.6 การจัดระเบียบและปรับสภาพแวดล้อม การจัดบริเวณและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นสถานที่น่าอยู่ น่าเรียนจะทำให้นักเรียนมีความรักและผูกพันสถานศึกษาที่กระตือรือร้นอยากมาโรงเรียน และรวมกลุ่มกันใช้เวลาในทางที่สร้างสรรค์

1.6.1 เพิ่มหรือเปิดพื้นที่ดี ให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์ทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องอินเทอร์เน็ต สนามกีฬา ชุมกิจกรรม บ้านหลังเรียน ลานกิจกรรม เป็นต้น จะช่วยลดปัญหาการหนีเรียน การจับกลุ่มมั่วสุมในสถานที่เสี่ยงและแหล่งมั่วสุม ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

1.6.2 ควบคุมหรือลดพื้นที่เสี่ยง บริเวณภายในโรงเรียนไม่ให้มีมุมอับ มุมพลอดและสถานที่ลับตา ที่จะเป็นแหล่งมั่วสุม เช่น ห้องน้ำ คาดฟ้า ห้องเก็บของและพื้นที่รอบ ๆ

โรงเรียน เช่น หอพัก บ้านเช่า สวนสาธารณะ ร้านเกม ร้านอินเทอร์เน็ต ศูนย์การค้า เป็นต้น ควรขอความร่วมมือผู้ประกอบการ ร้านค้า ผู้ปกครอง คนในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแลและแจ้งข่าวพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้ประกอบการและนักเรียน เพื่อการเฝ้าระวังต่อไป

2. กลุ่มนักเรียนที่เสี่ยงหรือมีประสบการณ์ในการใช้ยาเสพติด นักเรียนกลุ่มนี้ส่วนมากจะเริ่มจากการสูบบุหรี่ ใช้ยาเสพติดประเภทยาบ้า กัญชา และสารระเหย โดยจะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น ไม่รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ไม่เอาใจใส่ในการเรียน ผลการเรียนตกต่ำ หลับในชั้นเรียน หนีเรียน เที่ยวกลางคืน เล่นการพนัน คบคนแปลกหน้า มีค่านิยมในการใช้ยาเสพติด จับกลุ่มมั่วสุมก่อวาท ทะเลาะวิวาท เสพยาเสพติด เป็นต้น นักเรียนกลุ่มนี้หากโรงเรียนละเลย ไม่เอาใจใส่ดูแลให้ความช่วยเหลือ อาจทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น รวมถึงพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จึงจำเป็นต้องจัดให้มีมาตรการแทรกแซง เพื่อให้ความช่วยเหลือและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงหรือเพิ่งเริ่มใช้ยาเสพติด ดังนี้

2.1 จัดบริการให้คำปรึกษาแนะนำโดยอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แนะแนว โดยเพื่อนนักเรียนในศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่นในโรงเรียน (Friends corner)

2.2 สร้างค่านิยมใหม่ในเรื่องการคบเพื่อนและการไม่ใช้ยาเสพติด

2.3 ปรับเปลี่ยนความคิดให้เห็นคุณค่าของตนเองและพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ ให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม โดยใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อนให้ความดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา

2.4 ประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยนำผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการติดตามดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

2.5 จัดทำกลุ่มบำบัดในโรงเรียน โดยมีครูอาจารย์ดูแลอย่างใกล้ชิด มีระเบียบที่รัดกุม และในกรณีที่นักเรียนได้รับผลกระทบจากการใช้ยาเสพติด มีอาการปรากฏทางร่างกาย หรือจิตใจควรพาไปพบแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อรักษาอาการที่ปรากฏ

2.6 จัดการเรียนการสอนเสริมพิเศษให้กับนักเรียน

2.7 ดำเนินมาตรการป้องกันปราบปรามอย่างเข้มงวด เช่น ตรวจสอบการลักลอบนำยาเสพติดมาใช้ในการสู่มตรวจปัสสาวะอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยไม่มีการแจ้งล่วงหน้า เป็นต้น

3. กลุ่มนักเรียนที่ติดยาเสพติด นักเรียนกลุ่มนี้จะใช้ยาเสพติดเป็นประจำจนติดเป็นพฤติกรรมโดยทั่วไปจนไม่สามารถเรียนหนังสือต่อไปได้ โทกหกหลอกลวง มินิสัยลักขโมย เพื่อหาเงินซื้อยาเสพติด นอกจากนั้นยังมีพฤติกรรมในการหาเงินด้วยการขายยาเสพติดให้เพื่อนนักเรียนด้วยกัน เพื่อการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดไปสู่นักเรียนกลุ่มอื่น ควรประสานให้ผู้ปกครองส่งนักเรียนกลุ่มนี้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในสถานบำบัดรักษา และติดตามดูแล

ช่วยเหลือระหว่างที่กลับมาเรียนต่อหลังจากบำบัดรักษา ไม่ควรไล่นักเรียนออกจากโรงเรียนด้วยเหตุผลของการติดยาเสพติด

4. กลุ่มนักเรียนที่มีพฤติกรรมในการค้ายาเสพติด นักเรียนที่มีพฤติกรรมในการขายยาเสพติดให้แก่เพื่อนนักเรียนด้วยกันในโรงเรียน มี 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักเรียนที่เป็นผู้ค้ายาเสพติด โดยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้ายาเสพติดหรือเป็นผู้ค้ารายย่อย โรงเรียนควรประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในการดำเนินป้องกันด้วยมาตรการทางการศึกษา เช่น การภาคทัณฑ์ หากไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือพบว่าเป็นผู้ค้ารายใหญ่ในโรงเรียนควรดำเนินมาตรการทางกฎหมายต่อไป ก่อนที่ปัญหาเสพติดในโรงเรียนจะขยายตัวมากขึ้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักเรียนที่ติดยาเสพติดและขายยาเสพติดให้เพื่อน เพราะต้องการยาของแถมเพื่อใช้เองหรือต้องการเงินเพื่อซื้อยาเสพติดมาเสพ นักเรียนกลุ่มนี้ถือว่าเป็นผู้ช่วยติดยาเสพติดไม่ถือว่าเป็นอาชญากรโดยสันดาน โรงเรียนควรตักเตือนหรือภาคทัณฑ์ และส่งนักเรียนผู้นั้นเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือให้ผู้ปกครองดำเนินการพาไปบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพถ้านักเรียนยังไม่ยุติพฤติกรรมดังกล่าว ควรดำเนินการเช่นเดียวกันกับนักเรียนกลุ่มที่ 1 นอกจากนี้นักเรียนควรเข้มงวดในการป้องปรามด้วยการจัดเวรยามสอดส่องดูแล ตรวจสอบ ดัดตั้งผู้ดูแลบริเวณที่เสี่ยงในโรงเรียนและรอบ ๆ สถานศึกษา ระบบป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดนั้นมีแนวทางในการปฏิบัติและการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโทษ พิษภัย และอันตรายจากยาเสพติดการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้มีการพัฒนาตนเองให้สามารถป้องกันตนเองจากยาเสพติดและเพิ่มพื้นที่การทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของนักเรียน อีกทั้งโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองต้องไม่มองว่านักเรียนที่ติดยาเสพติดเป็นปัญหา แต่เป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการดูแลและบำบัดรักษา

ระบบการให้คำปรึกษา การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทั้งปัญหาส่วนตัว การเรียน ครอบครัว พฤติกรรมเบี่ยงเบน และปัญหาเสพติด การให้คำปรึกษาจะช่วยให้นักเรียนสามารถหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองได้ถูกต้องและเหมาะสม ในกระบวนการให้คำปรึกษามีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แนะแนว อาจารย์อื่นๆ ที่มีความสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ รวมทั้งนักจิตวิทยา กรณีที่เป็นปัญหาเชิงลึกที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่ต้องปฏิบัติงานสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน พร้อมส่งต่อตามสภาพปัญหาและศักยภาพของบุคคลที่เข้ามามีส่วนช่วยเหลือ นอกจากนี้ในกระบวนการให้คำปรึกษาควรนำผู้ปกครองนักเรียนมารับรู้รับทราบถึงปัญหา และวิธีดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาอีกหนทางหนึ่ง

กลุ่มเพื่อน โดยทั่วไปนักเรียนจะมีเพื่อนคอยดูแลช่วยเหลือกันตามศักยภาพแต่ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือกันเป็นไปในทางที่เหมาะสม ควรจัดให้มีระบบให้คำปรึกษาด้วยกลุ่มเพื่อน โดยให้นักเรียนแกนนำที่ได้รับการอบรมที่มีความสามารถดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ ตักเตือน และเป็นผู้ชักชวนนักเรียนที่มีปัญหาให้เข้าสู่ระบบการให้คำปรึกษา ดังนั้น ปัญหาส่วนหนึ่งที่นักเรียนสามารถแก้ไขกันได้จะยุติในกลุ่มเพื่อน ส่วนปัญหาที่เกินขีดความสามารถของนักเรียนก็จะถูกส่งต่อไปยังอาจารย์ ดังนั้นแกนนำกลุ่มเพื่อนสามารถแบ่งเบาภาระหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์แนะแนวได้ในระดับหนึ่ง การให้นักเรียนดูแลช่วยเหลือกันในเบื้องต้นนี้ทำให้มีระบบเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหาคือกระจายอยู่ในกลุ่มนักเรียนทั่วไป ในวิถีการดำเนินชีวิตทั้งในขณะที่อยู่ในและนอกโรงเรียน ส่งผลให้สามารถดูแลนักเรียนได้ทันทั่วถึงและทั่วถึง

อาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อแกนนำกลุ่มเพื่อนพบปัญหาของเพื่อน และไม่สามารถให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลือได้ จะส่งต่อปัญหาและนักเรียนที่มีปัญหาให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อหาทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป ดังนั้นอาจารย์ที่ปรึกษาจึงควรมีความรู้พื้นฐานในการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน อาจารย์แนะแนว กรณีที่นักเรียนมีปัญหาคือผู้นำกลุ่มเพื่อนและอาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือได้ ก็จะส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาให้กับอาจารย์แนะแนวเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหาส่วนตัว ปัญหาการคิดยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งอาจารย์จะให้คำปรึกษาแก่นักเรียนผู้นั้นเพื่อให้สามารถหาแนวทางแก้ไขทางออกที่ถูกต้องและเหมาะสมด้วยตนเอง

นักจิตวิทยา หากปัญหาใดมีความรุนแรงมากเกินขีดความสามารถครู อาจารย์ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ โรงเรียนควรส่งต่อไปแก่นักจิตวิทยาเพื่อให้การช่วยเหลือที่เหมาะสมต่อไปอาจารย์แนะแนวจึงควรเป็นผู้มีความรู้ในการให้คำปรึกษา การส่งต่อปัญหาไปยังหน่วยงานภายนอกตลอดจนเป็นผู้ที่คอยดูแลและพัฒนาระบบการให้คำปรึกษาให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ระบบการให้คำปรึกษานั้นมีทั้งกลุ่มเพื่อน อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แนะแนว และนักจิตวิทยา โดยจะเป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาการเรียน ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ และปัญหาสุขภาพจิต เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถหาทางแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองได้ถูกต้องและเหมาะสม

ระบบเฝ้าระวัง สถานศึกษาควรสร้างระบบกลไกเฝ้าระวังยาเสพติดในโรงเรียนให้เป็นระบบแจ้งเตือนในเรื่องยาเสพติดให้กับผู้เกี่ยวข้องเพื่อเตือนภัย สร้างสถานะป้องกันที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการหวนกลับของยาเสพติด สามารถดำเนินการ ดังนี้

1. สำรวจสภาพปัญหาและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างสม่ำเสมอ

2. รับแจ้งข่าวสารและเบาะแสจากบุคคลภายในสถานศึกษาและชุมชนที่ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล พฤติการณ์และพื้นที่ปัญหาโดยการจัดโทรศัพท์สายด่วน ผู้รับแจ้งเบาะแสทั้งนี้ต้องตรวจสอบข้อมูลและสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยให้กับผู้ให้ข่าวสาร และแจ้งเบาะแส

3. แจ้งเตือนปัญหาให้กับผู้เกี่ยวข้องด้วยการประกาศหรือแจ้งสถานการณ์ให้ทราบโดยทั่วกันประชุมผู้เกี่ยวข้อง

4. ปฏิบัติการแก้ไข ด้วยการสร้างสภาวะป้องกันปัญหาที่เหมาะสม

ระบบเฝ้าระวัง เป็นกระบวนการที่จะส่งข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวให้ทุกส่วนได้รับทราบในวงกว้าง เพื่อเป็นประโยชน์ในการรู้เท่าทันพิษภัยของยาเสพติด และเป็นการช่วยสอดส่องมิให้ผู้ใกล้ชิดเข้าไปเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกลไกในการเฝ้าระวังยาเสพติดในโรงเรียนที่ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล พฤติการณ์และพื้นที่ปัญหา

ระบบการสนับสนุนจากชุมชนและเครือข่ายการทำงาน การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ไม่สามารถดำเนินการได้ตามลำพัง สถานศึกษาจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ โดยสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หากสามารถพัฒนาความร่วมมือภาคีในภาคส่วนต่าง ๆ ให้เป็นเครือข่ายการทำงาน นอกจากเป็นการช่วยเสริมความแข็งแกร่งในการทำงานแล้วยังทำให้การมีส่วนร่วมมีพลังและมีความต่อเนื่องในการทำงานมากขึ้น

ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้มีความรัก ความอบอุ่น เพื่อให้บุตรหลานเติบโตเป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น สถานศึกษาควรมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูกให้กับผู้ปกครอง สร้างกลไกความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน สร้างเครือข่ายความร่วมมือและช่วยเหลือระหว่างผู้ปกครองด้วยกัน และระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการประชุมผู้ปกครองเครือข่ายให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ประชุมผู้ปกครองระดับห้อง ระดับชั้นเรียน

ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เป็นทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่ สถานศึกษาควรระดมทรัพยากรจากหน่วยงานและบุคลากรในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาต่าง ๆ หน่วยงานของรัฐ เช่น ฝ่ายปกครอง ตำรวจ ทหาร สาธารณสุข สถานศึกษาอื่นในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาคเอกชน เช่น สมาคมครูและผู้ปกครอง สโมสร สมาคม และชมรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานสาธารณประโยชน์ เป็นต้น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาและกิจกรรมของสถานศึกษา รวมถึงกิจกรรมด้านยาเสพติดด้วยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา สมาคมครู และผู้ปกครอง เป็นต้น จะทำให้เกิดความเข้าใจ ใกล้ชิดระหว่าง

ชุมชนและสถานศึกษา ความรู้สึกที่ว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและพร้อมที่จะร่วมกันช่วยเหลือดูแล โรงเรียนและหากสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายการทำงาน ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมมีความต่อเนื่องและยั่งยืนยิ่งขึ้น เครือข่ายการทำงานนี้ได้หลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายสถานศึกษา กลุ่มพื้นที่ในจังหวัดในสังกัด เครือข่ายการทำงานด้านยาเสพติดระหว่างอำเภอ จังหวัดภาค เป็นต้น

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับนักเรียนนอกเหนือจากโรงเรียนแล้ว ผู้ปกครองก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจในครอบครัว ส่วนของชุมชนผู้นำชุมชนมีส่วนในการดูแลพื้นที่ในชุมชนไม่ให้มียาเสพติดในพื้นที่ ทั้งการจัดพื้นที่กีฬาให้เยาวชนได้แสดงออกเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการมั่วสุมกันในทางที่ไม่ดี

ระบบบริหารจัดการ สถานศึกษาควรจัด โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการงานด้านยาเสพติด เพื่ออำนวยความสะดวกดำเนินงานในระบบต่าง ๆ ด้วยการสร้างกลไกการทำงาน ได้แก่ กลไกระดับห้องเรียน ชั้นเรียน กลุ่ม ชมรม และ โรงเรียน โดยกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบงานที่ชัดเจน ซึ่งควรประกอบด้วย ผู้แทน ผู้บริหาร ครู อาจารย์ทุกฝ่าย ผู้ปกครอง และชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการนักเรียน นักศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาหรือคณะกรรมการเฉพาะกิจ โดยมีภารกิจหลัก ดังนี้

1. จัดทำแผนงาน โดยจัดทำเป็นแผนงานประจำปี เพื่อเตรียมการกิจกรรมและงบประมาณดำเนินงาน ทั้งนี้ควรบูรณาการจัดทำแผนร่วมกับสถานศึกษาในพื้นที่หน่วยงานต้นสังกัดในพื้นที่ ป.ป.ส. ภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อบูรณาการเป้าหมาย วิธีการ และทรัพยากรดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานที่เป็นเอกภาพ บริหารทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่าและลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน

2. อำนาจการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านยาเสพติด ระดมทรัพยากรดำเนินงานจากหน่วยงานภาคี เครือข่ายการทำงานและชุมชน

3. พัฒนابุคลากรเพื่อปฏิบัติงานด้านยาเสพติด เช่น นักเรียนแกนนำ ครูแกนนำ เป็นต้น

4. กำกับ ติดตามการดำเนินงาน

5. รวบรวมและรายงานผลการดำเนินงาน

6. วิจัยและพัฒนาวิชาการด้านยาเสพติดในสถานศึกษา สถานศึกษานับได้ว่าเป็นสถานที่ที่มีการแปลงนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดสู่การปฏิบัติในกลุ่มโรงเรียนโดยตรงของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ รวมทั้งของสถานศึกษาเอง จึงกล่าวได้ว่า สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่เต็มเปี่ยมด้วยประสบการณ์และผลงานด้านยาเสพติด ซึ่งเป็นโอกาสอันดีที่ครู อาจารย์ นักวิชาการศึกษาและผู้สนใจจะทำการค้นคว้าศึกษาวิจัย ประเมินผล สรุบบทเรียน และประสบการณ์การทำงานจัดทำเป็นองค์ความรู้ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา เพื่อเผยแพร่และการศึกษาต่อ

ยอดเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่อไป

สรุประบบป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ มีมาตรการป้องกันและ แก้ไขปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษา ได้วางมาตรการไว้ เช่น มาตรการด้านการป้องกัน มาตรการ ด้านการคัดค้านมาตรการด้านการรักษา และมาตรการด้านการเฝ้าระวัง ทั้งนี้ทุกหน่วยงานทุกฝ่ายจะเห็น ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหานี้ การวางแนวทางที่ดีจึงเป็นอีกวิธีที่สำคัญที่จะช่วยให้เกิด การการพัฒนาการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดให้ก้าวหน้ามากขึ้น

1.8 ปัญหาการดำเนินงานป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ (2550 : 23-25) ระบุ ไว้ว่าด้วยสถานการณ์ปัญหาเสพติดของประเทศในปัจจุบัน จัดได้ว่าอยู่ในขั้นวิกฤตโดยสถานการณ์ การแพร่ระบาดของยาเสพติดได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะมีการผลิตยาเสพติดทั้ง ภายในประเทศ และมีการลักลอบนำเข้ามาจากต่างประเทศมากมายหลายชนิด เช่น เฮโรอีน ยาบ้า ยาไอ เป็นต้น ถึงแม้เจ้าหน้าที่จะได้ปราบปรามจับกุมการค้ายาเสพติดอย่างเข้มงวดและจริงจัง แต่ก็ไม่ทำให้ การแพร่ระบาดของยาเสพติดลดลงเลยแต่กลับทำให้ผู้ผลิตได้พัฒนาเสพติดให้ออกฤทธิ์ได้แรงขึ้น และการตรวจพบสารเสพติดในตัวผู้เสพได้ยากขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่จับกุมได้ยากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ใน การดำเนินการปราบปรามยาเสพติดยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนไม่น้อยเข้าไปมีผลประโยชน์และมี ส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดเสียเอง ทำให้การป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไม่สัมฤทธิ์ผล

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อความเจริญก้าวหน้าของ ประเทศเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่นับจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นซึ่ง จากสถิติพบว่า ผู้ติดยาเสพติดจำนวนมากจะเป็นผู้ก่อคดีอุกฉกรรจ์ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหา อาชญากรข้ามชาติและปัญหาความมั่นคงแห่งชาติอีกด้วย หากปล่อยไว้ให้เนิ่นช้าจะก่อให้เกิด วิกฤตการณ์ทางสังคมอย่างรุนแรงจนไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะปัญหาเสพติดมิใช่เรื่องที่จะสามารถ ควบคุมให้อยู่ในวงจำกัดได้อีกต่อไป แต่กลับจะเป็นปัญหาระดับชาติที่ลุกลามอย่างไม่จบสิ้น ดังนั้นจึง เห็นสมควรที่ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งหามาตรการในการป้องกันและ ปราบปรามยาเสพติดให้บรรลุผลอย่างจริงจัง มาตรการในการป้องกันนั้นมิควรประสงค์เพื่อเสริมสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนพัฒนาเจตคติของประชาชนทุกคน ทุกกลุ่ม ให้ตระหนักถึงโทษและ พิษภัยของยาเสพติด และร่วมกันไม่ยุ่งเกี่ยวและต่อต้านยาเสพติด ซึ่งกิจกรรมหลัก ๆ ได้แก่การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ การเผยแพร่เอกสาร การสร้างแกนนำ การบรรยายฝึกอบรมสัมมนา แก่กลุ่มเป้าหมาย ทั้งในสถานศึกษา สถานประกอบการ ชุมชน รวมทั้งการจัดทำโครงการป้องกันต่าง

ๆ เช่น โครงการค่ายแก่นนำนักเรียน โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการชุมชนปลอดภัยยาเสพติด ฯลฯ เป็นต้น

ด้านนโยบาย

จากสถานการณ์ปัญหาการผลิตยาเสพติดที่ยังคงมีอยู่ภายนอกประเทศ จนส่งผลกระทบต่อการค้าและการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในประเทศมาก่อนข้างต่อเนื่อง จากการควบคุมสถานการณ์ปัญหาเสพติดตามนโยบาย และแนวทางของรัฐบาล จึงทำให้มีการปราชัยอย่างหนักทั้งผู้ค้าและผู้เสพ

นโยบายของรัฐบาลต่าง ๆ ที่ผ่านมา มุ่งเน้นด้านการปราบปรามมากกว่าการป้องกัน โดยมองว่า ปัญหาเสพติดเป็นเรื่องของอาชญากรรมที่ต้องใช้มาตรการปราบปรามนำ กล่าวคือ หากสามารถปราบปรามจับกุมผู้ค้าได้ปัญหาก็จะหมดไป ซึ่งเป็นความคิดที่ผิด เพราะตราบดีที่คนซื้อยังมีอยู่และเพิ่มขึ้น ตราบนั้นย่อมจะมีผู้ขายอยู่เสมอ นอกจากนี้กลไกด้านการปราบปรามเองก็ยังไม่เอื้ออำนวยทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่จะให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคน เงิน หรืออุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ อีกทั้งยังมุ่งเน้นให้ราชการเป็นผู้ลงไปดำเนินการเป็นหลักโดยมีประชาชนเป็นเป้าหมายในการดำเนินการ มิใช่เป็นผู้มีส่วนร่วม มีการสั่งการจากระดับบนลงล่าง แต่ละหน่วยงานมีงบประมาณของตนเองในการดำเนินงานและไม่มีมีการประสานงานทำให้ขาดเอกภาพต่างคนต่างทำเกิดความซ้ำซ้อน และประชาชนไม่เกิดความรู้สึกร่วมในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาก็ไม่เกิดความรับผิดชอบและความผูกพันกับการแก้ไขปัญหาก็เห็นว่าการแก้ไขปัญหาก็เป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่ของตนเองหรือของชุมชนที่จะต้องเข้าไปรับผิดชอบ

รัฐบาลที่ผ่านมามองปัญหาเสพติดเป็นลักษณะแยกส่วน ทั้งด้านการป้องกัน การปราบปรามการบำบัดรักษาและฟื้นฟู โดยแต่ละเรื่องก็มอบให้หน่วยงานที่รับผิดชอบไปดำเนินการเองตามงบประมาณที่ได้รับ ไม่มองและพิจารณาปัญหาในแบบองค์รวม ไม่มีการบูรณาการการแก้ปัญหา จึงไม่ครบวงจร ซึ่งทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ

การบริหารจัดการ

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ผ่านมานี้ เนื่องจากนโยบายมองปัญหาแยกส่วนการดำเนินงานจึงทำแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ ขาดเอกภาพในการดำเนินการ ไม่มีหน่วยงานหลักในการรวมหรือบูรณาการ ไม่มีแผนรวม จึงขาดการเดินไปสู่เป้าหมายและทิศทางเดียวกัน ต่างคนจึงต่างทำตามอำนาจหน้าที่และงบประมาณที่ตนมี โดยไม่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานนอกจากนี้ยังขาดขวัญกำลังใจที่ชัดเจน ขาดการติดตามประเมินผล และขาดรูปแบบแนวทางในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ที่ชัดเจน เช่น การจะสร้างชุมชนเข้มแข็งจะต้องทำอย่างไร เป็นต้น

การแก้ไขปัญหาสาเหตุไม่มุ่งไปสู่พื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายที่เป็นปัญหาโดยแท้จริง โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชน หมู่บ้าน การดำเนินการมักเป็นลักษณะเน้นเฉพาะกิจกรรม กล่าวคือเน้นว่าจะทำอะไร โดยมีได้ค้ำประกันว่าจะต้องไปทำที่ไหนหรือทำกับใคร มาตรการต่าง ๆ จึงลงไปสู่พื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น ป้องกันไปทำในชุมชนหนึ่งในขณะที่ไปทำในอีกชุมชนหนึ่งและบำบัดรักษาไปเน้นในอีกชุมชนหนึ่ง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและรักษาพื้นที่ใดได้เลย ปัญหาจึงลามไปสู่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ

การแก้ไขปัญหาสาเหตุขาดพลังในการบริหารจัดการ เพราะขาดการผนึกกำลังของทุกฝ่ายเข้าร่วมดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรประชาชน และประชาชน การสนับสนุนการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุของภาครัฐ เป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง และบางครั้งไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย การสนับสนุนก็ไม่ได้มาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะขาดการประสานระหว่างภาครัฐกับประชาชน

การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เจ้าหน้าที่ของรัฐรวมทั้งผู้นำชุมชนในบางพื้นที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการค้ายาเสพติด นโยบายบางเรื่องยังไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ เช่น การกำหนดนโยบายว่าผู้เสพ คือ ผู้ป่วย แต่ พ.ร.บ. ฟื้นฟูฯ ก็ยังไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงยังมีผลการจับกุมผู้เสพยาอยู่

องค์กรปฏิบัติ

- องค์กรในการนำนโยบายและแผนของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติ คือ ศูนย์ป้องกันปราบปรามยาเสพติดจังหวัด และศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกรุงเทพฯ ซึ่งที่ผ่านมามีปัญหาในการดำเนินงานหลายประการ เช่น ขาดบุคลากรและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำศูนย์ ขาดระบบข้อมูลชุมชน/ หมู่บ้านที่ชัดเจนที่จะสามารถนำมาใช้ในการวางแผนปฏิบัติการ ขาดเอกภาพในการบริหารจัดการเพราะงบประมาณยังเป็นของหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนระบบการให้ความดีความชอบและการปกครองบังคับบัญชายังเป็นไปตามสายงานปกติของแต่ละหน่วยงาน

- โรงเรียน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการดำเนินงานด้านการป้องกันให้แก่เด็กและเยาวชน ก็มีปัญหายุบสรรคในการดำเนินงานหลายประการ

- วิทยาลัยในเชิงการป้องกันของโรงเรียน สถาบันการศึกษา ยังมีน้อยเพราะผู้บริหารโรงเรียนมักมีความเห็นว่ายังไม่ปัญหาเกิดขึ้นในโรงเรียนของตน

- ความตระหนักและการยอมรับสภาพปัญหา รวมทั้งความเข้าใจที่ถูกต้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหของผู้บริหาร ครู อาจารย์ยังมีน้อย มีโรงเรียนจำนวนมากที่ยังไม่ยอมรับว่ามีปัญหาเกิดขึ้นในโรงเรียน หรือมีการปกปิดกลบเกลื่อนปัญหาเพื่อรักษาชื่อเสียง นอกจากนี้ยังมักใช้

มาตรการไล่นักเรียนที่มีปัญหาขาดออกจากสถานศึกษา ซึ่งเป็นการผลักและเพิ่มปัญหาให้แก่สังคมโดยรวม

- ข้อมูลขาดในโรงเรียนและสถานศึกษาไม่มีความชัดเจน และไม่มีการจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหา และกำหนดหรือวางแผนการดำเนินการได้อย่างเหมาะสม

- โรงเรียนขาดการประสานงานและความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับฝ่ายปราบปราม ครู อาจารย์ที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติด จึงมักถูกข่มขู่คุกคามจากกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด ทำให้สถานศึกษาไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จครบวงจรและยั่งยืน

- ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง

- การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาขาด ยังไม่สามารถดำเนินการให้ครอบคลุมผู้บริหาร ครู อาจารย์ ทุกคนได้

- การเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขปัญหาขาดของนิสิต นักศึกษา ในมหาวิทยาลัยยังมีน้อยเนื่องจากกิจกรรม โครงการต่าง ๆ มักเป็นเรื่องที่ผู้บริหารสถาบันการศึกษาเป็นผู้คิดแล้วเพียงให้ นิสิตนักศึกษาในสถาบันเข้าร่วม นอกจากนี้งบประมาณในการดำเนินงานด้านณรงค์ป้องกันขาดขาดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ยังได้รับการสนับสนุนน้อย

สรุปปัญหาการดำเนินงานป้องกันขาดขาดในสถานศึกษา ปัญหาของขาดขาดเป็นปัญหาที่สำคัญ กลุ่มของนักเรียนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับขาดขาดอันส่งผลกระทบต่อปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาชู้สาวและปัญหาการเรียนของนักเรียนที่ไม่พึงประสงค์ การป้องกันแก้ไขปัญหาขาดขาดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเกิดผลดีต่อสถานศึกษา การปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็งเป็นระบบจริงจัง และจริงจัง เน้นการมีส่วนร่วมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานโดยผู้เรียนในสถานศึกษาปลอดขาดขาดอย่างถาวรสามารถเป็นแบบอย่างแก่สถานศึกษาอื่นๆ ต่อไป

1.9 ความหมายของอบายมุข

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542:1329) อบายมุข (อะบายยะมุข) เป็นคำนาม หมายถึง ทางแห่งความฉิบหาย เหตุแห่งความฉิบหาย มี 2 หมวดคือ อบายมุข 4 ได้แก่ 1. เป็นนักเลงหญิง 2. เป็นนักเลงสุรา 3. เป็นนักเลงเล่นการพนัน 4. คบคนชั่วเป็นมิตร กับอบายมุข 6 ได้แก่ 1. ดื่มน้ำเมา 2. เที่ยวกลางคืน 3. เที่ยวดูการเล่น 4. เล่นการพนัน 5. คบคนชั่วเป็นมิตร 6. เกียจคร้านการทำงาน

หลวงพ่อบุญานันทภิกขุได้กล่าวในการแสดงธรรมเทศนาสอนเรื่องอบายมุขแก่พุทธศาสนิกชน เกี่ยวกับอบายมุขว่า “อบายมุข เปรียบดังผีร้าย 6 ตัว ผีตัวที่หนึ่ง ชอบสุราเป็นอาถิณ ไม่ชอบกินข้าวปลาอาหาร ผีตัวที่สอง ชอบเที่ยวยามวิกาล ไม่รักบ้านรักลูกเมียคน ผีที่สาม ชอบเที่ยวดู

การละเล่น ไม่ละเว้นบาร์คลับละคร โขน ฆ้องที่สี่ คบคนชั่วมั่วกับโจร หนีไม่พ้นอาญาตราแผ่นดิน ฆ้องที่ห้า ชอบเล่นม้าก็พาบัตร สารพัดถั่วไปไฮโลวีลีน ฆ้องที่หก ชอบเกียจคร้านการทำงาน มีทั้งสิ้นหกฝอยปรีดิ์ เอย ซึ่งฆ้องทั้ง 6 ตัว เป็นฆ้องร้ายทำลายชีวิต ผู้ใดอยากพบความสุขความเจริญ จงละเว้นสิ่งเหล่านี้เสีย” (หลวงพ่อบัญญานันท์ภิกขุ.2547)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2554:496) ได้ให้ความหมายของคำว่าอบายมุข หมายถึง ช่องทางแห่งความเสื่อม เหตุแห่งความฉิบหาย เหตุย่อหยับแห่งโลกทรัพย์ ทางแห่งความพินาศ สอดคล้องกับ พระมหาเถรวิชัย กิตฺติปาโล (2538:35) ซึ่งได้ให้ความหมายของอบายมุข หมายถึง ปกาทงแห่งความเสื่อม ช่องทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความชั่ว ที่ปราศจากความเจริญของงามและ ส.วาสนา ประมวลพฤกษ์ (2549 : 6) ได้ให้ความหมายของอบายมุข หมายถึง สาเหตุหรือสิ่งจูงใจชักนำไปสู่ ความสูญเสีย ความหายนะ สิ้นเนื้อประดาตัว

ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของอบายมุข หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติที่นำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ ไร้ซึ่งความเจริญของงามในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การดื่มสุราของมีนเมา การเป็นนักเลงเล่นการพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวดูการละเล่น เกียจคร้านการทำงาน

1.10 องค์ประกอบของอบายมุข

องค์ประกอบของอบายมุข มีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การดื่มสุราของมีนเมา การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวดูการละเล่น การเล่นการพนัน การคบคนชั่ว และการเกียจคร้าน (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) (2554 : 498) ซึ่งได้มีนักวิชาการและนักวิจัยได้ให้ความหมายของอบายมุขในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. การดื่มสุราของมีนเมา หมายถึง การดื่มเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ซึ่งทำให้ผู้ดื่มมีอาการมึนเมาและให้โทษต่อร่างกาย เช่น เหล้า เบียร์ ไวน์ วิสกี้ รวมถึงสิ่งเสพติดหรือสารกระตุ้นชนิดต่างๆ ที่ทำให้เกิดอาการติดต้องการอยู่เสมอ ถ้าไม่ได้รับตามความต้องการ จะเกิดอาการกระวนกระวายใจ อยู่ไม่เป็นสุข ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติด ทำให้ขาดสติ ขาดความรู้สึกลึกซึ้ง ชอบชั่วดี เกิดความประมาทจนเป็นอันตรายต่อชีวิตตัวเองและผู้อื่น

2. การเที่ยวกลางคืน หมายถึง การไปที่ใดๆ เพื่อความเพลิดเพลินในเวลาที่ไม่สมควร การเดินไปตามถนน ตรอก ซอก ซอยต่างๆ ในเวลากลางคืน เพื่อเที่ยวหา เที่ยวพูด เที่ยวกิน เที่ยวนอน ตามสถานที่เร่รุ่มหรือสถานบริการต่างๆ

3. การเที่ยวดูการละเล่น หมายถึง การทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินเกินความพอดี โดยไม่คำนึงถึงภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของตนเอง เช่น การดูละคร

โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การไปดูการแสดงต่างๆ รวมถึงการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบันไม่เหมาะสมและใช้เวลานานเกินความพอดีในลักษณะมั่วเมา

4. การเล่นเกมพนัน หมายถึง การที่มีบุคคลสองฝ่ายนำเงิน หรือสิ่งของอื่นๆ มาเสี่ยงโชคหรือรวมเล่นเกมต่างๆ โดยที่ทั้งสองฝ่ายถือเอาเหตุการณ์อนาคตที่ไม่แน่นอนเป็นเครื่องชี้ในการตัดสินใจแพ้ชนะในกิจกรรมดังกล่าว โดยมุ่งชัยชนะเพื่อเอาเงินหรือสิ่งแลกเปลี่ยนต่างๆ ทั้งถูกกฎหมาย เช่น สลากกินแบ่งรัฐบาล และผิดกฎหมาย เช่น หวยใต้ดิน ไพ่ การพนัน โดยมีอุปกรณ์ต่างๆ ในบ่อนการพนัน

5. การคบคนชั่ว หมายถึง การคบหา การสมาคมหรือรวมกลุ่มกับคนไม่ดี คนที่ฝ่าฝืนศีลธรรมและจารีตประเพณี คนที่สังคมไม่ให้การยอมรับ ชอบสร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม เช่น อันธพาล นักเลงการพนัน นักเลงหลอกลวงผู้หญิง คนคดโกง คนลัทธิโหมย คนขายของผิดกฎหมาย และคนทำผิดกฎหมาย

6. การเกียจคร้าน หมายถึง การที่เกียจไม่ยอมทำงาน ทำงานทุกอย่างเฉื่อยชา ผัดวันประกันพรุ่ง อ้างเหตุต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานรวมถึงการไม่มีงานทำเป็นหลักเป็นแหล่ง หรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปด้วยดี (ส.วาสนา ประมวลพจนานุกรม). (2549 : 6)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ประเมินได้ศึกษาสภาพปัญหาตามบริบทของโรงเรียนและได้จัดทำโครงการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขในโรงเรียน โดยมุ่งเน้นสร้างภูมิคุ้มกันนักเรียนไม่แสดงพฤติกรรมอบายมุข ดังนี้

1. การไม่ดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ไม่อยู่ในสถานการณ์ที่จะนำไปสู่การดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ไม่สูบบุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้า

2. การไม่เที่ยวกลางคืน ไม่ออกนอกบ้านเวลากลางคืน งดเว้นการออกไปรวมกลุ่มกันตามสถานที่ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้อื่น และไม่ออกไปเที่ยวในสถานบริการต่างๆ เช่น คาราโอเกะ ลานเบียร์ โต๊ะสน็อก คีฬา หรือร้านอาหาร เป็นต้น

3. การไม่เที่ยวดูการละเล่น การดูสื่อลามกอนาจาร การทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกินความพอดี โดยไม่คำนึงถึงภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของตนเอง เช่น การหมกมุ่นเล่นเกม การเล่นเกมออนไลน์ คอมพิวเตอร์ การดูโทรทัศน์ ฟังเพลง

4. การไม่เล่นเกมพนัน การเสี่ยงโชคในกิจกรรมต่างๆ ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เช่น พนันบอล สลากกินแบ่งรัฐบาล หวยบนดิน หวยใต้ดิน ไพ่ ไฮโล เป็นต้น

5. การไม่ก่อปัญหาทะเลาะวิวาท การงดเว้นการคบหาสมาคมรวมกลุ่มกับคนไม่ดี คนที่สังคมไม่ยอมรับ ที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นเช่นการทะเลาะวิวาท การก่ออาชญากรรม การลัทธิโหมย การขายของผิดกฎหมาย

6. การไม่เก็ยคร้าน ไม่หนีเรียน การไม่ผลัดวันประกันพรุ่งหรือการอ้างเหตุผลเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานหรือหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย การหลีกเลี่ยงการทำงานบ้าน การไม่ส่งการบ้านหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมาย การไม่ร่วมกิจกรรมหรือทำกิจกรรมด้วยความเฉื่อยชาทำให้งานไม่เสร็จหรือเสร็จไม่ทันตามกำหนดเวลา

1.11 การดำเนินงานสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา

แผนประชารัฐร่วมใจ ปลอดภัยยาเสพติด พ.ศ. 2561 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) (2561 : 20) กำหนดแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติด ประกอบด้วย 3 กลุ่มเป้าหมาย 5 แผนงาน คือ

กลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย 3 แผนงาน ได้แก่ แผนงานสร้างภูมิคุ้มกันในเด็กปฐมวัย แผนงานสร้างภูมิคุ้มกันเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา และแผนงานสร้างภูมิคุ้มกันเด็กและเยาวชนนอกสถานศึกษา ภายใต้แนวคิดการสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมกับช่วงวัยและเป็นระบบต่อเนื่องทั้งกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในสถานศึกษานับตั้งแต่ชั้นปฐมวัย-อุดมศึกษา และกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกสถานศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัยใช้การเสริมกระบวนการพัฒนาทักษะสมอง เพื่อฝังรากลึกภูมิคุ้มกันให้เด็ก ให้มีความพร้อมก่อนเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาตั้งแต่ช่วงชั้นประถมศึกษา-อุดมศึกษา โดยกรอบการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน ด้านการค้นหา ด้านการรักษา ด้านการเฝ้าระวัง และด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาที่เป็นระบบครบวงจร ซึ่งในการดำเนินงานในแต่ละด้าน อาจมีจุดเน้นที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับช่วงชั้นวัย/ช่วงชั้นเรียน และบริบทสถานศึกษา

กลุ่มเป้าหมายแรงงานในสถานประกอบการ ประกอบด้วย 1 แผนงาน ได้แก่ แผนงานสร้างภูมิคุ้มกันแรงงานในสถานประกอบการ

กลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย 1 แผนงาน ได้แก่ แผนงานการป้องกันในกลุ่มประชาชนทั่วไป

ทั้งนี้ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการตามแผนงานสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนี้ 1) ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมหรือจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้แก่ นักเรียน เช่น กิจกรรมลูกเสือในโรงเรียน กิจกรรมแนะแนว การจัดการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันยาเสพติดในแผนการสอน ฯลฯ 2) ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมทางเลือกเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและการสร้างคุณค่าและเป้าหมายในชีวิต โดยใช้กิจกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมทางเลือกอื่นสำหรับเป็นเกราะป้องกันที่เข้มแข็ง ที่จะอยู่ร่วมกับภัยยาเสพติดได้อย่างปลอดภัย 3) ให้สถานศึกษา สร้างการมีส่วนร่วมของกลไก/เครือข่ายผู้ปกครองระดับ

โรงเรียน ระดับชั้นเรียน ระดับห้องเรียน เพื่อร่วมกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมนักเรียน 4) ให้สถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนและขับเคลื่อน โครงการ TO BE NUMBER ONE ในสถานศึกษา 5) ให้สถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน การจัดตั้งชมรม เครือข่าย/กลุ่ม/องค์กรเยาวชน ฯลฯ ในสถานศึกษา เช่น เครือข่ายเยาวชน ศูนย์อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย.) ชมรม TO BE NUMBER ONE กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ฯลฯ และมอบบทบาทให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด ตามความเหมาะสม 6) ให้สถานศึกษาสำรวจ คัดกรอง นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มเสพ ด้วยวิธีการที่เหมาะสมหากพบดำเนินการดูแลช่วยเหลือให้โอกาสในการศึกษาต่อตามปกติ

แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558 – 2562 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) (2558 : 21-22) กำหนดยุทธศาสตร์การป้องกันกลุ่มผู้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกกลุ่มที่มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ป้องกันครอบครัวยุวมชน สถานศึกษา สถานประกอบการ และสังคมให้ปลอดภัยจากยาเสพติด รวมทั้งสร้างพลัง ความเข้มแข็ง และ ความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาต่อการรองรับสภาพปัญหายาเสพติดในสังคม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ สร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันให้เด็กและเยาวชนนอกสถานศึกษา ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ สร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันในผู้ใหญ่และวัยแรงงาน โดยมีเป้าหมายยุทธศาสตร์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในเป้าหมายกลุ่มต่างๆ โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามลักษณะทางกาย จิต และบริบททางสังคมออกเป็น ๔ ช่วงวัย และได้กำหนดกลยุทธ์ ในการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในกลุ่มปฐมวัยและวัยเด็กด้วยกระบวนการกลมกลืนทางสังคม (Socialization) สร้างความภาคภูมิใจของตนเอง (Self esteem) สติปัญญา (Intelligence) และ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) สร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นด้วยกระบวนการพัฒนาอัตลักษณ์ (Identity) และสร้างจริยธรรม (Moral development) สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ (Resilience) เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้คนวัยผู้ใหญ่สามารถอยู่ท่ามกลางยาเสพติดได้โดยไม่หันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออกเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา สร้างสังคมรอบตัวเข้มแข็งให้กับหน่วยงานที่มีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับเป้าหมายคือ ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สถานประกอบการ โดยกำหนดแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ดังนี้ ๑) บูรณาการกลไกการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งระดับอำนวยการ ปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น ๒) คัดกรองกลุ่มเป้าหมายตามระดับพฤติกรรมเสี่ยงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละระดับ ๓) ส่งเสริมและสนับสนุนสื่อ ข้อมูล องค์ความรู้ และการพัฒนาแก่บุคลากรและกลุ่มเป้าหมาย ฯลฯ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการดำเนินงานสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุข ดำเนินการโดยสร้างภูมิคุ้มกันด้วยวิธีที่แตกต่างกันตามช่วงวัย ตามลักษณะทางกายภาพและบริบททางสังคม ในส่วนของการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา การใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนที่ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) กำหนดเป็นแนวทางการดำเนินงานสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดสำหรับนักเรียน เยาวชนและประชาชนทุกช่วงวัย โดยสถานศึกษาจัดกิจกรรมหรือจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้แก่ นักเรียน ด้วยกิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะชีวิตบูรณาการในวิชาเรียนจัดกิจกรรมทางเลือกเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ สร้างคุณค่าและเป้าหมายในชีวิตโดยใช้กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเป็นเกราะป้องกันยาเสพติด จัดกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายผู้ปกครองระดับโรงเรียน ระดับชั้นเรียน ระดับห้องเรียนและหน่วยงานภายนอก ชุมชน เพื่อร่วมกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมนักเรียน จัดกิจกรรมขับเคลื่อนโครงการ TO BE NUMBER ONE ในสถานศึกษา สนับสนุนนักเรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาเสพติด โดยการส่งเสริม สนับสนุนการจัดตั้งชมรม เครือข่าย/กลุ่ม/องค์กรเยาวชน ฯลฯ ในสถานศึกษา และดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนเพื่อสำรวจ คัดกรอง นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มเสพ ให้โอกาสได้ศึกษาต่อตามปกติ

จากองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอบายมุขแนวคิดและทิศทางการป้องกัน แก้ไขปัญหาเสพติดและอบายมุขดังกล่าวพบว่าสาเหตุของการติดสารเสพติดและอบายมุขมีที่มาจากหลาย ๆ สาเหตุทั้งจากครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อม และจากตัวบุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ หรือจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ที่จะส่งผลให้บุคคลเข้าไปสู่การเสพติดหรือการติดจึงต้องศึกษาถึงสาเหตุการติดสารเสพติด เพื่อที่จะค้นหาแนวทางในการป้องกันไม่ให้มีกลุ่มเสี่ยงที่จะไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเสพติด โดยมีทิศทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่สำคัญ ได้แก่ 1) ส่งเสริมสถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชน 2) ประสาน และผนึกกำลังระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน 3) สร้างความเข้มแข็ง และความต่อเนื่องในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาด้วยการใช้รูปแบบที่ผสมผสานการดำเนินงานและการประสานความร่วมมือของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา 4) ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมได้รับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเสพติด ตลอดจนรับรู้ถึงการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาผ่านสื่อต่าง ๆ

ผู้รายงานจึงได้สังเคราะห์เป็นแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและอบายมุข ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับรู้ตระหนักถึงปัญหายาเสพติดและอบายมุข สร้างความเข้มแข็ง

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ผสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษา โดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน โรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม ด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ ดังนี้

1) กิจกรรมด้านการป้องกัน ประกอบด้วยกิจกรรมในการสร้างความตระหนัก สร้างการรับรู้ร่วมกับการเสริมสร้างทักษะชีวิต การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ได้แก่ กิจกรรมประชุมผู้ปกครอง กิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรม 1 ห้องเรียน 1 โครงการยาเสพติด กิจกรรมค่ายลูกเสือต้านภัยยาเสพติด กิจกรรม TO BE NUMBER ONE กิจกรรมหาดสำราญทิดดี (ดนตรี ศิลปะ วัฒนธรรม)

2) กิจกรรมด้านการค้นหา ประกอบด้วยกิจกรรมจัดทำข้อมูลนักเรียน การสำรวจสภาพความเสี่ยงของนักเรียน จัดระบบสารสนเทศเพื่อกำกับติดตามและการสร้างภูมิคุ้มกัน ได้แก่ กิจกรรมการคัดกรองนักเรียนรายบุคคล กิจกรรมสุ่มตรวจปัสสาวะนักเรียน กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3) กิจกรรมด้านการรักษา ประกอบด้วยกิจกรรมการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือนักเรียนที่ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือมีพฤติกรรมเสี่ยงด้านอบายมุขให้มีความเข้มแข็งและเรียนหนังสือได้ตามปกติ ได้แก่ กิจกรรมประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านยาเสพติด กิจกรรมส่งต่อภาคีเครือข่ายบำบัดรักษา กิจกรรมคลินิกเสมารักษ์ กิจกรรมชมรมดนตรี ชมรมศิลปะ ชมรมกีฬา กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน

4) กิจกรรมด้านการเฝ้าระวัง ประกอบด้วยกิจกรรมการจัดช่องทางรับเรื่องร้องเรียน การสื่อสารข้อมูลความรู้เกี่ยวกับนักเรียนที่มีความเสี่ยงยาเสพติดและอบายมุข เพื่อเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกัน ได้แก่ กิจกรรมชมรมเสมารักษ์ โครงการ 1 ตำรวจ 1 โรงเรียน กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมเพิ่มพื้นที่ปลอดภัยพื้นที่เสี่ยงรอบบริเวณโรงเรียน กิจกรรมค่ายทักษะชีวิต

2. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

2.1 ความหมายพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

ภาณุภัทร ถิมจำรูญ (2551 : 9) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง สิ่งที่คุณคิดยึดถือปฏิบัติโดยบุคคลส่วนใหญ่เห็นว่าดีงาม ถูกต้องและเกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม ตามที่สถานศึกษาและสังคมต้องการ

นาตยา รัศมี (2552 : 10) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมเพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดทิศทางและจุดเน้นในการดำเนินงานของสถานศึกษา

กุหลาบ พงษ์เทพิน (2553 : 18) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน ที่บ่งบอกให้เห็นอุปนิสัยที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ความถูกต้องที่มีอยู่ในจิตใจของผู้เรียน ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน พฤติกรรมนั้นแสดงออกในสิ่งที่ดีงามจนเคยชิน เป็นกิจนิสัยและลักษณะนิสัย สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 253) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะไว้ว่า หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัวชัดเจน

จากความหมายของคุณลักษณะข้างต้นสรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดกับบุคคล ซึ่งจะต้องเป็นพฤติกรรมที่ดีที่สังคมต้องการ

2.2 ความสำคัญของพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์

วจิตตินันท์ ดีหลาย (2561 : 10) จากสถานการณ์และสภาพบ้านเมืองประเทศไทยในปัจจุบันเป็นหลักฐานที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่าการที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก แม้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ความเจริญและการพัฒนานั้นก็มีได้เป็นไปอย่างยั่งยืน นอกจากนั้นการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความพัฒนาเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ยังได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมากผลของความเจริญทางด้านวัตถุที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจเป็นที่มาของปัญหาสังคมที่ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ อาทิเช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการทุจริต ปัญหาแหล่งอบายมุข การใช้แรงงาน และละเมิดสิทธิเด็ก ปัญหาแหล่ง เสื่อมโทรมมลภาวะเป็นพิษ ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและทางจิตเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เป็นผลพวงของการพัฒนาทางวัตถุอย่างขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจทั้งสิ้น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคม

จากการศึกษาบทบาทสำคัญต่อการแก้ปัญหาสังคมและการพัฒนาประเทศจึงควรมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนของประเทศอันจะช่วยให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมซึ่งจะก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมได้อย่างแท้จริง

ในแต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษาครูผู้สอนต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยเป็นการประเมินเชิงวินิจัย เพื่อการปรับปรุงพัฒนาและการส่งต่อในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อทราบความก้าวหน้าและพัฒนาการของผู้เรียน สถานศึกษาจะได้นำไปกำหนดแผนกลยุทธ์ในการปรับปรุงพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่คุณเรียนทุกคนต้องผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด จึงจะได้รับการตัดสินให้ผ่านช่วงชั้นการประเมินดังกล่าวเป็นการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากคุณลักษณะที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่ม เพื่อเป็นการสร้างเอกลักษณ์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมในการดำรงชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับ สภาพท้องถิ่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่าโรงเรียนต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้อง บูรณาการความรู้ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้นักเรียน และมีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งผู้เรียนต้องผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด อันจะช่วยให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมซึ่งจะก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3 แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

พิชัย บุญมาหนองคู, ศิริ ถีอาสนา และวุฒิกกร สายแก้ว (2557 : 52) ได้กล่าวไว้ว่า นักเรียนและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตจำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียนทั้งความรู้และคุณธรรม การปลูกฝังบ่มเพาะให้นักเรียนมีความรู้คู่คุณธรรม จำเป็นต้องกระทำ ตั้งแต่วัยเด็กและเป็นไปตามธรรมชาติการหล่อหลอมต้องอาศัยระยะเวลา มีความอดทน และต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายโดยเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ได้ปฏิบัติและพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เสริมสร้างปัญญาโดยใช้หลักเมตตาธรรมในการดำรงชีวิต

อัจฉรา ประเสริฐสิน (2558 : 57) ได้กล่าวไว้ว่า นโยบายการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วย ดังพระราชบัญญัติการจัดการศึกษามাত্রา 8 และมาตรา 25 ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน และในมาตรา 66 ได้กล่าวถึงการพัฒนาผู้เรียนเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่องด้วยตนเองตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์และสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญาอารมณ์และสังคม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ

จำเนียร แสงเสนา และวิทยา จันทรศิลา (2561 : 26) ได้กล่าวไว้ว่าการขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะส่งผลกระทบต่อบุคคลคือสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ก่อปัญหาด้านอาชญากรรม การทะเลาะวิวาท การขโมย สิ่งเสพติด การประทุษร้ายต่อชีวิต และทรัพย์สิน ชุมชนอ่อนแอ การสร้างเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่ต้องให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รู้จักแบ่งปัน มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีจิตสาธารณะ มีความรักชาติ ดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาและเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควรเริ่มจากเด็กในวัยเรียนเพราะเป็นวัยที่จะเรียนรู้และจดจำได้ง่าย

สรุปได้ว่านโยบายการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียนทั้งความรู้และคุณธรรมจึงกำหนดให้มีการจัดการเรียนรู้ควบคู่กับปลูกฝังให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะความสามารถตลอดจนพฤติกรรมที่แสดงออกต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

2.4 แนวคิดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

หมายถึง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ ชำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติ ศรัทธายึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้ที่มีลักษณะซึ่งแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ มีความสามัคคีปรองดอง ภูมิใจ เชิดชูความเป็นชาติไทย ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือและแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ยนต์ ชุ่มจิต (2550 : 87-89) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมความรักในสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ ดังนี้

1. ศึกษาและให้ความรู้เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างถูกต้อง
2. ไม่นำเรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาวิพากษ์วิจารณ์
3. ถ้ามีข่าวลืออันใดซึ่งอาจนำความเสียหายมาสู่สถาบันกษัตริย์ต้องรีบแก้ไขกล่าวหา
4. ตกแต่งอาคารบ้านเรือนตั้งโต๊ะหมู่บูชาหรือประดับธงให้สวยงาม เมื่อพระองค์เสด็จผ่าน หรือในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา
5. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของทุกพระองค์ ในวันสำคัญที่เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์
6. ร่วมประกอบความดีหรือพัฒนาสังคมเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล

7. รักษาและส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

ข้อถ้อยคำ คติขุบทร (2550 : 52) ได้ให้ความหมายของความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ว่าหมายถึง ชาติ คือ แผ่นดินที่เราอยู่อาศัยเพื่อดำรงชีวิตและสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ศาสนา คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าในพุทธศาสนาและองค์พระศาสดาของศาสนาอื่น ที่สอนให้เราเป็นคนดี ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมที่ดั่งงามนำความสงบ สันติสุขมาสู่ชุมชนและสังคมนั้น ๆ พระมหากษัตริย์ คือ ผู้ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม เพื่อความสงบสุขของพสกนิกร ชาวไทย เราต้องธำรงรักษาไว้ซึ่งการรักชาติ รักศาสนา รักพระมหากษัตริย์ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ จะได้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป

สรุปได้ว่า รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง มีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทยนิยมไทย ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของศาสนา เคารพเทิดทูนศาสนา และแสดงความจงรักภักดีเคารพเทิดทูนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

ข้อถ้อยคำ สุจริต

หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีความซื่อตรง มั่นคงอยู่ในศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต คือ ผู้ที่ประพฤติตรงตามความเป็นจริงทั้งกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

กรุง ม่วงนาครอง (2553 : 33) ได้ให้ความหมายความซื่อสัตย์ว่า เป็นความประพฤติอย่างตรงไปตรงมามีความบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา และใจต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

สรุปได้ว่า ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและตรงตามความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งทางกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่นรวมทั้งต่อหน้าที่ การงาน และคำมั่นสัญญา ความประพฤติที่ตรงไปตรงมา และจริงใจในสิ่งที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมรวมถึงการไม่คิดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง นอกจากนี้ซื่อสัตย์สุจริตยังรวมถึง การรักษาคำพูดหรือคำมั่นสัญญา และการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความรับผิดชอบ และด้วยความซื่อสัตย์ไม่แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องด้วยการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งความซื่อสัตย์สุจริตนี้จะดำเนินไปด้วยความตั้งใจจริงเพื่อทำหน้าที่ของตนเองให้สำเร็จลุล่วงและเกิดผลดีต่อตนเองและสังคม

มีวินัย

หมายถึง แบบแผน กฎเกณฑ์ ที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติ คนที่มีระเบียบวินัยเป็นคนที่สามารถควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตนได้ตามแบบแผน กฎเกณฑ์ และข้อบังคับของสังคมนั้น

ได้โดยอาจจะใช้กฎเกณฑ์ ขอบบังคับเป็นเครื่องกำหนดให้ทำตาม ซึ่งเรียกว่า ระเบียบวินัยภายนอกหรืออาจจะปฏิบัติเพราะตระหนักถึงความถูกต้องเหมาะสมดั่งงามด้วยตัวของตัวเองแม้บางอย่างจะไม่ได้มีการกำหนดไว้เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับก็ตาม ซึ่งเรียกว่ามีระเบียบวินัยในตนเอง

นาตยา รัศมี (2552 : 14) ได้ให้ความหมายของความมีวินัยว่า ความมีวินัย หมายถึง ระเบียบข้อบังคับที่วางไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ใ้บุคคลใช้ควบคุมความประพฤติของตนให้เป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ตัดสินใจ และเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม ไม่ขัดต่อกฎระเบียบของสังคมและไม่ขัดต่อผู้อื่น

สรุปได้ว่า มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่เกิดเป็นนิสัย ที่แสดงออกถึงการเป็นผู้มีมั่นใจและประพฤติปฏิบัติตนตามข้อตกลงระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมายที่กำหนดไว้ของประเทศชาติ ข้อบังคับของครอบครัว ของโรงเรียนและของสังคมที่เป็นปกติวิสัย ยอมรับมาซึ่งความสงบสุขในชีวิตของตน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมและประเทศชาติ

ใฝ่เรียนรู้

หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ คือ ผู้ที่มีลักษณะแสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม

กฤษมันต์ วัฒนารรงค์ (2552 : 17) ได้ให้ความหมาย ใฝ่เรียนรู้ ว่าหมายถึง ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาของผู้เรียน ที่จะมีส่วนร่วมของกระบวนการของการเรียนรู้ เพื่อบรรลุหรือสัมฤทธิ์ผลตามความปรารถนาบุคคลก็มีเหตุผลของความปรารถนาอยู่ภายใต้การให้ความสนใจ และการไม่ให้ความสนใจกับกระบวนการของการเรียนรู้ และเหตุผลนั้นเป็นมูลฐานของแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียน สิ่งที่ควรให้ความสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้จะแสดงออกมาให้เห็นได้จากความตั้งใจ ความมุ่งมั่น ความอดทน ที่จะมีส่วนร่วมของกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีระยะยาวนาน มิใช่เกิดขึ้นเพียงชั่วครู่ชั่วยามเท่านั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่ออาจารย์ที่เป็นผู้สอนคาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนที่ได้เกิดการเรียนรู้ผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ได้เช่นกัน และผู้เรียนก็จะมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ ถ้าพวกเขามีความศรัทธาในตัวอาจารย์ผู้สอน

สุรัสวดี อินทร์ชัย (2554 : 4) ได้ให้ความหมาย ใฝ่เรียนรู้ ว่าหมายถึง แรงจูงใจหรือแรงผลักดัน แรงกระตุ้น ที่เกิดจากความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นที่โรงเรียนจัดให้ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมในการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยแห่งความต้องการพื้นฐาน ได้แก่ ความสำเร็จในการเรียน แรงเสริมจากการเรียนในความสำเร็จปัจจัยสุขภาพ อนามัย สภาพสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ความสัมพันธ์กับครูผู้สอน ความเชื่อมั่นในการเรียนที่สำเร็จเมื่อวิเคราะห์ดูแล้วก็จะ

พบว่า แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้เหล่านี้ เกิดขึ้นจากปฏิกริยาพื้นฐานส่วนลึกของจิตใจภายใน ซึ่งตามจิตศาสตร์ นั้นถือได้ว่าเป็นสภาวะจิตใจที่ไม่อยู่ในความควบคุมของเราเป็นที่รวมความคิดเพื่อการแสดงออก โดยเราไม่รู้ตัวหรือที่เรียกว่า จิตใต้สำนึกนั่นเองซึ่งจิตใต้สำนึกนี้บุคคลย่อมมีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ด้วยกันทุกคน กล่าวโดยสรุปแล้ว แรงจูงใจ หมายถึง ภาวะอินทรีย์ภายในร่างกายของบุคคลถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าเรียกว่า สิ่งจูงใจ ก่อให้เกิดความต้องการตรงตามเจตนารมณ์ของคุณลักษณะที่โรงเรียน ครู ผู้ปกครองต้องการ

สรุปได้ว่า ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง ความกระตือรือร้นตั้งใจมุ่งมั่นในการเรียน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการแสวงหาความรู้ การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน การจดบันทึก สรุปความรู้ ประสบการณ์และถ่ายทอดเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าให้แก่ผู้อื่น

อยู่อย่างพอเพียง

หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบมีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สมุทร ตันติเวชกุล (2549 : 13) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

รงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550 : 34) ได้ให้คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะที่เป็นห่วงสอคร้อยประสานกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากคุณลักษณะ 3 ห้วงดังกล่าวแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือการกำหนดเงื่อนไขไว้ 2 ประการ เพื่อการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน นั่นคือเงื่อนไขต่อไปนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง การมีความพอดีในการบริโภค ใช้ทรัพยากรและเวลาว่างให้เป็นประโยชน์ คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนใช้จ่ายตามความเหมาะสม รู้จักการเพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดูแลรักษาบูรณทรัพย์ของตนเอง มีการเก็บออมเงินไว้ตามสมควร

มุ่งมั่นในการทำงาน

หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่องานให้สำเร็จตามเป้าหมาย

Maslow นักจิตวิทยาของกลุ่มมนุษยนิยม (อนิวัช แก้วจันทร์ 2552 : 66-68) ได้กล่าวถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในขั้นที่ 4 คือ ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าซึ่งความต้องการนี้จะประกอบด้วยความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับความยกย่องนับถือจากผู้อื่นผู้ที่มีความปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนมีประโยชน์และมีค่า ตรงข้ามกับผู้ที่ขาดความต้องการประเภทนี้ จะรู้สึกว่าคุณค่าไม่มีความสามารถและมีมุมมองโลกในแง่ร้าย ความต้องการในขั้นนี้เมื่อได้รับการส่งเสริม ก็จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน เอาใจใส่ในงานมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 23) ได้ให้ความหมายของความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่องานสำเร็จตามเป้าหมาย

พิรเดช ฉิมนิล (2554 : 13) ได้ให้ความหมายของความมุ่งมั่นในการทำงานไว้ว่า ความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่แสดงออกถึงความตั้งใจ มุ่งมั่นพยายามในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หรืองานที่ปฏิบัติเป็นประจำด้วยการทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาโดยมีสมาธิและสติตั้งมั่นปฏิบัติกิจกรรมนั้นให้เกิดความสำเร็จ

ลู่ทางไปได้ด้วยดี ถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ ด้วยความรับผิดชอบและมีความชื่นชม ภาคภูมิใจ ในผลงานที่เกิดขึ้น

สรุปความว่า มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การทำงานที่ได้รับมอบหมาย อย่างกระตือรือร้น และตั้งใจจริงให้สำเร็จด้วยความมานะอดทน เพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่อความ ยากลำบากและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

รักความเป็นไทย

หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภูมิใจ เห็นคุณค่าในขนบธรรมเนียม ประเพณี ร่วมอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมไทย ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมมีสัมมาคารวะ มารยาทงดงามและมีความกตัญญูกตเวที

ศุภวัตร น้อยประดิษฐ์ (2553 : 18) ได้อธิบายความหมายของการรักความเป็นไทยไว้ว่า การรักความเป็นไทยเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทยที่ต้องแสดงออกเป็นพฤติกรรมในด้าน คุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการปลูกฝังให้กับนักเรียน ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยนำศิลปะนาฏศิลป์ พื้นบ้านของไทยมาสอดแทรกในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนเป็นคนทีรักความเป็นไทย ซึ่งนับว่า นาฏศิลป์ไทยเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของคนไทย อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนรู้คุณค่าและเกิดความรักหวงแหนและซาบซึ้งที่จะสืบทอดมรดกอันล้ำค่าให้ยั่งยืนสืบไป ใน สังคมไทยและชาติไทยตลอดไป

ปฏิพัตร สุขแยง (2554 : 26) ได้อธิบายความหมายของการรักความเป็นไทยไว้ว่า การ รักความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะและพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่จะต้องสอดแทรกไว้ในแผน จัดกิจกรรมการเรียนรูู้ ให้นักเรียนเกิดความหยั่งรู้ คิดวิเคราะห์ได้ว่า แก่นแท้ของความเป็นไทย คือ พฤติกรรมและคุณลักษณะที่บ่งชี้แบบใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักในความเป็นไทย การรักแผ่นดิน บ้านเกิด การรักความเป็นเอกราชของชาติไทย การรักในสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ และหมายรวมถึงการรู้รักษาในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของความเป็นไทยเหล่านี้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า รักความเป็นไทย หมายถึง ความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและเกิดความ ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าเอกลักษณ์ที่ดีของไทย เช่น ภูมิปัญญาพื้นบ้านไทย วัฒนธรรมที่ดีของไทยทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อาทิ การแต่งกาย อาหาร สมุนไพร ยารักษาโรค ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีกิริยามารยาทงดงาม การมีรอยยิ้มที่เป็น เอกลักษณ์ในการสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือน โดยสามารถที่จะดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย พร้อมกับการปฏิรูปความเป็นไทยที่สอดคล้องกับบริบทของ โลกปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกยุคโลกาภิวัตน์

มีจิตสาธารณะ

หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน สังคม และชุมชน หรือการเป็นผู้ให้คอยให้ความช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตัวเพื่อทำ ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม อาสาช่วยเหลือและร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดแก่ส่วนรวม ด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 45) กล่าวว่าไว้ว่า มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

กรุงเทพมหานครและศูนย์สาธาณประโยชน์และประชาสังคม (นิด้า) และองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย (2555 : ออนไลน์) กล่าวว่าไว้ว่า การมีจิตสาธารณะ คือ การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมมีความตระหนักรู้และคำนึงถึงสังคมส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตัวเองในการกระทำใด ๆ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อส่วนรวม และพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

สรุปได้ว่า มีจิตสาธารณะ หมายถึง มีจิตสำนึก รู้จักเสียสละ มีน้ำใจ อยากช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสมัครใจ ไม่หวังผลตอบแทน ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม ผู้ที่มีจิตสาธารณะ คือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตัวเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

2.5 แนวทางพัฒนาพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์

อภิชาติ อ่อนแอม (2559 : 56) ได้ให้แนวทางในการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนจะสามารถนำไปดำเนินการ ดังนี้

1. ระดับผู้ปฏิบัติครูผู้สอนทุกรายวิชา ผู้รับผิดชอบงาน/โครงการ/กิจกรรมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่นอกเหนือจากครูผู้สอนรายวิชาต่างๆ ดำเนินการดังนี้
2. ครูผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ทุกรายวิชา ให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาของตน โดยสอดแทรกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ในคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ โดยระบุไว้ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกแผน
3. ผู้รับผิดชอบงาน/โครงการ/กิจกรรมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นอกเหนือจากรายวิชาต่าง ๆ ให้ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยระบุไว้ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4. ผู้รับผิดชอบดำเนินการพัฒนาพร้อมกับประเมินผลและปรับปรุงผู้เรียนเป็นระยะๆ เพื่อแสดงพัฒนาการของผู้เรียน บันทึกร่องรอยหลักฐานการประเมินและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เมื่อเสร็จสิ้นภาคเรียน/ปลายปี หรือสิ้นโครงการ/กิจกรรม ให้มีการประเมินและสรุปผลบันทึกลงใน แบบ ปพ.1 และระบุจุดเด่น จุดด้อยของผู้เรียนแต่ละคนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พร้อมแนบข้อมูล หลักฐานร่องรอยการประเมินและปรับปรุงประกอบส่งให้คณะกรรมการของกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตนเองได้ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

5. คณะกรรมการแต่ละกลุ่มสาระ รวบรวมผลการประเมินทั้งหมด และสรุปผลการประเมินลงในแบบประเมิน ส่งคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะของสถานศึกษา ที่ได้รับการแต่งตั้ง เพื่อดำเนินการต่อไป

2.6 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์

พิศาล สร้อยธุหร่า (2546 : 3 – 7) การที่จริยธรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กจะพัฒนาได้นั้นต้องประกอบไปด้วยพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. เด็กจะต้องมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เพราะเด็กที่แข็งแรงจะทนต่อสิ่งเขี้ยววนได้ดีกว่าเด็กที่อ่อนแอ

2. เด็กจะต้องมีความมั่นคงทางอารมณ์ เด็กจะรู้สึกว่าคุณเป็นที่รัก ที่ต้องการบิคารดาเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และมีความผูกพันกับครอบครัว เด็กจะเรียนรู้ที่จะรักตอบโดยไม่จำเป็นต้องชดใช้ความรู้สึกขาดความรักด้วยการแยกตัวเอง หรือการแก้แค้น หรือชดใช้ด้วยการพุดปิด เพื่อให้เป็นคนที่น่ารัก

3. เด็กจะต้องมีกิจกรรม หรือ โอกาสแสดงออกทางอารมณ์ ตื่นเต้น ผจญภัยในแนวทางที่สังคมยอมรับ เป็นการป้องกันมิให้เด็กหาความสนุกตื่นเต้น ผจญภัยแบบนอกกลุ่มนอกรทาง

4. เด็กจะต้องได้รับการอบรมให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาทักษะในการควบคุมตนเองให้เป็นไปตามวัย อย่างไรก็ดี บิคารดา ควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการตามธรรมชาติของเด็กด้วย

5. เด็กจะต้องได้รับการอบรมให้รู้ถึงสิทธิของผู้อื่น รู้จักเห็นใจ เข้าใจ ตลอดจนเพื่อแผ่แก่ผู้อื่น โดยใช้ศาสนาเป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างจริยธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

วิโรจน์ วิภาสมงคล (2547 : 16) กล่าวว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กนั้น ต้องประกอบด้วยพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. พื้นฐานเกี่ยวกับตัวเด็ก คือ เด็กจะต้องมีสุขภาพแข็งแรง เพราะความแข็งแรงช่วยให้เด็กทนต่อสิ่งเขี้ยววนชั่วร้ายได้ดีกว่าร่างกายที่อ่อนแอ เป็นโรคเรื้อรัง นอกจากสุขภาพแข็งแรงแล้วเด็ก

จะต้องมีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้สึกว่าตนเป็นที่รัก ที่ต้องการของพ่อแม่ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ครอบครัว และมีความผูกพันกับครอบครัว

2. พื้นฐานเกี่ยวกับพ่อแม่ ทักษะคติของพ่อแม่ และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ต้องเป็นไปในทิศทางที่ทำให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่อย่างรักใคร่ อ่อนน้อม และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเด็ก รวมทั้งพ่อแม่ต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของลูกได้ด้วย หรืออาจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่กำหนดแบบแผน พฤติกรรมพื้นฐานเด็ก และส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน

3. พื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียนจะต้องจัดหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทัศนคติที่ดีงาม และฝึกปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ควรกระทำ ครูทุกคนจะต้องมีทัศนคติ และความสัมพันธ์ที่ดี เข้าใจ และยอมรับเด็ก รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กในเรื่องการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม

4. พื้นฐานเกี่ยวกับสังคมทั่วไป สภาพสังคมทั่วไป ต้องไม่ช่วยยั่วยุให้เกิดความลุ่มหลงในสิ่งที่ไม่ดีงาม ตรงกันข้ามสังคมจะต้องสร้างแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กรวมทั้งสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับแนวทางปลูกฝังจริยธรรมของครอบครัวและโรงเรียนด้วย

สรุปได้ว่า ในการส่งเสริมหรือการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้มากหรือน้อยเพียงใด ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือในการ กำกับดูแลและพัฒนานักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีโอกาสแสดงออกทางอารมณ์หรือกิจกรรม ตามแนวทางที่สังคมยอมรับ ได้รับอบรมให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาทักษะในการควบคุมตนเองให้ เป็นไปตามวัย

จากการวิเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยเฉพาะความสำคัญของพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ วิจิตตินันท์ ดิหลาย (2561 : 10) กล่าวว่า ผลของความเจริญทางด้านวัตถุที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจเป็นที่มาของปัญหาสังคมที่ดู เหมือนจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ อาทิเช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ปัญหาการทุจริต ปัญหาแหล่งอบายมุข การใช้แรงงาน และละเมิดสิทธิเด็ก ปัญหาแหล่ง เสื่อมโทรม มลภาวะเป็นพิษ ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาสุขภาพ ทั้งทางกายและทางจิต ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคม ซึ่งการจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญและมีบทบาทสำคัญต่อการแก้ปัญหาสังคมและการพัฒนาประเทศจึงควรมีการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนของประเทศอันจะช่วย ให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมซึ่งจะก่อให้เกิดสันติสุข

ในสังคมได้อย่างแท้จริงซึ่งสอดคล้องกับ จำเนียร แสงเสนา และวิทยา จันทรศิลา (2561: 26) ได้กล่าวไว้ว่าการขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะส่งผลกระทบต่อบุคคลคือสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ก่อปัญหาด้านอาชญากรรม การทะเลาะวิวาท การขโมย สิ่งเสพติด การประทุษร้ายต่อชีวิต และทรัพย์สิน ชุมชนอ่อนแอ การสร้างเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่ต้องให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รู้จักแบ่งปัน มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีจิตสาธารณะ มีความรักชาติ ดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเห็นว่าปัญหาสิ่งเสพติดเป็นปัญหาที่เกิดจากการที่นักเรียนขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้รายงานให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขให้กับนักเรียนจึงกำหนดให้คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียนข้อ 1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ได้แก่ 1) รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะเป็นวัตถุประสงค์ของการประเมิน โครงการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขให้กับนักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ พ่อแม่ ครูผู้สอน สถานศึกษา สังคม ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤติกรรม/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพื่อให้ นักเรียน มีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงทางอารมณ์ ทนต่อสิ่งชั่วร้าย รู้สึกว่าตนเป็นที่รัก ที่ต้องการของพ่อแม่ ของครู เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวของสังคม ที่จะไม่แสดงออกซึ่งพฤติกรรม คุณลักษณะอันไม่พึงประสงค์

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3.1 แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546 : 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอื่นจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546 : 4) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้นเป็นไปอย่างมี อิศรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริง ยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

จิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร (2532 : 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขึ้นตอนใดขึ้นตอนหนึ่งหรือทุกขึ้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้นจักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

3.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2550 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) ทางความคิด, จิตใจ, อารมณ์และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง (Sense and belonging) การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and qualitative) การมีส่วนร่วมครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และ โอกาสที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำ (Action) จึงมีทั้งผู้กระทำ (The actor) ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับผล (The recipient) และสาธารณชน (The public) ผู้เป็นบริบทของการกระทำ

ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์ (2551 : 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลงความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือความต้องการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

เออร์วิน (Erwin,2007 : 138 อ้างถึงใน วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล. 2552 : 7) ได้ให้ความหมายของคำว่ามีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตน เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามผล การปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

มธุรดา ศรีรัตน์ (2554 : 41) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ การวางแผนปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดจากการบริหารงานในองค์กร

สรุปการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่กลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ไม่ว่าจะปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน ร่วมคิด ร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแรง ร่วมใจ และร่วมรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลง เป็นเทคนิคอย่างหนึ่ง ที่ผู้บริหารต้องการ เพราะเมื่อบุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมแล้ว จะไม่ค่อยเกิดการต่อต้าน รวมทั้งช่วยลดความขัดแย้งและความเครียดจากการทำงาน ทำให้บุคคลได้ร่วมเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะ ไม่ค่อยเกิดการต่อต้าน รวมทั้งช่วยลดความขัดแย้งและความเครียดจากการทำงาน ทำให้บุคคลได้ร่วมกันพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน บุคคลจะรู้สึกพึงพอใจในผลงานที่เกิดขึ้น และเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เกิดความมุ่งมั่นในการสร้างความสำเร็จให้กับองค์กร เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและผูกพันกับองค์กร เพื่อนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร และสามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3.3 ประเภทรูปแบบของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้
กมลชัย คีรีศรี (2546 : 21) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วิมล ม่วงเงิน (2549 : 35) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วม จำแนกเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย จุดประสงค์ความต้องการของชุมชนและมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งของทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ เป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือโดยการบริหารงาน ประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลที่พึงได้รับจากโครงการ ทั้งผลประโยชน์ที่เป็นทางบวกและทางลบ ซึ่งผลประโยชน์อาจเป็นด้านวัตถุหรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคล

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ จะเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการประเมินว่า โครงการที่ดำเนินการนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลอาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่ทำเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปการดำเนินงานตามโครงการ

สมปอง อภินันท์ (2547 : 24) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม หลังดำเนินการศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสารภี ตำบลท่าซ่าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 10 รูปแบบ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมสนับสนุนเงิน
3. การมีส่วนร่วมทางกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมสัมภพณ์
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์

จินตนา สุจจานนท์ (2549 : 49) ได้กล่าวถึง ประเภทของการมีส่วนร่วมว่าแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนจบโครงการ เริ่มตั้งแต่การศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมวิธีแก้ปัญหา วางแผนนโยบายและแผนงานร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากร ตลอดจนร่วมปฏิบัติตามแผนและประเมินโครงการ

2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง หมายถึง การมีส่วนร่วมเฉพาะบางส่วนในการปฏิบัติตามโครงการ เช่น การเข้าร่วมเป็นสมาชิก การร่วมเสียสละแรงงานหรือเงิน เป็นต้น

ธรร สุนทรายุทธ (2551:541-542) ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ การกำหนดตามความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ แบ่งเป็น การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการหาว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการบ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ นอกจากการพิจารณาผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ต้องพิจารณาการกระจายผลประโยชน์ในกลุ่มด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ การสังเกต ความเห็น ความชอบ ความคาดหวัง ซึ่งจากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมข้างต้น สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปได้ว่า ประเภทหรือรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ การกำหนดลักษณะงานของบุคคล ที่สมัครใจเข้าร่วมการทำงานร่วมกัน สรุปได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล

3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

รีคเตอร์ (Reeder, 1963 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎาวรางกุล. 2550 : 26) ได้สรุปปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการรักษาการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. การปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามความเชื่อถือพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลเหมือนจะเลือกแบบวิธีการปฏิบัติซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง
2. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับ มาตรฐานค้ำค่าของตนเอง
3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริมป้องกันและรักษาเป้าหมายตน
4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา
5. ความคาดหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหมายว่า จะต้อง ประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่น ด้วยเช่นกัน
6. การมองแต่ตนเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ซึ่งคิดว่าตนเองสมควรกระทำเช่นนั้น
7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนถูกบังคับให้ทำ
8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำ อยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ
9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงการของสังคมเอื้ออำนวยเข้ามามีส่วนร่วมกันในการกระทำเช่นนั้นเท่าที่พวกเขาได้รับรู้
10. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมกันในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น
11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดีพอให้กระทำการเช่นนั้น

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization อ้างถึงใน ยูพิน ระพีพันธุ์, 2544 : 21 - 22) เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริงชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้น มีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 การมองเห็นว่าคนจะได้ประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไปซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับดังที่คาดคิดเอาไว้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน ภาวะเอื้ออำนวย เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

2.2 ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดสิ่งอื่น ๆ ของตนเองได้

2.3 กำหนดลักษณะกิจกรรมที่แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่งๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

นิวสตรอม (Newstorm, 1993 อ้างถึงใน ณรงค์ วาริชล. 2551 : 10) พบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม คือ

1. ลักษณะขององค์กร โครงสร้างขององค์กร วัฒนธรรมขององค์กร หากองค์กรมีโครงสร้างใหญ่ ขั้นตอนการปฏิบัติมาก เช่น ระบบราชการ จะเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมได้

2. นโยบายขององค์กรที่ขาดความชัดเจน จะทำให้บุคลากรไม่แน่ใจเป้าหมาย แนวทางการปฏิบัติ จึงเกิดความลังเลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

3. ภาวะผู้นำ ซึ่งถ้าหากว่าผู้นำเชื่อว่าผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ไม่มีศักยภาพ ไม่มี ความก้าวหน้า ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน งานจะสำเร็จได้ต้องควบคุม ภาวะผู้นำประเภทนี้จะเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมได้

4. ลักษณะงาน ซึ่งหากว่างานที่สามารถทำสำเร็จได้ด้วยตัวเอง เช่น งานในห้องทดลองลักษณะงานเช่นนี้จะทำให้บุคลากรไม่เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ระดับการศึกษา วิชาชีพ โดยถ้าหากบุคลากรที่มีระดับการศึกษาที่สูงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบมาก ก็จะแสวงหาการมีส่วนร่วมมากกว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า และหน้าที่ความรับผิดชอบที่น้อยกว่าด้วย

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980 อ้างถึงใน ฅรงค์ วาริชล, 2551 : 9) กล่าวว่า มีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. เพศ
2. อายุ
3. สถานภาพสมรส
4. ระดับการศึกษา
5. อาชีพ
6. รายได้
7. ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น
8. สถานภาพการทำงาน

สรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาใดๆ มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายนอกชุมชนและปัจจัยภายในชุมชน เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต ความรู้ และทัศนคติต่อกิจกรรมนั้นๆ การมีโอกาสและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก นโยบายการพัฒนาของรัฐ บทบาทของทางราชการต่อการพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองและสังคม เป็นต้น

4. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ

4.1 ความหมายของโครงการ

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 146) ให้ความหมายของโครงการ ดังนี้ โครงการ (Project) หมายถึง การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่มีวัตถุประสงค์เด่นชัด มีกิจกรรมที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเหมาะสม มีการจัดทรัพยากรอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพ มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงาน โครงการประกอบด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity) ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน

สมคิด พรหมจ้อย (2550 : 23) กล่าวว่า โครงการ (Project) คือ หน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด

ของงาน มักจะเป็นงานพิเศษต่างจากงานประจำ โครงการจะประกอบไปด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity)

พิสนุ พองศรี (2550 : 156) ได้บ่งชี้ถึง คำว่า “โครงการ” มีลักษณะเฉพาะที่จัดทำขึ้น เพื่อเสริมการดำเนินงานในสภาพปกติ โดยมีจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย กิจกรรมและระยะเวลาสิ้นสุดที่แน่นอนและจะไม่ทำซ้ำซ้อนอีก ซึ่งอาจยกเว้นถ้ามีการปรับให้ต่างจากเดิม จึงสรุปได้ว่าโครงการ ไม่ใช่งานประจำตามปกติ ที่มีลักษณะเป็นโปรแกรมที่กำหนดไว้ตลอด แต่จะช่วยเสริมงานปกติให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้

สรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง การดำเนินงานหรือกิจกรรมที่มีความสลับซับซ้อนที่ไม่เป็นงานประจำวัน มีการดำเนินงานในเวลาใดเวลาหนึ่งหรือมีการกำหนดระยะเวลา งบประมาณ ทรัพยากรการบริหาร และมีการออกแบบแนวทางการดำเนินงานที่เฉพาะเจาะจง ที่มุ่งตอบสนองความต้องการขององค์กรเป็นสำคัญ

4.2 ความหมายของการประเมินโครงการ

เชาว์ อินัย (2553 : 4) ได้ให้ความหมายของการประเมินหมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้น ๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ ส่วนคำว่าโครงการหมายถึง ส่วนย่อย ส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วย ชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

พิสนุ พองศรี (2553 : 68) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยน ระบุ ปรับปรุง ขยายผลหรือยกเลิกโครงการ

อุทุมพร จามรมาน และคณะ (2553 : 83) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและตัดสินคุณค่า (Value Judgment) เกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลการดำเนินโครงการ และพัฒนาโครงการต่อไป การประเมินโครงการอาจใช้ข้อมูลจากการติดตามโครงการซึ่งได้ระหว่างกระบวนการดำเนินโครงการ รวมทั้งประเมินผลสรุปรวม

(Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินภาพรวมความสำเร็จของโครงการเมื่อโครงการนั้นเสร็จสิ้น

ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ (2556 : 6) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของกิจกรรมหรือผลที่เกิดขึ้นจากโครงการในด้านความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค โดยมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้การประเมินโครงการยังมีประโยชน์ในแง่การนำสารสนเทศไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานกิจกรรมโครงการให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

กมลนันท์ บุญกล้า (2559 : 45) สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศด้านต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาตัดสินโครงการในแต่ละระยะโดยนำสารสนเทศที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าควรจะดำเนินการต่อหรือปรับเปลี่ยน ปรับปรุง ขยายผล ระวังหรือยกเลิกโครงการ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการแล้วนำมาประมวล วิเคราะห์ผล และนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจปรับปรุงโครงการเพื่อให้การดำเนินการตามโครงการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.3 ประเภทของการประเมินโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549 : 96-98) เสนอแนวคิดการแบ่งประเภทการประเมินโครงการคงมิใช่เป็นการกำหนดเกณฑ์เด็ดขาด แต่จำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิดมาจำแนกประเภท เช่น ใช้เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการ และรูปแบบการประเมินมาบ่งบอกถึงประเภทของการประเมินซึ่งในที่นี้อาจจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่เริ่มโครงการใดๆ โดยอาจทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของปัจจัยป้อน ความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ปัญหา อุปสรรค ความเสี่ยงของโครงการตลอดจนผลลัพธ์หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น

- การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment-SIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment-EIA)
- การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment-TIA)
- การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment-POIA)

- การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment)

การประเมินโครงการก่อนการดำเนินการนี้มีประโยชน์สำหรับนักลงทุน เพื่อศึกษาว่าก่อนลงมือโครงการใด ๆ นั้น จะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost effectiveness) หรือจะเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประชากร เทคโนโลยี และระดับนโยบายหรือไม่ หากได้ทำการศึกษารอบคอบแล้วอาจจะได้ผลการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะได้เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ปัญหา อุปสรรค เป็นอย่างไร เพื่อผู้เป็นเจ้าของโครงการจะได้ตัดสินใจว่าจะเลิกล้มโครงการหรือปรับปรุงองค์ประกอบ และกระบวนการบริหารจัดการโครงการเพียงใดเพื่อให้เกิดผลดี

2. การประเมินระหว่างดำเนินการ โครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมักจะใช้ประเมินผลระหว่างแผนหรือระหว่างพัฒนาโครงการ ผลที่ได้จาก Formative evaluation นั้นจะช่วยตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายที่แท้จริง นอกจากนี้ Formative evaluation อาจใช้ในระหว่างดำเนินโครงการ จะช่วยตรวจสอบว่าโครงการได้ดำเนินไปตามแผนของโครงการอย่างไร อาจเรียกชื่อเฉพาะว่า Implementation evaluation หรือ Formative evaluation อาจตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่าดำเนินได้ผลเพียงไร เรียกว่า Progress evaluation โดยทั่วไปแล้ว Formative evaluation อาจใช้ประเมินสิ่งต่อไปนี้

- ทบทวนแผนของโครงการ
- การสร้างแผนของโครงการ
- การพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) หรือรายการ (Check list) สำหรับรวบรวมข้อมูลตามเรื่องที่ต้องการ
- การคัดเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม
- การกำหนดตารางเวลาการประเมินผลให้สอดคล้องกับการดำเนินโครงการ
- การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงานและเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ
- การแนะนำแนวทางปรับปรุง การแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของโครงการ

3. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือประเมินผลผลิต (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมสรุป มักจะใช้ประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ สำหรับโครงการที่มีการดำเนินระยะยาวก็อาจใช้ Summative Evaluation ในการสรุปย่อความระยะยาวต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากระยะต่างๆ จะช่วยให้มีการประเมินสรุปรวมนั้น ส่วนใหญ่จะรวบรวมจากผลของ Formative evaluation เป็น Summative Evaluation ซึ่งผลสรุปที่ได้จะนำสู่การรายงานว่า โครงการได้บรรลุเป้าหมาย (Goals) หรือไม่อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

เพียงไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่าโครงการนั้นควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก

4. การประเมินประสิทธิภาพ การประเมินโครงการโดยทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่ผ่านมายังจำกัดอยู่เพียงการประเมินผลผลิต โดยมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ให้บริการหรือผู้ให้ทุนในการยุติหรือขยายโครงการ แต่ในปัจจุบันนักประเมินและผู้บริหารโครงการได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพของโครงการด้วย โดยถือว่าเป็นประเภทของการประเมินที่จำเป็นสำหรับโครงการบริการทั่วไป เพราะจะช่วยเสริมให้โครงการเหล่านั้นสามารถดำเนินการอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือโครงการที่เป็นตัวกำหนดเกณฑ์สำคัญสำหรับประกันโครงการขนาดใหญ่ระดับชาติที่ไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่จำเป็นการดำเนินโครงการบริการสังคมนั้นจะไม่มุ่งแต่เพียงความสำเร็จของโครงการเท่านั้น แต่จะต้องให้ค้ำค่าในเชิงของประสิทธิภาพด้วยโดยปกติการประเมินประสิทธิภาพของโครงการมักจะเริ่มจากคำถามต่าง ๆ กัน เช่น

- ความสำเร็จของโครงการนั้นๆ เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายแล้วมีความเหมาะสมหรือไม่
- ผลผลิตของโครงการเกิดจากปัจจัยที่ลงทุนไปใช่หรือไม่
- โครงการนี้มีผลผลิตสูงกว่าโครงการอื่นๆ เมื่อลงทุนเท่ากันหรือไม่ และเพราะเหตุใด

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 93-94) แบ่งประเภทการประเมิน ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งการประเมินเป็น 2 ประเภท คือ ประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า เป็นการประเมินขณะโครงการหรือกิจกรรมนั้นกำลังดำเนินอยู่ ซึ่งสามารถนำผลประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นอย่างทันที่ และการประเมินเพื่อตัดสินผลเป็นการประเมินเพื่อบ่งชี้ระดับสัมฤทธิ์ผลของงานหรือโครงการเป็นการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการแล้ว

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินที่ยึดเป้าหมายของโครงการหรืองานที่เป็นเกณฑ์ ซึ่งเรียกว่า goal-based evaluation การประเมินตามแนวนี้ก็คือนำผลการวัดมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของโครงการ ส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นการประเมินที่เป็นเป้าหมายของโครงการเป็นการประเมินตามแนวทางที่ผู้รายงานผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งผลโดยตรงและผลโดยอ้อมของโครงการ ตลอดจนการประเมินผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบของโครงการ

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ระยะ การประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความเหมาะสมของแผนงานโครงการก่อนเสนอเพื่อขออนุมัติให้ดำเนินกระบวนการดังกล่าวเรียกว่า การวิเคราะห์โครงการ ระยะที่สอง คือ การประเมินขณะดำเนินงานหรือโครงการ เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของโครงการผลการประเมินในระยะนี้จะประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงาน และระยะสุดท้ายคือ การประเมินเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดโครงการและหลังจากสิ้นสุดโครงการไประยะหนึ่ง กระบวนการประเมินหลังจากโครงการสิ้นสุดโครงการไประยะหนึ่ง เรียกว่ากระบวนการติดตามผล

อุทัย บุญประเสริฐ (2543 : 15) ได้เสนอประเภทของการประเมินโครงการ โดยคำนึงถึงช่วงระยะเวลาการดำเนินการเป็นหลักเรียกว่า วงจรของโครงการ (project lifecycle) โดยแบ่งได้ 3 ประเภท สาระสำคัญมีดังนี้

1. การประเมินก่อนการดำเนินงาน (pre-evaluation) เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจในการกำหนดและเลือกทำโครงการ ซึ่งมักจะใช้ในการพิจารณาเรื่องต่อไปนี้

1.1 ความเหมาะสมของการทำโครงการ โดยพิจารณาจากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของการทำโครงการ (need assessment) และความเป็นไปได้ (feasibility) ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ทางเทคนิควิชาการ ความพร้อมในการบริหารโครงการและงบประมาณสนับสนุน เป็นต้น

1.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทนของโครงการ (rate of return) ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทนที่ได้รับ (cost / benefit analysis) การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับอรรถประโยชน์ (cost / utility analysis) เป็นต้น เพื่อพิจารณาว่าการทำโครงการนั้นให้ผลคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ ซึ่งเป็นการพิจารณาในแง่เศรษฐกิจ แต่สำหรับโครงการทางด้านการศึกษาจะเป็นการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผลที่ได้รับมากกว่าคำนึงถึงผลกำไร เพราะผลตอบแทนของโครงการทางการศึกษาวัดออกมาในรูปของตัวเงินค่อนข้างยาก

2. การประเมินในระหว่างการดำเนินการ (implementation evaluation in process) เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินระหว่างปฏิบัติงานโครงการ เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ หากมีปัญหาจะได้ออกมาแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินหลังการดำเนินงาน (post-evaluation) เป็นการประเมินผลหลังการปฏิบัติงานโครงการเสร็จสิ้นแล้ว เป็นการพิจารณาเพื่อตอบคำถามในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 การดำเนินงานโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

3.2 มีผลพลอยได้ที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์บ้างหรือไม่

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2557 : 266-268) การประเมินโครงการแบ่งได้เป็นหลายประเภท ตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลัก ในที่นี้จะนำเสนอประเภทของการประเมินโครงการเป็น 3 ลักษณะ คือ แบ่งตามจุดหมายของการประเมิน หลักยึดในการประเมิน และลำดับเวลาในการประเมิน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แบ่งตามจุดหมายของการประเมิน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การประเมินเพื่อพัฒนาปรับปรุง หรือบางครั้งเรียกว่าการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

1.2 การประเมินเพื่อสรุปผล หรือการประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation)

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินโดยยึดหลักวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal Based Evaluation) เป็นการประเมินความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้

2.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดติดกับวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดของโครงการ ไม่มุ่งเฉพาะผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการ ตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ คุณภาพของโครงการรวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งการประเมินก่อนเริ่มโครงการมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า ถ้าตัวโครงการนั้นได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสม สมเหตุสมผล มีความจำเป็น คุณภาพดี ความเป็นไปได้ โอกาสที่โครงการจะประสบความสำเร็จก็ย่อมสูง

3.2 ความเหมาะสมของโครงการ เป็นการประเมินเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็นของการจัดทำโครงการ (Need Assessment) จะเป็นการตรวจสอบขั้นต้นเพื่อกำหนดปัญหาที่กำหนดความจำเป็น และเหตุสำคัญของการริเริ่มโครงการนั้น ๆ รวมถึงการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ (Feasibility Studies) มักจะพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้คือ 1) ความเป็นไปได้ทางเทคนิควิชาการ 2) ความพร้อมทางการบริหารจัดการโครงการให้สำเร็จตามเป้าหมาย 3) ความพร้อมในการสนับสนุนด้านทรัพยากรของหน่วยงาน และ 4) ความสอดคล้องกับนโยบายและสภาพปัญหา

3.3 การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ (Return of Investment) โดยทั่วไปจะพิจารณาจากอัตราผลได้ผลเสีย (Benefit Cost Ratio) การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (Break Even Analysis) อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (Rate of Return) การวิเคราะห์ต้นทุนและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Cost Effectiveness Analysis) การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร (Cost Benefit Analysis) หรือการวิเคราะห์อรรถประโยชน์ (Cost Utility Analysis)

3.3.1 การศึกษาและการคาดคะเนถึงผลประโยชน์ หรือสิ่งที่อาจจะเกิดตามมาจากการดำเนินโครงการ (Consequence Analysis) เป็นการคาดคะเนถึงผลที่จะตามมาจากการดำเนินงานตามโครงการ ในปัจจุบันยังไม่ค่อยแพร่หลายมากนัก แต่จะเป็นสิ่งที่มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ส่วนใหญ่จะพิจารณาเพื่อค้นหาการต่อต้านการดำเนินงานตามโครงการ การคาดการณ์เกี่ยวกับผลที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กระทบต่อสภาพแวดล้อม ตลอดจนเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์และกำหนดนโยบายสำคัญๆ เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.3.2 การดำเนินในระหว่างการดำเนินงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่ได้วางแผนไว้ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือไม่ได้ เพราะเหตุใด จุดเด่น จุดด้อย มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง การประเมินในขณะที่ดำเนินโครงการจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาปรับปรุง แก้ไข การดำเนินงานของโครงการโดยตรง

3.3.3 การประเมินหลังการดำเนินงาน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่า โครงการประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลจากโครงการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการจนถึงการสิ้นสุดของโครงการ

สรุปได้ว่าประเภทของการประเมินโครงการแบ่งได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้รายงานต้องการจะได้ข้อมูลด้านใด มาใช้ให้เกิดประโยชน์ กล่าวได้ว่าประเภทของการประเมินที่ทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถเห็น ผลลัพธ์ของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง คือ ประเภทการประเมินตามช่วงเวลา ประกอบด้วย 1. การประเมินก่อนดำเนินงาน 2. การประเมินระหว่างดำเนินงาน 3. การประเมินหลังดำเนินงาน และ 4. การประเมินติดตามผลการดำเนินงาน

4.4 ความสำคัญของการประเมินโครงการ

ได้มีนักการศึกษา และนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงประโยชน์ และความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

ถวัลย์ มาศจรัส และชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2547 : 200 – 201) สรุปว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญ 7 ประการ ดังนี้

1. สร้างสรรค์แผน/โครงการที่มีคุณภาพ แผน/โครงการต่าง ๆ มีจำนวนมากหากนำมาปฏิบัติทุกแผน/โครงการ คงจำกันไม่ไหว ไม่ทันเวลา จึงต้องมีการกลั่นกรองแผน/โครงการที่มีอยู่ที่พอทำได้ การประเมินจะมีความสำคัญมากที่จะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ตัดสินใจในความเป็นไปได้ของแผน/โครงการ ทำให้ได้แผน/โครงการที่มีคุณภาพเมื่อดำเนินการแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่า

2. ป้องกัน แก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ดี เมื่อเริ่มต้นแผน/โครงการหากมีการประเมินสภาพปัญหาที่อาจเป็นข้อจำกัดของการทำงานจะทำให้คาดการณ์ได้ว่าปัญหาอุปสรรคใดอาจเกิดขึ้นได้ทำให้สามารถหาแนวทางที่จะป้องกันไม่ให้ปัญหานั้นเกิดขึ้น และในระหว่างที่ปฏิบัติงานตามแผนหากมีการประเมินอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทราบผลสำเร็จและความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอนทำให้ทราบว่าอะไร สิ่งใดเกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะเหตุใด ผู้รับผิดชอบสามารถนำสิ่งที่ประสบความสำเร็จเป็นสิ่งที่ดีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานต่อไป และสิ่งใดที่เป็นปัญหาหรือสิ่งใดไม่มีผู้รับผิดชอบก็สามารถที่จะขจัดหรือหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้แผน/โครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างราบรื่นและเกิดผลดี

3. บริหารงานอย่างมีคุณภาพ การประเมินทำให้ผู้บริหารทราบข้อมูลต่าง ๆ ของการทำงานกับข้อมูลที่เป็นผลสำเร็จและความล้มเหลว ข้อมูลที่เป็นส่วนเสริมงานและส่วนผลักดันให้งานตกต่ำ ทำให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาใคร่ครวญตัดสินใจสั่งการในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน

4. ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างประหยัด กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพมุ่งหวังที่จะใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า มีผลงานที่ออกมาได้ผลมากกว่าทรัพยากรที่ลงทุนไปการประเมินช่วยให้ทราบว่าแผน/โครงการนั้น ใช้ทรัพยากรไปมากน้อยเท่าไร และผลงานที่ออกมามีปริมาณคุณค่ามากน้อยเพียงไร คุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ และสมควรที่จะทำต่อไปหรือไม่

5. ทำให้ทราบผลการปฏิบัติงาน งานทุกชนิดเมื่อได้ไปแล้วผู้ปฏิบัติทุกคนย่อมต้องการที่จะทราบผลการทำงานนั้นต้องการทราบความก้าวหน้างานที่ได้ทำไปแล้วมีสิ่งใดที่เพิ่มขึ้นตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และเมื่อสิ้นสุดการทำงานแล้วผลลัพธ์ที่ออกมาเป็นอย่างไร มีผลดีหรือสัมฤทธิ์ผลมีปริมาณมากพอกับสิ่งที่ป้อนเข้าไปหรือไม่ การประเมินจะช่วยให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงานเพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้ดีกว่าเดิม

6. ก่อให้เกิดการพัฒนา การพัฒนาถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่องค์กร บุคคล และสังคม แผน/โครงการเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ นั้นมุ่งที่จะให้เกิดการพัฒนาต่อองค์กรต่อบุคคลและสังคมทั้งนั้น การประเมินแผน/โครงการจะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์พิจารณาแนวทางการพัฒนาที่ดี และเมื่อทำแผน/โครงการแล้วมีสิ่งใดที่ต้องได้รับการพัฒนาที่ดีที่สุด ซึ่งก็ต้องอาศัยการประเมินที่มีคุณภาพ

7. ผลการรายงานน่าเชื่อถือ การรายงานการประเมินแผน/โครงการ เป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้รับผิดชอบงานที่ต้องทำเพื่อให้ผู้รับผิดชอบหน่วยเหนือทราบ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อไป รายงานที่น่าเชื่อถือ มีเหตุผลผล จึงจะสามารถชี้แจง จูงใจให้แผน/โครงการกระทำต่อไปได้รับการสนับสนุน การที่จะทำให้รายงานแผน/โครงการถูกต้องน่าเชื่อถือได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการประเมินเข้ามาช่วย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ตัดสินคุณค่าของงาน ที่กระทำลงไปว่าดีหรือไม่อย่างไร อันจะทำให้ผู้รับผิดชอบระดับสูงพิจารณาตัดสินใจสนับสนุนแผน/โครงการนั้นต่อไป

เชาว์ อินโย (2553 : 12) ได้อธิบายความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการอีกด้วย การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช้ความพยายามในการสร้างทฤษฎี หรือพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์การประเมินโครงการที่นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์นั้น เป็นการเตรียมสารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะทำการดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่า ประสบความสำเร็จหรือไม่

พิสนุ ฟองศรี (2553 : 36) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโครงการต้องทำเป็นระบบซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้อต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้องไม่ให้เกิดกิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

สมคิด พรหมจ้อย (2550 : 37) ได้กล่าวประโยชน์ของการประเมินโครงการ ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูล และสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินโครงการ
4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป
5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่
6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จิระศักดิ์ สารรัตน์ (2551 : 7-8) กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมเป็นไปได้เพียงใด
2. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่
3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน
4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ
6. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน
7. ใช้เป็นแนวทางกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป

จากการศึกษาความสำคัญของการประเมินโครงการพอสรุปได้ว่า การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ มีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากผลกระทบบของโครงการ ช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน การปฏิบัติงานตามโครงการนั้นจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการเป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน ผลของการประเมินโครงการเป็นข้อมูลบ่งบอกถึงประสิทธิภาพ

4.5 รูปแบบการประเมินโครงการ

พิชญ์ พงษ์ศรี (2550 : 70-78) ได้นำเสนอไว้ดังนี้

1. รูปแบบการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis Model)
2. รูปแบบการวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย (Cost Related Analysis Model)
3. รูปแบบเพิร์ท (Program Evaluation And Review Techniques Model : PERT)
4. รูปแบบของรอสซี ฟรีแมนและไวรซ์ (Rossi, Freeman and Wright's Approach

Model : RFWA)

5. รูปแบบทดลอง (Experimental Model)
6. รูปแบบยึดจุดมุ่งหมาย (Goal-Based Model)
7. รูปแบบการตรวจสอบความไม่สอดคล้อง (Discrepancy Model)
8. รูปแบบชิปปี้ (Context-Input-Process-Output Model : CIPP)
9. รูปแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการประเมิน (Center for the Study of Evaluation

Model : CSE)

10. รูปแบบการนำผลไปใช้ประโยชน์ (Utilization-Focused Approach Model : UFA)
11. รูปแบบยึดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders-Based Model)
12. รูปแบบสนองความต้องการ (Responsive Model)
13. รูปแบบที่เน้นการสร้างสรรค์ของนักประเมิน (Creative Model)
14. รูปแบบทรานแซคชันแนล (Transactional Model)
15. รูปแบบอินลูมิเนทีฟ (Illuminative Model)
16. รูปแบบประชาธิปไตย (Democratic Model)
17. รูปแบบที่เน้นผู้บริโภค (Consumer-Oriented Model)
18. รูปแบบพิพากษา (Judicial Model)
19. รูปแบบรับรองวิทยฐานะ (Accreditation Model)
20. รูปแบบอิสระจากจุดมุ่งหมาย (Goal-Free Model)
21. รูปแบบประเมินประสิทธิผลการฝึกอบรม (Training Model)
22. รูปแบบของปาร์คเกอร์ (Parker Model)
23. รูปแบบเบลล์ (Bell Model)
24. รูปแบบไคโร (CIRO Model)
25. รูปแบบไอโป (IPOO Model)
26. รูปแบบที่ยึดทฤษฎี (Theory-Based Model)

27. รูปแบบมูลค่าเพิ่ม (Value-Added Model)
28. รูปแบบเอฟเฟกทีฟ (Effective Model)
29. รูปแบบศิลปะวิจารณ์ (Criticism Model)
30. รูปแบบยึดสภาพจริง (Authentic Model)
31. รูปแบบคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Model)
32. รูปแบบเสริมพลังอำนาจ (Empowerment Model)

สรุปรูปแบบการประเมินโครงการมีหลายรูปแบบ การที่เลือกรูปแบบใดมาประเมินโครงการใด ๆ ผู้รายงานจะต้องศึกษารูปแบบการประเมินนั้น ๆ และควรเลือกให้เข้ากับบริบทของโครงการที่จะดำเนินการประเมินเพื่อที่จะได้ผลการประเมินที่มีคุณภาพ

4.6 รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้(CIPP Model)

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีมน์มีนักการศึกษาของไทยได้กล่าวถึงดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2550 : 57-58) ได้กล่าวว่า การประเมินโดยใช้ชิปปี้โมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งแนวทางการประเมินในด้านต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท หรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมิน เพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่างกรดำเนินการโครงการ เพื่อหาข้อดี และข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่

สุวิมล ติรกานันท์ (2547 : 47-48) ได้กล่าวว่า สตัฟเฟิลบีมน์ได้พัฒนาแบบจำลองขึ้นในปี.ศ. 1971 โดยมีแนวคิดในการสร้างสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ แบ่งการประเมินเป็น 4 ประเด็นตามประเภทของการตัดสินใจ

1. สภาพแวดล้อมเพื่อการวางแผนใช้กำหนดนโยบาย หรือเป้าหมาย เพื่อการคัดเลือกโครงการที่เหมาะสม

2. ปัจจัยนำเข้าเพื่อกำหนดโครงสร้างของการดำเนินงาน ยุทธวิธี วิธีการ แผนในการดำเนินงาน

3. กระบวนการเพื่อกำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผน เพื่อปรับปรุงวิธีในการดำเนินงาน รายงานความก้าวหน้าของโครงการ

4. ผลผลิต เพื่อตัดสินใจยุติ ชะลอ หรือขยายโครงการ

จำเนียร สุขหลาย และคณะ (2544 : 207) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม ไว้ว่าการประเมินรูปแบบนี้เป็นที่นิยมของนักประเมินโครงการมาก ทั้งนี้เนื่องเพราะนักประเมินจะได้ข้อดี ข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี และได้อธิบายแบบจำลองซึ่งมีว่าจะประเมินในด้านต่างๆ ดังนี้ คือ

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับโครงสร้าง เพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจและดูแลผลสำเร็จของโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556 : 56- 62) ได้กล่าวว่าการประเมินตาม CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการใดๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหาตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมกับเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินตัวป้อนเข้าหรือปัจจัย (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) การประเมินด้านนี้เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้นๆ นำข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่างๆ บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมิน เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุกๆ ขั้นตอนตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า “CIPP” สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงการใดๆ ซึ่งสามารถจะแบ่งออกได้อีก 4 ประเภท เช่นกัน คือ

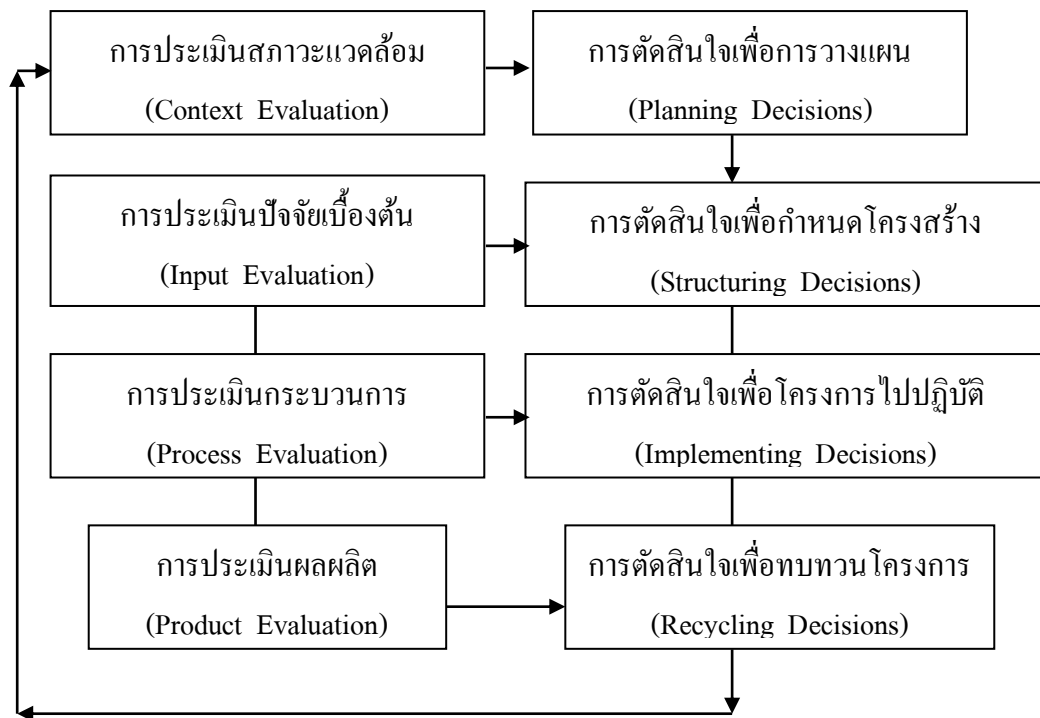
1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสถานะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อนที่มีบทบาทสำคัญคือการกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่างๆ ของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติเป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลการประเมินกระบวนการมีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

4. การตัดสินใจเพื่อการทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้นมีบทบาทหลักคือการตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ สัมเลิก หรือขยายโครงการต่อไป

แนวคิดและการประเมินตามที่สตีฟเฟิลบีมได้เสนอมานี้แล้วนั้น ก็เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจการดำเนินโครงการแต่ละประเภท และเห็นได้ชัดว่าการประเมินแต่ละประเภทดังกล่าวจะต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ ดังรูปแบบความสัมพันธ์ในแผนภาพ 2

แผนภาพ 2 รูปแบบความสัมพันธ์ของการประเมินและการตัดสินใจ

ที่มา : เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556 : 61)

จากภาพ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในแบบจำลอง CIPP การประเมินสถานะแวดล้อมซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ การประเมินปัจจัยนำเข้าเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ การประเมินกระบวนการเป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ การประเมินผลผลิตช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของ สตีฟเฟิลบีม สรุปได้ว่ารูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้นั้นจัดทำให้เป็นสารสนเทศ เพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงโครงการอย่างทันท่วงที โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

จากการศึกษาแนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการ รูปแบบการประเมินจะเป็นสิ่งสำคัญในการอธิบายโครงการและจะนำไปสู่การตัดสินใจโครงการ จึงมีข้อควรคำนึงในการใช้รูปแบบการประเมินเพื่อวัตถุประสงค์ด้านใด แต่ทุกรูปแบบมีแนวคิด ทฤษฎี และหลักเหตุผลของการพัฒนา โดยเฉพาะ มีความเชื่อ และปรัชญา ส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไป นอกจากนั้นรูปแบบต่าง ๆ ล้วนมีจุดเด่นจุดด้อย และมีข้อจำกัดในการ นำไปใช้ที่ไม่เหมือนกัน สำหรับการ ประเมินโครงการสร้าง

ภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียน โรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม ปีการศึกษา 2561 -2562 ผู้รายงานเลือกประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม ควบคู่กับการบริหารโครงการ เนื่องจากผู้ประเมินเห็นว่า เป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบของการประเมินครอบคลุม ทุกองค์ประกอบของระบบและมีประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดำเนินโครงการต่อไป มุ่งประเมิน 4 ด้าน ตามกรอบแนวคิดในการประเมิน ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) ทำการประเมินเกี่ยวกับความต้องการและความจำเป็น ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ ความสอดคล้องกับนโยบาย ต้นสังกัดความเป็นไปได้ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) ทำการประเมินเกี่ยวกับความพร้อมของบุคลากร ความเพียงพอของงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ความเหมาะสมของการบริหารจัดการ หน่วยงานที่สนับสนุนโครงการ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ทำการประเมินเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน การวางแผน การดำเนินการจัดกิจกรรม การติดตามและประเมินผล การนำผลไปปรับปรุงพัฒนา

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) ทำการประเมินเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการว่าบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด มีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด

5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

5.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ได้มีนักวิชาการและนักวิจัยหลายท่าน ให้คำจำกัดความหรือความหมายของความพึงพอใจไว้ ดังนี้

วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร (2551 : 9) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นการให้ค่าความรู้สึกของเรา และมีความสัมพันธ์กับโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับความหมายของสภาพแวดล้อม ค่าความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อ สภาพแวดล้อมจะแตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกเลว-ดีพอใจ-ไม่พอใจ สนใจ-ไม่สนใจ เป็นต้น

จรัส โพธิ์จันทร์ (2553 : 17) ได้กล่าวถึง ความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลต่อหน่วยงานซึ่งอาจเป็นความรู้สึกทางบวก ทางเป็นกลาง หรือทางลบ ความรู้สึกเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติหน้าที่กล่าวคือ หากความรู้สึกโน้มเอียงไปในทางบวก การปฏิบัติหน้าที่จะมีประสิทธิภาพสูง แต่หากความรู้สึกโน้มเอียงไปในทางลบการปฏิบัติหน้าที่จะมีประสิทธิภาพต่ำ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2554 : 840) ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์คือความพยายามที่จะจัดความตึงเครียด หรือ ความกระวนกระวาย หรือภาวะไม่ได้คุณภาพในร่างกาย ซึ่งเมื่อมนุษย์สามารถจัดสิ่งต่างๆ ดังกล่าว ได้แล้ว มนุษย์ย่อมได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานในเชิงบวก บุคคลมีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและต้องการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ จนบรรลุผลสำเร็จ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจและสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

5.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีความพึงพอใจไว้ดังนี้

ศุภสิริ โสมาเกต (2544 : 52) ได้ให้แนวคิดว่าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมาย หรือต้องการปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนซึ่งในสภาพปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำ ปรึกษา จึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียน การทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนหรือการปฏิบัติงาน มีแนวคิดพื้นฐานที่ต่างกัน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน การตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน จนเกิดความพึงพอใจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการตอบสนองจากแนวคิดนี้ ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้อบรมผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์ รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เรียน ให้มีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. ผลของการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่น ๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การตอบสนองความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติงานย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัลหรือผลตอบแทน ซึ่งแบ่งออกเป็น ผลตอบแทนภายใน (intrinsic rewards) และผลตอบแทนภายนอก (extrinsic rewards) โดยผ่านการรับรู้ เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ ปริมาณของผลตอบแทนที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับ นั่นคือ ความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติงาน จะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจริงและการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้ว ความพึงพอใจย่อมเกิดขึ้น

แนวคิดนี้นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงผลตอบแทนหรือรางวัลภายใน ซึ่งเป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดขึ้น เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่ได้รับจากการเอาชนะความยุ่งยากต่างๆ และสามารถดำเนินงานหรือปฏิบัติกิจกรรมที่ยุ่งยากได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ มีความมั่นใจ และได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่งผลตอบแทนภายนอก เป็นรางวัลที่ได้จากผู้อื่น เช่น ได้รับการยกย่องชมเชยจากครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือแม้กระทั่งการได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

มาสโลว์ (Maslow, 1970 : 69-80) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการว่ามนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอ ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเมื่อความต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจอย่างหนึ่งแล้ว ก็จะมีความต้องการอย่างอื่นเข้ามาแทนที่ ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อนกัน คือ ความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่หมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งก็อาจเกิดขึ้นได้ ลักษณะเฉพาะของมนุษย์คือ การทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ปรารถนานั้นคือ เมื่อใดมีความปรารถนาเกิดขึ้น ก็จะมีแรงขับและการกระทำที่จะถูกปลุกเร้าแล้วก็เกิดความพึงพอใจขึ้น มาสโลว์ มีความเชื่อว่าการที่คนเราจะพัฒนาให้ตนเองได้บรรลุถึงศักยภาพแห่งตนได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสามารถสนองตอบต่อความต้องการในระดับต้นเสียก่อน ซึ่งตราบดีที่ความต้องการในระดับต้นนั้นยังไม่ได้รับการตอบสนอง การที่จะบรรลุศักยภาพแห่งตนก็ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ มาสโลว์ ได้เสนอแนวคิดของการจัดลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ เป็น 5 ขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางกายภาพ (physiological needs) เป็นความต้องการระดับพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

2. ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการในสิ่งที่ทำให้รู้สึกมั่นคงคาดการณ์ได้และมีขั้นตอนที่แน่นอน เมื่อใดที่เด็กรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัย หรือไม่แน่ใจในสิ่งที่เกิดขึ้น จะเกิดความกลัว และถ้าสิ่งนี้เกิดขึ้นบ่อยๆ เขาจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดความมั่นคงทางจิตใจ ไม่สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

3. ความต้องการความรักและความเป็นพวกเดียวกัน (love and belongingness needs) ได้แก่ความต้องการความรัก ความอบอุ่น การได้รับการยอมรับและการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

4. ความต้องการการรู้จักคุณค่าของตนเอง (need for self-esteem) ได้แก่ ความต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นชื่นชม และมีความภาคภูมิใจในตนเอง

5. ความต้องการการบรรลุถึงศักยภาพแห่งตน (need for self actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการประสบผลสำเร็จในทุกอย่างตามความคาดหวัง เพื่อพัฒนาตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความเป็นตัวของตัวเอง และมีอารมณ์ขันในระดับที่สูง

ประภาพรณ เอี่ยมสุภานิต (2543 : 102-105) จากแนวคิดของมาสโลว์ สรุปไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความต้องการ ที่จะบรรลุถึงศักยภาพแห่งตนนั้นจำเป็น อย่างยิ่งที่ครูจะต้องจัดสภาพแวดล้อม และกิจกรรมการเรียนการสอนให้สนองต่อความต้องการ ของผู้เรียนในระดับขั้นเสียก่อน โดยเริ่มจากทางกายภาพ ให้ผู้เรียนได้รู้สึกอบอุ่นปลอดภัย ไม่รู้สึกว่ ถูกข่มขู่ ทำให้เกิดความกลัว ท้อแท้ หรือทำให้รู้สึกว่าคุณค่าตนถูกลดคุณค่าลง ครูควรจัดบรรยากาศในการ เรียนการสอนให้น่าสนใจ ลดแรงกดดันลง ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าความล้มเหลวเป็นสิ่งที่น่าละอายใจ ผู้เรียนก็จะอยากเรียนมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันครูก็จะจัดให้มีการเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันเรียน ทำงาน ร่วมกัน เพื่อสนองต่อความต้องการเป็นพวกเดียวกัน ให้ยอมรับซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ก็จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและเมื่อรู้ว่าตนมีคุณค่าแล้ว ต่อมาก็จะเกิดความต้องการ ที่จะบรรลุถึงศักยภาพแห่งตน

ศุภสิริ โสมาเกตุ (2544 : 54) สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนและผลการเรียนจะ มีความสัมพันธ์กันในทางบวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากิจกรรมที่ผู้เรียน ได้ปฏิบัตินั้น ทำให้ผู้เรียนได้รับการ ตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของ ชีวิตอย่างน้อยเพียงใด นั่นคือสิ่งที่ครูผู้สอนจะคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความพึง พอใจในการเรียนให้กับผู้เรียน

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่สนับสนุนว่าบุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่พอใจ ดังนี้

1. ทฤษฎีความคาดหวัง

สิริกัญญา พัฒนภูทอง (2546 : 10) ได้อธิบายความพอใจในแง่ที่ว่าผู้ใช้บริการจะเกิด ความพอใจก็ต่อเมื่อได้ประเมินแล้วว่าการบริการนั้น ๆ จะนำผลตอบแทนมาให้ ซึ่งผู้ใช้บริการได้มีการตัดสินใจล่วงหน้าแล้วว่าคุณค่าของการบริการจากสิ่งที่คุณใช้บริการได้รับคือ ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความกระตือรือร้นในการบริการ การให้คำปรึกษาแนะนำที่ดี ความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน เครื่องมือบริการที่ทันสมัย ความมีชื่อเสียงของสถาบันที่ให้บริการเป็นเช่นไร ผู้ใช้บริการจึงเลือก บริการที่น่าผลลัพธ์เหล่านี้มาให้และในขั้นสุดท้ายเมื่อมีการประเมินเปรียบเทียบผลลัพธ์ต่าง ๆ ผู้ใช้บริการจะมีความพอใจเกิดขึ้นซึ่งแนวคิดนี้มีมาจากบุคคลหลายบุคคล เช่น แคมเบล บันแนท ลอร์ เลอร์ วิค และวูม โดยแนวความคิดนี้อยู่ที่ผลความปรารถนาที่รุนแรงและความคาดหวัง ทฤษฎีความ คาดหมายจะคาดคะเนว่า โดยทั่วไปผู้ใช้บริการแต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมก็ต่อเมื่อเขาเห็นโอกาสจะ เป็นไปได้ที่เขาปรารถนา ซึ่งหมายความว่า ความคาดหวังนี้เกิดก่อนการบริการจึงสามารถเป็นเหตุ ของการมาใช้บริการ เพราะพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากแรงผลักดันซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความต้องการ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากความคาดหวังที่จะได้รับจากสิ่งที่ยังใจ ผลตอบแทนหรือผลลัพธ์ที่ได้จาก

การบริการที่มีคุณภาพจะมีความสำคัญ และจะเป็นตัวทำให้เกิดพฤติกรรมได้ ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในการบริการอย่างมีคุณภาพ

2. ทฤษฎีการจูงใจของเฮร์เบอร์ก

ทฤษฎีการจูงใจของเฮร์เบอร์ก (Herzberg, 1959 : 60-63) ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายจากนักบริการ ซึ่งทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกว่า ทฤษฎี 2 ปัจจัย คือ

(1) ปัจจัยจูงใจ เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานระดับสูง ผลผลิตเพิ่มขึ้นก่อให้เกิดความพอใจในการทำงาน

(2) ปัจจัยอนามัย เป็นปัจจัยที่มิใช่สิ่งจูงใจโดยตรงในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน แต่เป็นข้อกำหนดเบื้องต้นที่จะป้องกัน ไม่ให้บุคคลเกิดความไม่พอใจในงานที่ทำอยู่ทฤษฎี 2 ปัจจัย มีพื้นฐานเดียวกันกับความต้องการของมนุษย์ของมาส โลว์ แต่สรุปได้ว่า ปัจเจกชนเกิดมาพร้อมกับความต้องการซึ่งต้องได้รับความพึงพอใจ

3. ทฤษฎีเติมเต็มความต้องการ

นิตยา เทพสำราญ (2545 : 22) กล่าวโดยสรุปว่า ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีความต้องการ 5 ขั้นตอนของมาส โลว์ ทฤษฎีนี้อธิบายว่าระดับของความพึงพอใจขึ้นอยู่กับความต้องการบุคคลใดก็ตามเมื่อเขามีความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองย่อมเกิดความพึงพอใจมากกว่าบุคคลที่ยังไม่มีความต้องการขณะนั้น ความพึงพอใจโดยรวมมาจากความต้องการในแต่ละองค์ประกอบของการได้รับการตอบสนอง

4. ทฤษฎีความไม่สอดคล้อง

นิตยา เทพสำราญ (2545 : 22) กล่าวว่า ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นถ้าสิ่งที่ได้รับการตอบสนองตรงความต้องการที่คุณค่าต่ำหรือมีจำนวนน้อยกว่าความต้องการ ความรู้สึกไม่พึงพอใจจะเกิดขึ้น และสิ่งที่มาสนองตอบความต้องการมีคุณค่าหรือจำนวนเกินกว่าที่คาดหวังว่าจะได้รับความรู้สึกไม่ยุติธรรมต่อการได้รับสิ่งตอบสนองจะเกิดขึ้น ทฤษฎีนี้ประเด็นที่สำคัญอยู่ที่การได้พิจารณาว่ารางวัลหรือการตอบสนอง มีความสอดคล้องกับความต้องการหรือไม่เพียงใด ระดับความพึงพอใจของบุคคลแตกต่างกัน ขณะที่ได้รับการตอบสนองที่เหมือนกัน ทั้งนี้อยู่ที่ระดับความคาดหวังของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่าในการปฏิบัติงานใดๆ ก็ตามผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความพึงพอใจต่อการทำงานมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในการทำงาน การสร้างสิ่งจูงใจหรือแรงกระตุ้นให้เกิดกับผู้ปฏิบัติงานเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนการที่ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจในการเรียนนั้น ผู้เรียนต้องมีแรงจูงใจที่จะอยากเรียน ซึ่งผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจหลายๆ ด้าน เช่น การจัดบรรยากาศ

สถานการณ์ เทคนิคการสอนที่ดีคือการเรียนที่ดี ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนตามความต้องการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน การยกย่องชมเชย การให้รางวัล ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ในความสำเร็จ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีจะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเรียน

5.3 การวัดและประเมินความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะหนึ่งลักษณะใด ซึ่ง บุญชม ศรีสะอาด (2560 : 72-73) ได้กล่าวถึงเกณฑ์การวัดความพึงพอใจ ไว้ดังนี้ การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนแบ่งระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 5 = พอใจมากที่สุด, 4 = พอใจมาก, 3 = พอใจปานกลาง, 2 = พอใจน้อย และ 1 = พอใจน้อยที่สุด สถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ดังนั้นจะต้องกำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.51 - 5.00	หมายถึง พอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51 - 4.50	หมายถึง พอใจมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51 - 3.50	หมายถึง พอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51 - 2.50	หมายถึง พอใจน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00 - 1.50	หมายถึง พอใจน้อยที่สุด

สรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจ โดยใช้วิธีการของ ลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งสามารถวัดทัศนคติได้เกือบทุกเรื่องและให้ความเที่ยงตรงสูง และใช้เกณฑ์การวัดความพึงพอใจ แบ่งระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 5 = พอใจมากที่สุด, 4 = พอใจมาก, 3 = พอใจปานกลาง, 2 = พอใจน้อย และ 1 = พอใจน้อยที่สุด

6. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขของนักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยา

6.1 แนวคิดการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 31) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนหมายถึง กระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าวและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียนและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึงการส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการและเครื่องมือ

สำหรับครูที่ปรึกษา ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559 : 8) ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มุ่งเน้นให้การคุ้มครอง ป้องกันดูแล แก้ไขให้ความช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาศักยภาพนักเรียน อย่างมีแบบแผนและมีขั้นตอนที่ชัดเจน โดยครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานร่วมกับบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข มีสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีทักษะชีวิต มีภูมิคุ้มกันอย่างเหมาะสม เพียงพอต่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยจากสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้

2. ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

บุปผาชาติ เข็มวิชัย (2558 : 9) กล่าวว่า ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นงานที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ เพื่อพัฒนานักเรียนในสถานศึกษา โดยครูที่ปรึกษาควรเอาใจใส่ ดูแลช่วยเหลือและป้องกันแก้ไขปัญหาให้นักเรียนทุกคนอย่างเป็นระบบ กระบวนการทำงานที่ชัดเจนมีร่องรอยหลักฐานการปฏิบัติงานสามารถตรวจสอบและประเมินผลได้ นอกจากครูที่ปรึกษาแล้วยังมีคณะบุคคลซึ่ง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้ความร่วมมือเพื่อส่งเสริม พัฒนา ควบคุม และแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันเพื่อดูแล ช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาและเพื่อคุ้มครอง ดูแลรักษา รวมทั้งให้การอบรมศีลธรรม จรรยา มารยาทอันดีแก่นักเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนต่อไป

สุทัศน์ เอี่ยมแสง (2558 : 9) กล่าวว่า ความสำคัญและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ปัญหา เพื่อเพิ่มศักยภาพให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีวิถีชีวิตที่พอเพียง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบันทั้งทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้เด็กและเยาวชนมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากอดีต ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งการแก้ไขปัญหาไม่ใช่หน้าที่ของสถานศึกษาอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกคน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญ ในการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3. กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 1) กล่าวว่า การดำเนินงาน เพื่อให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนบรรลุผลสำเร็จและเป็นไปอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีการทำงาน

ร่วมกันเป็นทีมของบุคลากรในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลักดันและบูรณาการการทำงานเข้าสู่ระบบและพัฒนาบุคลากรสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลพร้อมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิดและร่วมทำไปพร้อม ๆ กัน ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งต่อ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2559 : 4)

3.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

เพลินพิศ สิงห์คำ (2560 : 2) กล่าวว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นการสังเกตศึกษาพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคลทางด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านพฤติกรรมด้านครอบครัว และด้านสังคม โดยใช้เครื่องมือระเบียบวิธีแบบประเมินพฤติกรรมเพื่อคัดกรองนักเรียน ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนครูที่ปรึกษาควรมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนอย่างน้อย คือ 1) ด้านความสามารถ แยกเป็นด้านการเรียน ด้านความสามารถอื่น ๆ 2) ด้านสุขภาพแยกเป็น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-พฤติกรรม 3) ด้านครอบครัว แยกเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการคุ้มครองนักเรียน และ 4) ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติมซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่ปรึกษาควรรู้ วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ สุขภาพ และด้านครอบครัวที่สำคัญคือ 1) ระเบียบวิธีแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 3) วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้ม สะสม การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย เป็นต้น

นงลักษณ์ วิชยรัตน์ (2553 : 13) กล่าวว่า การเยี่ยมบ้านนักเรียนว่าเป็นวิธีการหนึ่งของกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน หมายถึงการที่ครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาไปเยี่ยมบ้านได้พบและสนทนากับผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อจะได้รู้เห็นสภาพแวดล้อมสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของนักเรียน ทราบเจตคติของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียนและต่อ โรงเรียนและทำให้ครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษาได้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือ แก้ไข หรือส่งเสริม นักเรียนได้ถูกต้องยิ่งขึ้น การเยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียนอีกทางหนึ่งด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วนถูกต้องและเป็นปัจจัยซึ่งต้องอาศัยเทคนิค และเครื่องมือในการรวบรวม

ข้อมูลที่เหมาะสมกับสภาพของนักเรียนแต่ละคน ตลอดทั้งรายละเอียด ที่เกี่ยวกับนักเรียนอย่างถูกต้อง และจะเป็นแนวทางให้ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ช่วยเหลือ ได้ทันทั่วถึงและตรงกับสภาพที่นักเรียน ประสบอยู่ การดำเนินงานให้มีการวิเคราะห์ข้อมูลลงในระเบียบสะสมแล้วเก็บไว้เป็นระบบสะดวก ในการใช้ ทั้งคอยติดตามผลการปฏิบัติงาน ของผู้รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง

3.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 11) กล่าวว่า การคัดกรอง นักเรียนต้องพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มปกติ ได้แก่ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน แล้วอยู่ในเกณฑ์ ปกติ และ 2) กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา ได้แก่ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมี ปัญหาตามเกณฑ์ การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งต้องให้การช่วยเหลือ ป้องกัน หรือแก้ไขปัญหตาม กรณิ

อัจฉรา สอนโว (2560 : 8) กล่าวว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนด้าน การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนที่ได้รับข้อมูลจาก การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำมาวิเคราะห์คัดแยกกลุ่มนักเรียน โดยใช้การชี้วัดจากเครื่องมือคัด กรองนักเรียนของกรมสุขภาพจิตทั้งหมด 7 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสุขภาพจิต และพฤติกรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการคุ้มครองนักเรียน ด้านสารเสพติดและด้านระเบียบวินัย เพื่อ จัดแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มที่มีปัญหา ซึ่งจัดแบ่งโดยไม่ให้ นักเรียนรู้ว่าตนเองถูกจัดอยู่ในกลุ่มใด ดังนี้

- 1) นักเรียนกลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ ข้อมูลตามเกณฑ์ การคัดกรองของกรมสุขภาพจิตอยู่ในเกณฑ์ปกติ
- 2) นักเรียนกลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์ การคัดกรองของกรมสุขภาพจิตอยู่ในกลุ่มเสี่ยง
- 3) นักเรียนกลุ่มที่มีปัญหา หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตาม เกณฑ์การคัดกรองของกรมสุขภาพจิตอยู่ในกลุ่มมีปัญหา

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2559 : 13) กำหนดไว้ว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยมีรายละเอียดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการ คัดกรองนักเรียนว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้นให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษา และยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีการประชุม ครูเพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกันเพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรอง

นักเรียนที่เหมือนกันเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่ม

3.3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2559 : 13) ได้กำหนดไว้ว่า การส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนในกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาและเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป และได้นำเสนอถึงการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ไว้ดังนี้

1) ความสำคัญ การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ หรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษา มีความภาคภูมิใจในตนเอง และมีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพ ตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

2) วิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียน มีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถ พิจารณาดำเนินการได้ แต่กิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ

2.1) การจัดกิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม อาจจัดที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ทำให้มีบรรยากาศเสมือนบ้าน มีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูม จะช่วยให้นักเรียนที่ปรึกษา รู้จักนักเรียนมากขึ้น และป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม มี ดังนี้

2.1.1) กำหนดกิจกรรมโฮมรูม มีการบันทึกในแบบบันทึกการจัดกิจกรรม หรือในแบบฟอร์มการบันทึกที่แยกออกมาต่างหากก็ได้ มีการประเมินผลการจัดกิจกรรม และการจัดทำรายงาน โดยยึดความต้องการของนักเรียน สำนวญความต้องการของนักเรียนให้นักเรียนมีส่วนร่วม พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ให้เป็นเรื่องที่ทันสมัย การจัดกิจกรรม โฮมรูมแต่ละครั้ง ควรมีการ

ดำเนินการเป็นหลักฐานทั้งก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนในรูปของบันทึกการจัดกิจกรรม หรืออื่น ๆ

2.1.2) โรงเรียนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมหรือมีคู่มือในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง โดยมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ ที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน ในการพัฒนานักเรียน ครูที่ปรึกษาคำเนินการให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัย โดยยึดหลักความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียน ในการพัฒนานักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

2.2) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นการพบปะกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ระหว่างบ้าน โรงเรียนและผู้ปกครอง ทำให้นักเรียนได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพ มีความสามารถมากขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 5 - 6) ได้กล่าวถึงแนวการดำเนินงาน ของครูที่ปรึกษาในการจัดการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน มีดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์การจัดประชุมแต่ละครั้ง 2) กำหนดรายละเอียดของกิจกรรมที่จะดำเนินการในระหว่างประชุม 3) จัดเตรียมอุปกรณ์ สื่อ และเอกสารที่ใช้ 4) จัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ 5) สร้างความคุ้นเคยระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองและระหว่างผู้ปกครองด้วยกันเอง 6) บอกวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน 7) พูดถึงภาพรวมของนักเรียนในด้านดี ความประทับใจทางด้านการเรียน ความประพฤติ ความมีน้ำใจ และอื่น ๆ 8) ดำเนินกิจกรรมที่โรงเรียนหรือครูที่ปรึกษากำหนด เพื่อส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างกันและกัน 9) หากผู้ปกครองมีความพร้อมในการนำกิจกรรมก็ให้ผู้ปกครองเป็นผู้ดำเนินการ โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก เพื่อให้การประชุมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ 10) ประเมินผลการจัดกิจกรรม สรุปผลและบันทึกหลักฐานการประชุม การส่งเสริม และพัฒนานักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้นหรือครู ที่ปรึกษา มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียน กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา กลับมามีพฤติกรรมดีขึ้นตามที่สถานศึกษาหรือชุมชนคาดหวัง

3.4 ด้านการป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข้ปัญหา

นิยามกรณั้ เหล่าเขตกิจ (2560 : 4) กล่าวว่ การดำเนินงนตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไข้ปัญหา เป็นการดูแลเอาใจใส่นักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน และหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียนโดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนให้เป็นปัญหาของสังคม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2559 : 32) กำหนดไว้ว่ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูควรเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา จำเป็นอย่างมากที่ต้งให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียนทางการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การสร้างภูมิคุ้มกันการป้องกันและการแก้ไข้ปัญหาของนักเรียน จึงกลายเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป การแก้ไข้ปัญหาและการป้องกันมีหลายเทคนิควิธีการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการคือ การให้การปรึกษาเบื้องต้น และการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไข้ปัญหา

ข. ข้อที่พึงตระหนักในการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาของนักเรียน การรักษาความลับ เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ต้งช่วยเหลือแก้ไข้ไม่ควรนำไปเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ-สกุลจริงของ นักเรียนและการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ให้เกียรตินักเรียน บันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียนควรเก็บไว้ในที่เหมาะสมและสะดวก ในการเรียกใช้ การรายงานการช่วยเหลือนักเรียน ควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

3.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน

มธุริน แผลงจันทิก (2554 : 32) กล่าวว่ การส่งต่อนักเรียนเป็นการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาของนักเรียนในกรณีที่เป็นปัญหามีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือนแล้วแต่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ครูที่ปรึกษาพิจารณาส่งต่อนักเรียนต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา ผู้ปกครองของนักเรียน และส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป

ประนอม แก้วสวัสดิ์ (2556 : 36) กล่าวว่ การส่งต่อนักเรียนเป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่พฤติกรรมคงเดิมและไม่ดีขึ้น โดยครูที่ปรึกษาต้องประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือ สรุปรายชื่อข้อมูลนักเรียนชี้แจงเหตุผลในการส่งต่อเพื่อให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีและติดตามผล

การช่วยเหลือ ซึ่งการส่งต่อมี 2 แบบ คือ การส่งต่อภายในและการส่งต่อภายนอกไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป

เกียรติศักดิ์ ช่างเรือน (2559 : 33) กล่าวว่า การส่งต่อนักเรียนเป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนในกรณีที่มีความยากลำบากในช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นควรส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างเหมาะสมต่อไป การส่งต่อมี 2 ลักษณะ คือ การส่งต่อภายในและการส่งต่อภายนอก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2559 : 32) กำหนดไว้ว่า การส่งต่อนักเรียนในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน แบ่งเป็น 2 แบบคือ

1) การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่าย ปกครอง เป็นต้น

2) การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกสำหรับการส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบและประสานการทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากเกิดกรณียากต่อการช่วยเหลืออีกก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกเช่นกัน

จากการศึกษาความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จากนักวิชาการหลายท่านดังกล่าวข้างต้น ผู้รายงานได้นำองค์ความรู้มาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมโครงการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเป็นเครือข่ายภายในโรงเรียน ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา หัวหน้าระดับ ครูประจำวิชาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันในการดำเนินงานตามกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน อย่างเป็นระบบ กำหนดให้มีการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอทุกภาคเรียน จัดโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียนร้อยละ 100 ให้มีกิจกรรมคัดกรองนักเรียนตามแบบประเมิน SDQ กิจกรรมโฮมรูม เพื่อให้ครูรู้จักนักเรียนรายบุคคลมากที่สุดในทุกด้าน และมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอก เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในทุกด้านตามความแตกต่างของนักเรียนแต่ละบุคคล เพื่อให้ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ซึ่งผู้รายงานเห็นว่า การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้การสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.2 แนวคิดการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ใช้องค์ความรู้ ทักษะและเจตคติ จากการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้ ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้ เทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ เกิดทักษะการทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ลักษณะ ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 4)

1. กิจกรรมแนะแนว

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 21) กล่าวว่า ความสำคัญของกิจกรรมแนะแนวเป็นการให้บริการแนะแนวที่มุ่งให้ผู้รับบริการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนด้านต่าง ๆ กิจกรรมแนะแนวมีความสำคัญต่อผู้รับบริการ ผู้ให้บริการ และ กระบวนการให้บริการแนะแนว ดังนี้

1) ความสำคัญต่อผู้รับบริการ ผู้รับบริการจะได้รับโอกาสพัฒนา ครอบคลุมทั้ง 3 ขอบข่าย มีการเสนอตัวอย่างของผู้รับบริการแนะแนวที่เผชิญปัญหา และมีความต้องการจัดการปัญหาของตน ซึ่งได้รับประโยชน์ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว

2) ความสำคัญต่อผู้ให้บริการ กิจกรรมแนะแนวที่ได้จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบ ภายใต้อาคาร เทคนิค และวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมในการสนองตอบความต้องการของผู้รับบริการ มีความสำคัญต่อผู้ให้บริการ ดังนี้

2.1) เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สำคัญในการให้บริการแนะแนว เนื่องจาก ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม ทำให้มีความสะดวกที่จะให้บริการ

2.2) กิจกรรมแนะแนวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ในกรณีที่จัดกิจกรรมแนะแนวในสถานศึกษา

2.3) ผู้ให้บริการที่นำกิจกรรมไปใช้ในกระบวนการบริการแนะแนว มีโอกาสเก็บข้อมูลจากการประเมินหลังการใช้ แล้วทำการศึกษาและพัฒนาเพื่อได้องค์ความรู้เพิ่มขึ้น ช่วยให้ผู้ให้บริการมีความสามารถประยุกต์ใช้ในการให้บริการที่ทันกาลต่อไป

3) ความสำคัญต่อกระบวนการให้บริการแนะแนว กิจกรรมแนะแนวได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ จะช่วยเพิ่มโอกาสการพัฒนาวิชาชีพทางจิตวิทยาการแนะแนว ดังนี้

3.1) กิจกรรมแนะแนวที่ได้รับ การพัฒนาเป็นการเพิ่มแนวทางการให้บริการแนะแนวด้านต่าง ๆ ได้กว้างขวางมากขึ้น

3.2) กิจกรรมแนะแนวที่ได้รับการพัฒนาเป็นการเพิ่มสื่อในการให้บริการแนะแนวมากขึ้น

3.3) กิจกรรมแนะแนวที่ได้รับการพัฒนา โดยศึกษาหรือกระบวนการวิจัยจะเปิดโอกาสให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องประยุกต์ใช้ในการให้บริการหรือฝึกอบรม ในการพัฒนาผู้ทำงานได้ต่อไป

2. กิจกรรมนักเรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 21) ได้กำหนดให้กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันเอื้ออาทรและสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกชั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

2.1. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหารเป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพเพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติโดยมุ่งเน้นปลูกฝังความเป็นระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต มีความสามัคคี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม

2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

กิจกรรมชุมนุม ชมรม เป็นกิจกรรมนักเรียนที่สถานศึกษาสนับสนุนให้ผู้เรียนรวมกลุ่มกันจัดขึ้นตามความสนใจ ความถนัด ความสามารถของผู้เรียน เพื่อเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ชุมนุม หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้เรียนที่มีความสนใจ ความถนัดในเรื่องเดียวกันและร่วมปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ของตนเองให้เต็มตามศักยภาพ ตลอดจนปลูกฝังจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ชุมรม หมายถึง การรวมกันของกลุ่มผู้เรียนที่มีความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน การจัดตั้งมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ข้อบังคับ สมาชิก โครงสร้างของชมรม และบทบาทของ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรม มีหลักการที่สำคัญ คือ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์และออกแบบกิจกรรมของผู้เรียนตามความสมัครใจ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นทีม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกัน แก้ปัญหา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน รวมทั้งบริบทของสถานศึกษา และท้องถิ่น

การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรมของสถานศึกษา สามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทและสภาพของสถานศึกษา สถานศึกษาดำเนินการจัดการให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมได้หลากหลาย ทั้งรูปแบบ ภายในหรือภายนอกห้องเรียน และระยะเวลาการจัดกิจกรรม สถานศึกษาควรสำรวจความ สนใจของผู้เรียนในการเลือกเข้าร่วมชุมนุม ชมรม ควรให้ผู้เรียนร่วมกันจัดตั้งชุมนุม ชมรม และเชิญครูเป็นที่ปรึกษา โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมชุมนุม ชมรม ตามระเบียบปฏิบัติที่สถานศึกษากำหนดครูที่ปรึกษาระดับต้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการถอดประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่กิจกรรม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม และการมีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เน้นให้ผู้เรียนร่วมกันสำรวจและวิเคราะห์สภาพปัญหา ร่วมกันออกแบบการจัดการกิจกรรม วางแผนการจัดการกิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรม ตามแผน ร่วมสรุปและประเมินผลการจัดกิจกรรม ร่วมรายงานผล พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ผู้เรียนสามารถเลือกจัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมภายในโรงเรียน (กิจกรรมในวิถีชีวิต โรงเรียนเพื่อปลูกฝังจิตอาสา) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนและครูที่ปรึกษากิจกรรมร่วมกันวางแผนปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาในวิถีชีวิตของ

ชั้นเรียนและโรงเรียนจนเกิดเป็นนิสัยในการสมัครใจทำงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งงานเหล่านี้จะขยายขอบเขตจากใกล้ตัวไปสู่สังคมที่อยู่ภายนอกได้

2. จัดกิจกรรมภายนอกโรงเรียน (กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสังคม) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียน ได้รับการสนับสนุนตามแผนการจัดกิจกรรม โดยให้ทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจที่เป็นประโยชน์ แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม แนวการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีแนวการจัด ดังนี้

1. จัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยผู้เรียนสามารถจัดกิจกรรมตามองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

2. จัดกิจกรรมลักษณะ โครงการ/โครงการ/กิจกรรม หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เรียนนำเสนอ การจัดกิจกรรมต่อโรงเรียนเพื่อขอความเห็นชอบในการจัดทำโครงการหรือโครงการ หรือกิจกรรม ซึ่งมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ชัดเจน

3. จัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่น หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เรียนอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม กับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ที่จัดกิจกรรมในลักษณะเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยผู้เรียน สามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังนี้ 1) ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เข้ามาจัดกิจกรรมในโรงเรียน 2) ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่จัดกิจกรรมนอกโรงเรียน

จากการศึกษาแนวคิด หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมชุมนุม/ชมรม กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ล้วนเป็นแนวทางที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในทุกมิติ ผู้รายงานจึงได้ให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษา เช่น ได้กำหนดให้มีการจัดกิจกรรมแนะแนวที่เข้มแข็ง เพื่อให้ นักเรียนได้รู้จักตนเอง ครูที่ปรึกษาและครูแนะแนวร่วมกันในการให้ นักเรียนค้นพบตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถวางแผนเส้นทางชีวิตตามความถนัดและความสนใจของตนเองและกำหนดเป้าหมายของชีวิตเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะและค่านิยมที่พึงงามของคนไทย

6.3 แนวคิดการดำเนินงานโครงการลูกเสือต้านภัยยาเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2558 : 21) ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558 – 2562 โดยกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนทั้งหมด 7 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่กำหนดเป็นนโยบายให้กระทรวงศึกษาธิการร่วมดำเนินการขับเคลื่อน คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การป้องกันกลุ่มผู้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด วัตถุประสงค์เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกกลุ่มที่มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ป้องกัน

ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถานประกอบการ และสังคมให้ปลอดภัยจากยาเสพติด รวมทั้งสร้างพลังความเข้มแข็ง และความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และกำหนดให้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่งจัดทำ “โครงการลูกเสือต้านภัยยาเสพติด” เพื่อปฏิบัติหน้าที่เฝ้าระวังปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาระดับขยายโอกาสและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั่วประเทศทุกแห่ง โดยจัดสรรงบประมาณให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อขับเคลื่อนงานลูกเสือต้านภัยยาเสพติดในสถานศึกษาและจัดสรรงบประมาณให้กับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมลูกเสือต้านภัยยาเสพติดตามโครงการลูกเสือต้านภัยยาเสพติด โดยกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) บูรณาการกลไกการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งระดับอำนาจการ ปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น
- 2) คัดกรองกลุ่มเป้าหมายตามระดับพฤติกรรมเสี่ยงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละระดับ
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนสื่อ ข้อมูล องค์ความรู้ และการพัฒนาแก่บุคลากรและกลุ่มเป้าหมาย ฯลฯ
- 4) ส่งเสริม สนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมป้องกันฯ
- 5) ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาวิชาการ

จากการศึกษาแนวคิดการจัดกิจกรรมลูกเสือต้านยาเสพติด สรุปได้ว่าปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกกลุ่มที่มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ป้องกันครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถานประกอบการ และสังคมให้ปลอดภัยจากยาเสพติด รวมทั้งสร้างพลังความเข้มแข็ง และความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นบทบาทสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาทุกสถานศึกษาได้ดำเนินการขับเคลื่อนด้วยวิธีการต่างๆ และกิจกรรมลูกเสือต้านยาเสพติด เป็นกิจกรรมหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยป้องกัน แก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันด้านสารเสพติดให้กับนักเรียนได้แนวทางหนึ่ง ผู้รายงานจึงได้ กำหนดให้มีการอบรมลูกเสือต้านยาเสพติดเพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินการจัดกิจกรรมให้ความรู้ วรรณคดี ป้องกันด้านยาเสพติดในสถานศึกษา เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียน โรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม

6.4 แนวคิดรูปแบบการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม

1. ความหมายของโรงเรียนคุณธรรม

มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความหมายโรงเรียนคุณธรรมไว้ ดังนี้

เกษม วัฒนชัย (2558 : 23) กล่าวว่า โรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม หรือเรียกโดยย่อว่า “โรงเรียนคุณธรรม” หมายถึง สถานศึกษาที่ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วน

เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริม และความดีในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและปรับเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และนำไปขยายเครือข่ายได้

สายฤดี วรกิจ โภคาทร (2552 : 15) กล่าวว่า โรงเรียนคุณธรรม หมายถึง สถาบันหลักที่สำคัญในการทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กทุกคนที่ต้องผ่านระบบโรงเรียน และเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างผู้นำคุณธรรมที่จะทำหน้าที่กำหนดทิศทางของสถาบันต่าง ๆ ในทุกมิติของสังคมแห่งอนาคต

2. หลักการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม

รัชกร แสนสุด (2556 : 16 - 20) กล่าวว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนนั้นจะต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ แต่งตั้งกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประจำโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงาน ควบคุม ดูแล การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยเน้นการปฏิบัติจริงทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานการณ์ต่าง ๆ และสรุปได้ว่าการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน และผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การปฏิบัติการแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ และการกำกับ ติดตาม ดูแล วัดผลและประเมินผลการปฏิบัติงาน ฉะนั้นการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้ได้ผลนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แน่นอนต้องกำกับการปฏิบัติกิจกรรมให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และภารกิจอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

3. แนวคิดของโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2560 : 2-6) ได้กำหนดแนวคิด วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ กรอบแนวคิด โรงเรียนคุณธรรมและตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม ไว้ดังนี้

โครงการ โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นการดำเนินงานเพื่อสืบสานพระราชปณิธาน เดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานตามนโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม โดยร่วมหารือกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ อีกทั้งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี คนเก่งและมี

ความสุข ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยผลการหารือสรุปได้ว่าการพัฒนาคุณธรรมให้กับเยาวชนของชาติจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำ “โครงการ โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.” เพื่อพัฒนาโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักเรียน ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตระหนักรู้ เข้าใจและมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติและสร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีรวมทั้งสร้างเครือข่ายชมรมองค์กรแห่งคุณธรรมโดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงานและองค์กรที่ทำงานด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้บริหาร ครูและนักเรียนตระหนักรู้ เข้าใจและมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติสร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีและภูมิใจในการทำความดี
2. เพื่อให้ผู้บริหาร ครูและนักเรียนสร้างเครือข่ายชมรมองค์กรแห่งคุณธรรมโดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานและองค์กรที่ทำงานด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนและมีความต่อเนื่อง

ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

1. จำนวนนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น
2. จำนวนผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น
3. จำนวนผู้บริหาร ครูและนักเรียนที่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ คือ ความพอเพียง ความกตัญญูความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ อุดมการณ์คุณธรรม

กรอบแนวคิดโครงการ โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นการดำเนินงานเพื่อสืบสานพระราชปณิธานเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตามราชประสงค์ ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 โดยโรงเรียนแต่ละแห่งต้องวิเคราะห์คุณธรรมอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน รวมไปถึงการพัฒนาผู้บริหาร ครูและนักเรียนตามกรอบแนวคิดโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ดังนี้ พอเพียง การดำรงชีวิตพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยทำพอประมาณให้เหมาะสมกับตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อและฝักตนเองให้รู้จักความพอดี พอเหมาะ ถ้าไม่พอดีไม่พอเหมาะก็จะเกิดความทุกข์ใจได้ กตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ พ่อ แม่ ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น ความกตัญญูเป็น

คุณธรรมที่มนุษย์ควรปฏิบัติและไม่หลงลืมตัวเมื่อเกิดความสำเร็จต้องยกย่องเชิดชูบุพการี ครูอาจารย์ และทุกคนที่มีส่วนร่วม ชื่อสัตย์สุจริต ยึดพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ว่าความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่างเด็กจึงต้องฝึกฝน อบรมให้เกิดขึ้นในตนเองเพื่อจักได้เติบโตขึ้นเป็นคนดี มีประโยชน์และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญ มั่นคง ความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ต้องมีจิตสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของตัวเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพ กฎเกณฑ์ กติกาพร้อมให้ตรวจสอบการกระทำได้เสมอ โดยปราศอนให้ลูกหลาน เยาวชนก้าวทันต่อยุค โลกาภิวัตน์ยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อสร้างคนให้บ้านเมือง อุดมการณ์คุณธรรม การเสริมสร้างหลัก ธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยการบริหารหรือการปกครองที่มีความ ถูกต้องมีความยุติธรรม ร่วมมือร่วมใจกันมุ่งมั่นในระบบการศึกษาของชาติดำเนินไปด้วยความมั่นคง ยั่งยืน ด้วยจิตสำนึก ทศนคติ พฤติกรรมที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรม และจริยธรรม พร้อมทั้งใช้หลักการ ให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้

ตัวชี้วัด โรงเรียนคุณธรรม คุณธรรม มีดังนี้

1. มีอุดมการณ์คุณธรรมในการพัฒนาในโรงเรียนคุณธรรม
2. มีกลไกและเครื่องมือในการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันทั้งโรงเรียน
3. มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์มีคุณธรรม จริยธรรม ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต อดทนและเสียสละ ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น
4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดน้อยลง
5. มีกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างความรับผิดชอบจากผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน
6. มีองค์ความรู้นวัตกรรมด้านคุณธรรมฯและบูรณาการไว้ในชั้นเรียน
7. เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม

จากการศึกษาแนวคิด รูปแบบการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนคุณธรรม ดังกล่าว สรุปได้ว่า การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีแนวทาง ในการดำเนินการ โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ให้กับสถานศึกษาได้ดำเนินการอย่างชัดเจน สถานศึกษา ต้องให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมวิเคราะห์ปัญหา และร่วมกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ กำหนดรูปแบบ กิจกรรม การพัฒนาคุณธรรมที่มีปัญหา หรือคุณธรรมที่ต้องการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืน กำหนดให้มีการดำเนินงาน โครงการงานคุณธรรมระดับสถานศึกษาและระดับชั้นเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการแก้ปัญหา มีการสอดแทรกการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนรู้ และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม มีการนิเทศติดตามผลการ

ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมเป้าหมาย และส่งเสริมให้สถานศึกษา เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรม

6.5 แนวคิดรูปแบบการดำเนินงานโครงการณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

TO BE NUMBER ONE

โครงการ TO BE NUMBER ONE ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ ปี 2545 จนถึงปัจจุบัน โดยมี กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้รับมอบหมายทำหน้าที่ เลขานุการโครงการเพื่อเป็นแกนกลาง ในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โครงการ TO BE NUMBER ONE หรือโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี มีเป้าหมายการพัฒนาเยาวชนวัยรุ่น ให้มีภูมิคุ้มกันทางจิต จิตใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เสพยาเสพติด เปิดเผยตัวเองเข้ารับการรักษา ฟื้นฟู โดยสมัครใจ ภายใต้กิจกรรม “ใครคิดขยับมือขึ้น” โดยมียุทธศาสตร์และวิธีการดำเนินโครงการที่ยึดวัยรุ่น และเยาวชนเป็นศูนย์กลางบนพื้นฐานการเข้าถึงสาเหตุของปัญหา เข้าใจธรรมชาติพฤติกรรมและความต้องการของเยาวชน วัยรุ่นและกลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ ทั้งวัยทำงานในสถานประกอบการ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มเสพ ในสถานพินิจฯ เรือนจำ และสำนักงานคุมประพฤติ โดยมีกลยุทธ์สำคัญคือการใช้สโลแกน “เป็นหนึ่ง โดยไม่พึ่งยาเสพติด” ก่อให้เกิดความท้าทายและจูงใจเยาวชนไม่ให้ยุ่งกับยาเสพติด แต่มุ่งค้นหาความเป็นหนึ่ง ของตนเองแนวคิดและกิจกรรมในโครงการเน้นการให้โอกาสมากกว่าการปราบปราม โดยเพิ่มโอกาสให้เยาวชนได้รับการพัฒนาและแสดงความสามารถที่หลากหลาย ใน ลักษณะส่งเสริมการแข่งขันทำความดีเป็นสิ่งจูงใจให้เยาวชนอยากเข้าร่วมกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลักษณะ Play and Learn ใช้กิจกรรมเป็นสื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้โดยการ ประยุกต์กับองค์ความรู้สุขภาพจิตและมีแนวทางการดำเนินงานโดยใช้วิธีบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ในทุกระดับ กิจกรรม ในโครงการ ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการให้โอกาสและทางเลือกแก่เด็กและ เยาวชนที่เท่าเทียมกัน เพื่อพัฒนาทักษะทางร่างกายอารมณ์จิตใจและสังคม โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง จาก “ภายใน” เช่น การค้นพบ ความสามารถของตนเองการนับถือ ภาควุฒิใจ และเห็นคุณค่าในตนเอง ให้เยาวชน เลือกรับกิจกรรมที่ตนเองสนใจและชื่นชอบ มีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และเป็น Idol ของเยาวชนด้วยวิธีการสอนและฝึกทักษะแบบไม่กดดัน ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับ กลุ่มเป้าหมาย

กรมสุขภาพจิต (2560) ได้ให้แนวคิดในการดำเนินงานโครงการ TO BE NUMBER ONE คือ ให้ยึดวัยรุ่นและเยาวชนเป็นศูนย์กลาง บนพื้นฐานความเข้าใจธรรมชาติพัฒนาการ ความ

ต้องการ ความสนใจ และพฤติกรรมเฉพาะของวัยรุ่น กล่าวคือ ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงชีวิตระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญยิ่งเพราะมีการเปลี่ยนแปลงอันซับซ้อนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญาและสังคม ซึ่งจากพื้นฐานความเข้าใจและการยึดวัยรุ่นและเยาวชนเป็นศูนย์กลางข้างต้นนำไปสู่หลักการดำเนินงานของโครงการ TO BE NUMBER ONE ดังนี้

1. ส่งเสริมการแสดงความสามารถ กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกและช่วยสร้างเสริมความภาคภูมิใจ

2. ใช้สื่อ ดนตรีกีฬา ในการเข้าถึงเยาวชน และกระตุ้นให้เยาวชนเข้ามา รวมกลุ่มกัน

3. สร้างความรู้และทักษะในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดซึ่งเป็น ภูมิคุ้มกันที่สำคัญสำหรับเยาวชนในชุมชนให้ปลอดภัยจากปัญหาเสพติด

4. “เพื่อนช่วยเพื่อน”

5. สร้างศูนย์รวมให้วัยรุ่นรวมกลุ่มกัน ทำกิจกรรมที่สนใจ สร้างสรรค์และ เกิดสุข

6. สร้างเครือข่ายTO BE NUMBER ONE ที่มีศักยภาพ จะทำให้การดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง และยั่งยืน

โดยการดำเนินงานภายใต้ 3 ยุทธศาสตร์หลัก คือ

1. การรณรงค์ปลุกจิตสำนึกและสร้างกระแสนิยมที่เอื้อต่อการป้องกันและ แก้ไขปัญหาเสพติด

2. การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เยาวชน

3. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย “วัยรุ่นและเยาวชนมีกระแสนิยม การเป็นหนึ่ง โดยไม่พึ่งยาเสพติดตลอดจนวัยรุ่นและเยาวชนมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ สามารถดำรงความเข้มแข็งในการต่อต้านยาเสพติดเพื่อป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด”

จากการศึกษาแนวคิดการดำเนินงาน โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด สรุปได้ว่า หลักการสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษา การให้ความรู้ การสร้างความตระหนัก และการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้กับนักเรียน ซึ่งสามารถใช้วิธีการและกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย กิจกรรมที่มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายได้แก่ กิจกรรมโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยยาเสพติดและอบายมุข กิจกรรมโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ กิจกรรมรณรงค์ป้องกันในวันต่อต้านยาเสพติดและโอกาสต่างๆ และชมรมที่มีการขับเคลื่อนการรณรงค์ป้องกันยาเสพติดคือ ชมรม TO BE NUMBER ONE ผู้รายงานจึงกำหนดให้มีการส่งเสริมกิจกรรมของชมรม TO BE NUMBER ONE ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดใน โรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม อย่างต่อเนื่อง

6.6 แนวคิด รูปแบบการดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่

ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ที่มีผลบังคับใช้ใน วันที่ 4 กรกฎาคม 2560 กำหนดให้โรงเรียนซึ่งเป็นสถานศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาเป็นสถานที่สาธารณะที่เป็นเขตปลอดบุหรี่ทั้งหมดและให้ผู้จัดการ ผู้ควบคุมหรือผู้รับผิดชอบ (ในบริบทของโรงเรียน หมายถึงผู้อำนวยการโรงเรียน) ต้องจัดให้โรงเรียนเป็นสถานที่สาธารณะที่ปลอดบุหรี่ทั้งหมด ทั้งนี้ หากไม่ดำเนินการต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท และห้ามมิให้ผู้ใดสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท

กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค (2558 : 3) กล่าวว่า การขับเคลื่อนการดำเนินการควบคุมยาสูบเพื่อการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ การเฝ้าระวังธุรกิจยาสูบ และการคุ้มครองสุขภาพของผู้ที่ไม่ได้สูบบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยเฉพาะสถานศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษามีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายของธุรกิจยาสูบ กรมควบคุมโรค โดยกองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค จึงประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน/ภาคี เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร ในการพัฒนานโยบาย และกลไกการขับเคลื่อนการป้องกันนักสูบหน้าใหม่และการดำเนินการให้สถานศึกษาปลอดบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินการสถานศึกษาปลอดบุหรี่ (7 มาตรการเพื่อสถานศึกษาปลอดบุหรี่) ร่วมไปกับการขยายผลในสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีสถานศึกษาในกำกับดูแล รวมถึงมีการจัดทำคู่มือการขับเคลื่อน สถานศึกษาปลอดบุหรี่ สำหรับสถานศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนสถานศึกษาปลอดบุหรี่ ให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและตรงเป้าหมายมากขึ้น เพื่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐาน และพัฒนาการดำเนินงานสถานศึกษาปลอดบุหรี่ให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีคู่มือเกณฑ์ประเมิน สถานศึกษาปลอดบุหรี่ สำหรับสถานศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา เป้าหมายเพื่อให้ผู้ประเมินมีแนวทาง การประเมินที่ชัดเจนขึ้น และสถานศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนา การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ของผู้บริหารในการกำหนด/พัฒนานโยบาย มาตรการ และการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง กับการควบคุมยาสูบต่อไป และได้กำหนดแนวทางการดำเนินการโรงเรียนปลอดบุหรี่ในสถานศึกษา 7 มาตรการเพื่อสถานศึกษาปลอดบุหรี่ ตามเกณฑ์การประเมินสถานศึกษาปลอดบุหรี่ไว้ ดังนี้

มาตรการที่ 1 การกำหนดนโยบาย “สถานศึกษาปลอดบุหรี่” ของสถานศึกษามีแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

1.1 จัดทำนโยบายสถานศึกษาเป็นเขตปลอดบุหรี่ เป็นลายลักษณ์อักษร และลงนามโดยผู้บริหาร

1.2 ถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ ประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร เผยแพร่ นโยบายสู่นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา

1.3 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์นโยบายผ่านช่องทางที่หลากหลาย
 มาตรการที่ 2 การบริหารจัดการในสถานศึกษาปลอดบุหรี่ มีแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

2.1 จัดตั้งคณะทำงานหรือคณะกรรมการสถานศึกษาปลอดบุหรี่ และกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน และประเมินตนเองในการดำเนินงานสถานศึกษาปลอดบุหรี่

2.2 สำรวจข้อมูลการสูบบุหรี่ ในสถานศึกษา เช่น จำนวนผู้สูบ ความต้องการเลิก การพบเห็นการละเมิดการขาย และการสูบบุหรี่

2.3 ติดตามการดำเนินงาน โดยคณะทำงานหรือคณะกรรมการของสถานศึกษา

มาตรการที่ 3 จัดสภาพแวดล้อมเพื่อ“สถานศึกษาปลอดบุหรี่”ตามกฎหมาย มีแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

3.1 จัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นเขตปลอดบุหรี่ตามที่กฎหมายกำหนด และต้องมีการดำเนินงาน ดังนี้

3.1.1 มีเครื่องหมายแสดงเขตปลอดบุหรี่ตามกฎหมาย และเครื่องหมายเขตปลอดบุหรี่ในระยะ 5 เมตร ให้เห็นชัดเจนบริเวณทางเข้า – ออก (หลัก) ของสถานศึกษา

3.1.2 มีเครื่องหมายแสดงเขตปลอดบุหรี่ตามกฎหมาย ให้เห็นชัดเจนบริเวณภายในสถานศึกษา (บริเวณนอกอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง)

3.1.3 มีเครื่องหมายแสดงเขตปลอดบุหรี่ตามกฎหมาย ให้เห็นชัดเจนบริเวณทางเข้า – ออกอาคาร และภายในอาคารสถานที่ทุกช่องทางอาคาร และภายในอาคารสถานที่ทุกช่องทาง

3.1.4 ไม่มีอุปกรณ์/ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการสูบบุหรี่ เช่น ที่เขี่ยบุหรี่ถังทรายดับบุหรี่ ฯลฯ

3.1.5 ฝ้าระวังไม่ให้มีการสูบบุหรี่ รวมถึงการขาย การส่งเสริมขาย การโฆษณาผลิตภัณฑ์ยาสูบ ในบริเวณสถานศึกษา และบริเวณที่กฎหมายกำหนด

3.1.6 ประชาสัมพันธ์ แจ้งเตือน เรื่อง สถานศึกษาเป็นเขตปลอด บุหรี่ รวมถึงมีมาตรการควบคุม ห้ามปรามหรือดำเนินการอื่นใดไม่ให้มีการสูบบุหรี่ในสถานศึกษา

3.1.7 สถานศึกษาไม่รับการสนับสนุนใด ๆ จากผู้ผลิตหรือผู้นำเข้า ผลิตภัณฑ์ยาสูบ

3.2 ปรับปรุงสภาพแวดล้อมไม่ให้เอื้อต่อการสูบบุหรี่ ในสถานศึกษา
 มาตรการที่ 4 การสอดแทรกเรื่องบุหรี่ในการเรียนการสอนและกิจกรรมนอกหลักสูตร มีแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

4.1 วางแผนและกำหนดกิจกรรม เพื่อสอดแทรกเรื่องโทษ พิษภัย และ ผลกระทบของบุหรี่ในรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งใน และนอกหลักสูตร

4.2 ถ่ายทอด/สื่อสาร/สอดแทรก/เน้นย้ำ เรื่องโทษ พิษภัย และ ผลกระทบของบุหรี่ ในรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร

มาตรการที่ 5 การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการขับเคลื่อนสถานศึกษาปลอดบุหรี่ มีแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

5.1 ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ป้องกัน เพื่อการควบคุมยาสูบทั้งบริเวณใน และนอกสถานศึกษา

5.2 ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างค่านิยมการ ไม่สูบบุหรี่ในช่องทางที่หลากหลาย

5.3 ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา สร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษามีภูมิคุ้มกันในการปกป้องตนเองจากการสูบบุหรี่

5.4 ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษาร่วมรณรงค์บ้านและชุมชนปลอด บุหรี่และชักชวนให้คนในบ้านเลิกสูบบุหรี่

มาตรการที่ 6 การดูแลช่วยเหลือนักเรียน/นักศึกษาไม่ให้สูบบุหรี่ มีแนวทางการ ดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

6.1 มีกระบวนการคัดกรอง ป้องกัน และติดตาม นักเรียน นักศึกษากลุ่ม เสี่ยงเพื่อป้องกันการริเริ่มสูบบุหรี่ ของนักเรียน นักศึกษา

6.2 มีกระบวนการในการดูแลช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาเพื่อการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสูบบุหรี่ของนักเรียน นักศึกษา ที่สูบบุหรี่ให้เลิกสูบรวมทั้งมีการติดตามผลอย่าง ต่อเนื่อง

6.3 มีกระบวนการส่งต่อนักเรียน นักศึกษาที่สูบบุหรี่ เข้าสู่ระบบ บริการเลิกตามความเหมาะสม และติดตามผลของนักเรียน นักศึกษาที่เข้าสู่ระบบบริการอย่างต่อเนื่อง

มาตรการที่ 7 การมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนมีแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

7.1 มีกิจกรรมสร้างความตระหนักเรื่องโทษ พิษภัย และผลกระทบของผลิตภัณฑ์ยาสูบร่วมกับชุมชน

7.2 ชี้แจงและขอความร่วมมือร้านค้าในชุมชน ไม่ให้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบให้แก่เยาวชน ตามกฎหมายกำหนด

7.3 ผลักดันให้ผู้นำชุมชนกำหนดนโยบายสนับสนุนการดำเนินงาน “บ้านและชุมชนปลอดบุหรี่”

ซึ่งในการดำเนินการตามมาตรการดังกล่าว สถานศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบท และสถานการณ์ของสถานศึกษา หรือพื้นที่ได้ โดยอยู่ภายใต้ 7 มาตรการ เพื่อสถานศึกษาปลอดบุหรี่

จากแนวคิดรูปแบบการจัดกิจกรรมโครงการ โรงเรียนปลอดบุหรี่ สรุปได้ว่า การดำเนินการโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ มีหลักการที่สำคัญ คือ การใช้กระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน คือ การรู้จักนักเรียนรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนาการป้องกัน แก้ไขปัญหาและการส่งต่อ ร่วมกับการจัดกิจกรรมให้ความรู้ สร้างความตระหนักถึงโทษของบุหรี่ จัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกัน กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา และการดำเนินการตาม 7 มาตรการ ของกรมควบคุมโรคร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฯลฯ ภายใต้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายภายในและภายนอกสถานศึกษา

ผู้รายงานได้นำแนวคิดดังกล่าวมากำหนดให้มีการดำเนินการโครงการ โรงเรียนปลอดบุหรี่ ตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ โดยได้ดำเนินการตาม 7 มาตรการของกรมควบคุมโรคร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การกำหนดนโยบายสถานศึกษาปลอดบุหรี่ การบริหารจัดการในสถานศึกษาปลอดบุหรี่ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อสถานศึกษาปลอดบุหรี่ การสอดแทรกเรื่องบุหรี่ในการเรียนการสอนและกิจกรรมนอกหลักสูตร การมีส่วนร่วมของนักเรียน การดูแลช่วยเหลือนักเรียน การมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน

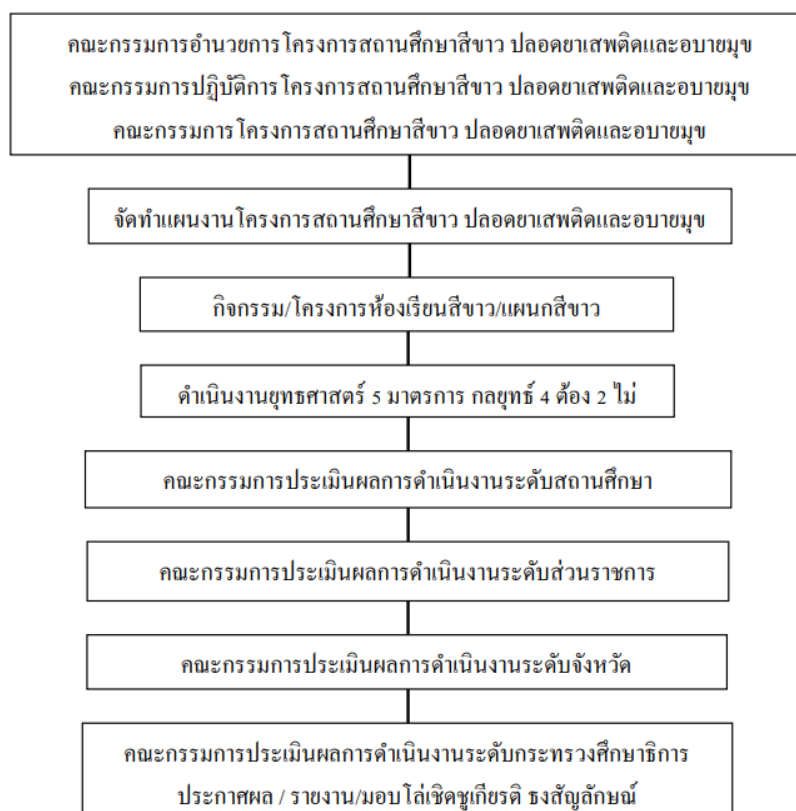
6.7 แนวคิด รูปแบบการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข

กระทรวงศึกษาธิการ(2558 : 13) โดยศูนย์อำนวยการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ได้กำหนดมาตรการป้องกันเด็กนักเรียนและเยาวชนไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอบายมุขโดยให้สถานศึกษาดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุข ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธาน คณะกรรมการสถานศึกษา และคณะกรรมการผู้บริหารเป็นกรรมการ
2. ผู้บริหารสถานศึกษาประชุมคณะกรรมการอำนวยการชี้แจงวัตถุประสงค์ นโยบาย การดำเนินโครงการสถานศึกษา ปลอดภัย เสพติด และอบายมุข เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา
3. ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาตามยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ และกลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่
4. ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและคณะทำงานเพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลจัดทำองค์ความรู้กระบวนการดำเนินงาน ปัญหาปัจจัยเสี่ยงรอบสถานศึกษานำข้อมูลมาคัดกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ โครงการและกิจกรรมให้ตรงกับสาเหตุที่แท้จริง
5. จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน โครงการสถานศึกษา ปลอดภัย เสพติด และอบายมุข ตลอดปีการศึกษาและดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ โครงการ/กิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ กลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่
6. ผู้บริหารสถานศึกษาอำนวยการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติการ กำกับติดตามส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบมีความเข้มแข็ง ต่อเนื่องและยั่งยืน
7. ผู้บริหารสถานศึกษาประเมินตนเองรายงานต้นสังกัด เพื่อขอรับการประเมินระดับหน่วยงานและระดับจังหวัด ตามระยะเวลาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
8. ผู้บริหารระดับจังหวัดแต่งตั้งคณะทำงานประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุข ประเมินผลการดำเนินงานตามหลักเกณฑ์นำเสนอศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ
9. ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาผลงาน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุข ระดับดีเด่น ตรวจสอบรายชื่อสถานศึกษา และให้ความเห็นชอบ จัดลำดับผลงาน และจัดทำประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
10. ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ มอบโล่ เกียรติบัตรและธงสัญลักษณ์ เพื่อประกาศให้เป็นสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุขดีเด่นของปีการศึกษา
11. ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการจัดสรรโควตาการเลื่อนขั้นกรณีพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ป.ป.ส.)

ให้แก่ผู้บริหารส่วนราชการผู้บริหารสถานศึกษาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่รับผิดชอบโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข

12. ผู้บริหารองค์กรหลัก หัวหน้าส่วนราชการผู้บริหารสถานศึกษา ให้นำผลงานดีเด่นของบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข นำมาประกอบการพิจารณาความดีความชอบประจำปีของหน่วยงาน/สถานศึกษา โดยมีโครงสร้างการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข ระดับสถานศึกษา ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพ 3 แสดงโครงสร้างการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุขระดับสถานศึกษา

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2558 : 14

มาตรฐานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยเสถียรและอบายมุข

(กระทรวงศึกษาธิการ : 2558:37-40) มีดังนี้

1. มาตรฐานด้านการป้องกันสถานศึกษามีการดำเนินกิจกรรมห้องเรียนสีขาว/แผนกสีขาวมีการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้การสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดเพื่อ

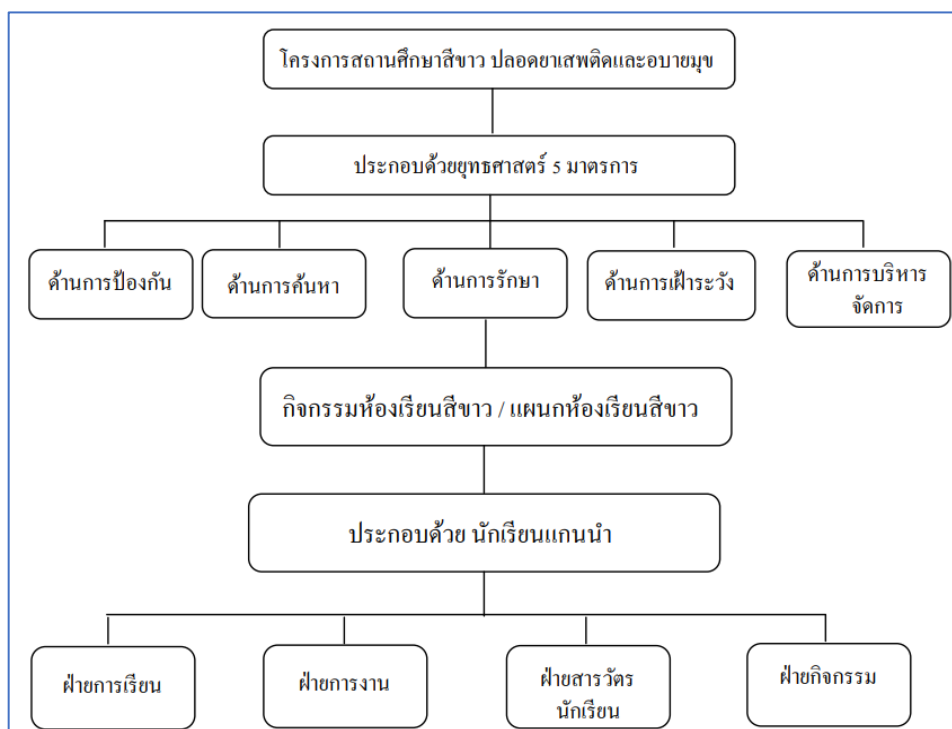
พัฒนาทักษะชีวิตและจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อป้องกันยาเสพติดเพื่อเสริมสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกไม่ให้นักเรียน นักศึกษาไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

2. มาตรฐานด้านการค้นหา สถานศึกษามีการจัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคล มีการ สุ่มตรวจปีสภาวะของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มเสพ/กลุ่มติด มีการคัดกรองจำแนกนักเรียน นักศึกษา จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มปลอด กลุ่มเสี่ยง กลุ่มเสพ กลุ่มติด กลุ่มค้าและรายงานการสำรวจสภาพการ ใช้สารเสพติด/ยาเสพติดให้หน่วยงานต้นสังกัดทราบทุกภาคเรียน

3. มาตรฐานด้านการรักษา สถานศึกษามีนโยบายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่ไป เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่เป็นกลุ่มเสพ กลุ่มติดเข้าสู่การบำบัดรักษาและส่งต่อหน่วยงานสังกัด กระทรวงสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องและมีการจัดตั้งคลินิกเสมารักษ์ในสถานศึกษา เพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ

4. มาตรฐานด้านการเฝ้าระวัง สถานศึกษาจัดให้มีผู้เสมารักษ์ในสถานศึกษา เพื่อรับ เรื่องปัญหาเสพติดและอบายมุข รวมทั้งมีเครือข่ายจากทุกภาคส่วนในการดำเนินงานเฝ้าระวังปัญหา ยาเสพติดและอบายมุข

5. มาตรฐานด้านบริหารจัดการ สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการปฏิบัติการและคณะทำงาน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติดและอบายมุข เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ จัดทำแผนปฏิบัติงาน อำนวยการ กำกับ ติดตาม ประเมินผล สรุป รายงานเสนอหน่วยงานต้นสังกัด และการประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพ 4 แสดงการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2558: 26

การดำเนินกิจกรรมโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ จึงมีแนวทางการดำเนินงาน ของศูนย์อำนวยการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558: 23-24) ดังนี้

1. กลยุทธ์ห้องเรียนสีขาว

การดำเนินกิจกรรมห้องเรียนสีขาว ได้กำหนดกลยุทธ์ห้องเรียนสีขาว เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้

1.1 มีแหล่งเรียนรู้มีการจัดกิจกรรมในห้องเรียน เช่น จัดบอร์ด จัดทำสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์จดหมายข่าวเป็นต้น ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด โรคเอดส์ การตั้งครุฑ ก่อนวัยอันควร อบายมุข อุบัติภัยและโครงการต่าง ๆ โดยนำสถานการณ์ข่าวสารทุกด้านมาเสนอให้เพื่อนักเรียนรับรู้ตามสถานการณ์ปัจจุบัน

1.2 ดูแลช่วยเหลือจัดให้มีนักเรียนแกนนำ เพื่อให้คำปรึกษาดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตอบสนองปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน และช่วยเหลือด้านการเรียน โดยให้คำปรึกษาแนะนำ และให้การช่วยเหลือ หากไม่สามารถแก้ปัญหาได้ให้รายงานครูที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

1.3 เอื้อเฟื้อด้วยคุณธรรม มีหลักธรรมประจำห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนทุกคนจะต้องมีหลักธรรมคำสอนตามศาสนาที่ตนนับถือมาเป็นหลักยึดปฏิบัติในห้องเรียน เช่น พรหมวิหาร 4 มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จะทำให้ทุกคนรักกัน ช่วยเหลือกัน เป็นต้น

1.4 สร้างสรรค์ด้วยกิจกรรม มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ที่จะช่วยให้มีความสามัคคี และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่ไปมั่วสุมกับยาเสพติดหรือสื่อลามกอนาจารเช่นการเล่นกีฬา การเล่นเกม ดนตรี ศิลปะและกิจกรรมตามที่กลุ่มสนใจร่วมกันจัดทำเพื่อพัฒนาร่างกายและจิตใจ รวมทั้งกิจกรรมภายในและภายนอกสถานศึกษาร่วมกับชุมชนด้วยกระบวนการ บ้าน วัด โรงเรียน

2. การจัดการทรัพยากรในห้องเรียนสีขาว

การขับเคลื่อนกลยุทธ์ทั้ง 4 ด้าน ของห้องเรียนสีขาว จะต้องมีการขับเคลื่อนการทำงานในรูปแบบของการจัดการทรัพยากรในห้องเรียนสีขาว ประกอบด้วย นักเรียนแกนนำจำนวน 4 ฝ่าย ได้แก่ฝ่ายการเรียนรู้ ฝ่ายการงาน ฝ่ายสารวัตรนักเรียนและฝ่ายกิจกรรม โดยมีภาระหน้าที่ ดังนี้

2.1 ฝ่ายการเรียนรู้ มีภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือด้านวิชาการเกี่ยวกับการเรียน การบ้าน โครงการ หรือปัญหาการเรียน ในห้องเรียนสีขาว ต้องรับผิดชอบแก้ไข ช่วยเหลือและให้คำแนะนำ คำปรึกษา คำอธิบาย ชี้แนะ แหล่งเรียนรู้ และนำเสนอครูที่ปรึกษา เพื่อให้ความช่วยเหลือ โดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

- 1) มีการจัดตั้งทีมงานแกนนำรับผิดชอบงานฝ่ายวิชาการของห้องเรียน
- 2) ทีมงานแกนนำมีกระบวนการช่วยเหลือเพื่อนฝ่ายการเรียนรู้ของห้องเรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนการสอน
- 3) ทีมงานแกนนำ จัดทำแหล่งเรียนรู้/มุมความรู้/ป้ายนิเทศในห้องเรียน
- 4) ทีมงานแกนนำจัดทำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกคนในห้องเรียน

2.2 ฝ่ายการงาน มีภาระหน้าที่ดูแลความสะอาดเรียบร้อยในห้องเรียนสีขาว รักษาของมีค่าและทรัพย์สินสมบัติของห้องเรียนสีขาว วัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุด ป้องกันอุบัติเหตุภายในห้องเรียนสีขาว จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนสีขาว ให้น่าเรียนและป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนสีขาวโดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

- 1) มีการจัดตั้งทีมงานแกนนำรับผิดชอบฝ่ายการงานห้องเรียน
- 2) ทีมงานแกนนำดูแลพื้นที่ภายในห้องเรียน และรอบห้องเรียน
- 3) ทีมงานแกนนำดูแลทรัพย์สินและความปลอดภัยในห้องเรียน

4) ทีมงานแกนนำ จัดทำสมุดบันทึกกิจกรรมห้องเรียนสีขาวในการปฏิบัติงานทั้ง 4 ฝ่าย ตามโครงสร้างห้องเรียนสีขาว

2.3 ฝ่ายสารวัตรนักเรียน มีภาระหน้าที่ในการสอดส่องดูแลความเรียบร้อยทั้งในห้องเรียนสีขาวและมุมอับ เช่น ห้องน้ำ บริเวณอาคารแหล่งที่มั่วสุมสูบบุหรี่ เป็นต้น ดูแลเพื่อนหากมีพฤติกรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดหรือพฤติกรรมเสี่ยง รวมทั้งปัญหาส่วนตัวในด้านต่าง ๆ ให้ฝ่ายสารวัตรนักเรียนแก้ไข หากแก้ไขไม่ได้ให้นักเรียน นักศึกษาแจ้งครูที่ปรึกษา เพื่อแก้ไขต่อไป โดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) มีการจัดตั้งทีมงานรับผิดชอบงานฝ่ายสารวัตรนักเรียนของห้องเรียน ดำเนินการเฝ้าระวังและสอดส่องดูแลในห้องเรียน

2) ทีมงานแกนนำมีกระบวนการดำเนินงานฝ่ายสารวัตรนักเรียนของห้องเรียน ดำเนินการเฝ้าระวังและสอดส่องดูแลพื้นที่ มุมอับ ห้องน้ำ และแหล่งมั่วสุม

3) ทีมงานแกนนำ มีการกำหนดมาตรการในการแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนในห้องเรียน ดำเนินการเฝ้าระวังและสอดส่องดูแลให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษา

4) มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของห้องเรียน ส่งต่อครูที่ปรึกษา

2.4 ฝ่ายกิจกรรม มีภาระหน้าที่ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ทั้งในห้องเรียนสีขาวและกิจกรรมในทุกระดับชั้น เช่น ศิลปะ ดนตรีนาฏศิลป์กีฬา วัฒนธรรม และจัดกิจกรรมในกลุ่มสนใจของเพื่อน ๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่ไปมั่วสุมหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) มีการจัดตั้งแกนนำรับผิดชอบงานฝ่ายกิจกรรมของห้องเรียน

2) ทีมงานแกนนำ จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในห้องเรียน

3) ทีมงานแกนนำ ให้ความร่วมมือการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา

4) ทีมงานแกนนำ ให้ความร่วมมือการจัดกิจกรรมนอกสถานศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด รูปแบบการดำเนิน โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและรูปแบบการดำเนิน โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน คือ กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่มำนำ ทีมทำ ทีมประสาน มีครูแกนนำ และกำหนดให้มีนักเรียนแกนนำคือ สภานักเรียนเป็นตัวแทนนักเรียนในการขับเคลื่อน โครงการ กำหนดให้มีการดำเนินกิจกรรมห้องเรียนสีขาว มีการนิเทศติดตาม อย่างต่อเนื่อง ให้มีการสรุปรายงานผลการดำเนินโครงการ ที่มุ่งเน้น ผลลัพธ์ด้านผลการป้องกันสารเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา กำหนดตัวชี้วัดสำคัญคือ นักเรียนที่ปลอดสารเสพติดและอบายมุข โดยในการดำเนินโครงการให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายทั้งภายใน

และภายนอก ในการร่วมดำเนินการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง และบรรลุเป้าหมายของโครงการสร้าง ภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียน โรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม

6.8 แนวคิด หลักการการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตและพฤติกรรมนักเรียน

1. ความหมายของทักษะชีวิตและพฤติกรรมนักเรียน

ทักษะชีวิต เป็นคำที่นิยมใช้ในทางวิชาการ และด้านจิตวิทยามีนักวิชาการหลายๆ สาขา ได้ให้แนวคิดและความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO : 1997) ได้บัญญัติศัพท์คำว่าทักษะชีวิต (Life Skills) ขึ้น และให้ความหมายว่า คือ ความสามารถในการปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องใน การที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นสิ่งที่ จรรโลงให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งสภาวะสุขภาพจิตที่ดี สามารถปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทางที่ ถูกต้องในขณะที่เผชิญแรงกดดัน หรือกระทบกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ความสามารถนี้ ประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและทักษะในการจัดการกับปัญหาที่อยู่รอบตัวภายใต้สังคม ปัจจุบัน

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF:2001) ได้กล่าวถึงทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถในการ ใช้ความรู้ เจตคติ และทักษะต่าง ๆ ที่ช่วยในการสนับสนุนพฤติกรรมของบุคคล ให้สามารถรับผิดชอบ ตนเอง สำหรับการดำเนินชีวิตโดยมีการสร้างทางเลือกที่ดี การต่อต้านความกดดันจากกลุ่มเพื่อน และ การจัดการกับสิ่งที่เข้ามาคุกคามชีวิต

สำนักวิชาการมาตรฐานการศึกษา (2554 : 1) ได้ให้ความหมายทักษะชีวิตไว้ว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคม ปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

สมเดช มุงเมือง (2557 : 5) ได้กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถขั้นพื้นฐานของ บุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมเพื่อที่จะสามารถเผชิญ ปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับในอนาคตได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยอาศัย การถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการฝึกฝนอบรม ทักษะชีวิตเป็นตัว เชื่อม โยงระหว่างความรู้เจตคติและ ค่านิยมเพื่อนำไปสู่ความสามารถที่แท้จริงเช่น จะทำอะไรและ ทำอย่างไร (What to do and how to do it)

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 10 องค์ประกอบ หรือ 5 คู่ตามพฤติกรรมการเรียนรู้ 3 ด้าน (ขงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ และ สุวรรณมา เรือง กาญจนเศรษฐ์, 2553 : 4-6) ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย ประกอบด้วย
 - 1) ทักษะด้านความคิดวิเคราะห์ วิวิจารณ์ (Critical Thinking)
 - 2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)
2. ด้านจิตพิสัย ประกอบด้วย
 - 1) ทักษะด้านความตระหนักรู้ในตน (Self-awareness)
 - 2) ทักษะด้านความเห็นใจผู้อื่น (Empathy)
3. ด้านทักษะพิสัย มี 3 กลุ่ม ได้แก่
 - 1) ทักษะด้านการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร (Interpersonal relationship and Communication skill)
 - 2) ทักษะการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา (Decision making and Problem solving)
 - 3) ทักษะการจัดการกับอารมณ์และการจัดการกับความเครียด (Coping with emotions and Coping with Stress)

ในประเทศไทยได้มีการปรับปรุงโดยจัดความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์เป็นองค์ประกอบร่วมกัน พร้อมทั้งเพิ่มด้านจิตพิสัยอีก 1 กลุ่ม คือ

- 1) ทักษะด้านความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) คือความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า
- 2) ทักษะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social-responsibility) คือความรู้สึกว่าตนเป็นหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่มีความรุนแรงของกระแสเจตคติและค่านิยมที่ผิด ๆ ตลอดจนการละเลยหรือขาดความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

ทักษะชีวิตในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ มาตรฐานการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการคือ

1. ความสามารถในการสื่อสาร
2. ความสามารถในการคิด
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกัน ในสังคมด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้ง

ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

3. แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนในด้านความสามารถและทักษะตลอดจนคุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร และมีภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงและท้าทาย ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิดและการตัดสินใจที่เหมาะสม จึงจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดให้สถานศึกษาต้องพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น คิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ด้วยการจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิตบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันจะนำไปสู่การมีทักษะชีวิตตามความคาดหวังของหลักสูตรตามช่วงวัย ในแต่ละชั้นปี

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2554 : 1-12) ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาและสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเร่งด่วนจึงได้จัดทำแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตบูรณาการการเรียนการสอนใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพขึ้นเพื่อให้ครูนำไปพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกันให้รอดปลอดภัยจากการครอบงำของสื่อและเทคโนโลยีด้านลบ และตั้งรับต่อการก้าวรุกรุกทางสังคมอย่างรู้เท่าทันซึ่งได้แยกองค์ประกอบของทักษะชีวิตในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ไว้ดังนี้

3.1 องค์ประกอบทักษะชีวิตระดับชั้นมัธยมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตที่สำคัญที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตไว้ 4 องค์ประกอบ พร้อมทั้งพฤติกรรมที่คาดหวังและตัวชี้วัดทักษะชีวิตในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้ความถนัดความสามารถ รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล รู้จักตนเอง ยอมรับเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์หมายถึงการแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ปัญหา และสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ถูกต้อง รับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา ทางเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของบุคคล รู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย หลีกเลียงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

องค์ประกอบที่ 4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพที่ดี กับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษากายเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ได้รับความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ใช้การสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างความร่วมมือ และทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

3.2 แนวทางการจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิตตามแนวทางหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2554 : 1-17) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะและเจตคติในการเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ไขปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เพื่อการปรับตัว การป้องกันตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ จัดการกับชีวิตตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดให้ทักษะชีวิต เป็นสมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนพึงได้รับการพัฒนา โดยสถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียน มีคุณภาพตามตัวชี้วัดมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต (Development of Life Skills) การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเตรียมพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคตเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ จะต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดย เสริมสร้างทักษะชีวิตให้มากที่สุดทั้งใน 8 สาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอันได้แก่ กิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมลูกเสือ- เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมชมรม/ชุมนุมกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมสาธารณประโยชน์และกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ตามนโยบายของสถานศึกษาการพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตได้ดีทุกองค์ประกอบของทักษะชีวิต เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าความบกพร่องของการมีทักษะชีวิตของบุคคล ครอบคลุม สังคม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สังคมต้องรับภาระอย่างหนักหน่วง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นต้องอาศัยหลักการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนมาเชื่อมโยง ด้านเทคนิควิธีการเพื่อให้ผลการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

ทักษะชีวิตในสาระการเรียนรู้จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ทักษะชีวิตทั่วไป เป็นทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในการเผชิญปัญหาปกติในชีวิตประจำวัน เช่น ความขัดแย้งทางความคิด การทะเลาะเบาะแว้ง การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ การวิพากษ์ วิเคราะห์การจำแนกแยกแยะข้อมูลข่าวสาร การตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ การแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน การคิดวางแผนในการดำรงชีวิตประจำวัน ฯลฯ ซึ่งผู้ที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตทั่วไป จะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หักคิดตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม หรือ ที่เรียกว่า มีความสามารถในการคิด และการสื่อความหมาย ทักษะชีวิตทั่วไป ถือเป็นทักษะที่เป็นแกนของทักษะต่าง ๆ และเป็นทักษะพื้นฐานของการเกิดทักษะชีวิตองค์ประกอบอื่น ๆ รวมทั้งความรู้ในเนื้อหาสาระต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ที่สร้างทักษะชีวิตทั่วไปด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียน เป็นสำคัญ จากการสอนปกติในชั้นเรียนด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือกระบวนการกลุ่มและเทคนิคเกมการศึกษาที่ให้ผู้เรียน ได้มีการอภิปรายแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอย่างมีประสิทธิภาพ หลังการเสร็จสิ้นจัดกิจกรรมตามจุดประสงค์แต่ละครั้ง ด้วยประเด็น คำถามให้เกิดการสะท้อน (Reflect) การเชื่อมโยง (Connect) การปรับประยุกต์ความคิดและนำไปใช้ (Apply) หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ในชั่วโมงการเรียนปกติเป็นการบูรณาการ หรือ สอนแทรกทักษะชีวิตในกระบวนการเรียน การสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่อิงมาตรฐานและตัวชี้วัด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นอกจากนี้ยังพัฒนาทักษะชีวิตทั่วไปผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมชมรม กิจกรรมการแสดงความสามารถพิเศษต่าง ๆ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นต้น

2. ทักษะชีวิตเฉพาะ เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้ในการเผชิญกับปัญหาในชีวิตที่เฉพาะเจาะจง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาแอลกอฮอล์ ปัญหาเพศ การตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมปัญหาการปรับตัวต่อสภาวะวิกฤต ปัญหาสัมพันธภาพที่ไม่ดีกับเพื่อนและผู้อื่น ผู้ที่มีทักษะชีวิตในการเผชิญปัญหา เฉพาะเจาะจง จะเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งทางใจ หรือมีพลังสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้สามารถเอาชนะ ปัญหาอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการ สามารถปรับตัวในสถานการณ์วิกฤตและผ่านพ้น

เหตุการณ์ วิกฤตไปได้โดยไม่เกิดผลกระทบตามมา หรือสามารถฟื้นตัวกลับมาดำเนินชีวิตต่อไปได้ อย่างรวดเร็ว ทักษะชีวิตเฉพาะ ถือว่าเป็นทักษะขั้นสูงที่มีความสำคัญต่อการจัดการกับชีวิตตนเองของผู้เรียน ได้แก่ ทักษะการรู้จักตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น เช่น การรู้ความแตกต่างระหว่างชายหญิง คุณค่าและศักดิ์ศรีของชายหญิง ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด เช่น การคิดที่ไม่เครียด การคิดเชิงบวก ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เช่น ทักษะการปฏิเสธ การไม่ชวนไปมีพฤติกรรมเสี่ยง ทักษะการใช้ภาษาที่สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน การพูดสื่อสาร ที่สร้างมิตร ทักษะชีวิตเฉพาะสามารถพัฒนาได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างความรู้ ด้วยตนเองร่วมกับกลุ่ม ได้เรียนรู้จากเหตุการณ์สถานการณ์จริงในชีวิต จากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่มี ความหมายกับชีวิตของตนเอง เชื่อมโยงชีวิตและการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในปัจจุบันและอนาคต สารการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2554 ที่มีสาระ การเรียนรู้เฉพาะเจาะจงทั้งมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ได้แก่ 1. ทักษะชีวิตในสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ 1.1 สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาสาระที่ 1 การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ มาตรฐาน พ 1.1 เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว มาตรฐาน พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะ ในการดำเนินชีวิต สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต มาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การเฝ้าระวัง สารเสพติด และความรุนแรง 1.2 สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีมีค่านิยม ที่ดีงามและธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลก อย่างสันติสุข 1.3 สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดง ความคิด ความรู้สึกใน โอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ 2. ทักษะชีวิตในกิจกรรมระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรกิจกรรมแนะแนวหรือโฮมรูมเกี่ยวกับ กิจกรรมเพศศึกษา กิจกรรมทักษะชีวิต สารเสพติด เอดส์ความรุนแรง การรู้จักเข้าใจตนเอง และ กิจกรรมตามองค์ประกอบทักษะชีวิตในชั่วโมงกิจกรรมแนะแนว การจัดค่ายทักษะชีวิต เป็นต้น 2.2 สร้างทักษะชีวิตเฉพาะปัญหา เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการช่วยเหลือ แนะนำ (advisory) โดยครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น เป็นผู้ให้คำปรึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ตามสภาพปัญหาและความรุนแรงของปัญหา 2.3 การสร้างทักษะชีวิตในเด็กที่อยู่ในภาวะวิกฤต ด้วยการให้จิตวิทยาการแนะแนว หรือการให้คำปรึกษา (Counseling) หรืออาจส่งต่อ (refer) กรณีต้องการบำบัดรักษาจากสถาน บริการทางสาธารณสุขหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ภาวะวิกฤตชีวิตติดยาบ้า หรือการมีพฤติกรรมทางจิต

กิจกรรมบูรณาการหรือสอดแทรกทักษะชีวิตพื้นฐาน เป็นลักษณะของกิจกรรมที่กำหนดให้ ผู้เรียนได้อภิปรายแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและการประยุกต์ความคิดอย่างมีประสิทธิภาพหลังสิ้นสุด การเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ด้วยประเด็นคำถามสะท้อน เชื่อมโยง ปรับใช้เพื่อให้ ผู้เรียน ได้เรียนรู้บทเรียน สำคัญ ที่จะพัฒนาทักษะชีวิตให้ผู้เรียน ได้ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น รู้จักการจัดการ กับอารมณ์และความเครียดอย่างเหมาะสมและรู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น รู้จักคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยวิธีการสะท้อน (Reflect) ความรู้สึก และความคิดที่ได้รับ จากการปฏิบัติกิจกรรม เชื่อมโยง (Connect) กับประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมา หรือที่ตนเองได้เรียนรู้ มาแล้ว เป็นองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำมาปรับใช้ (Apply) ในชีวิตประจำวันของตนเองทั้งในปัจจุบันและ อนาคต โดยครูหรือผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้ตั้งประเด็นคำถาม หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนการสอน เนื้อหาสาระในหลักสูตรแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนเปิดเผยตัวเอง ผ่านการสะท้อน ความรู้สึกหรือมุมมอง (Reflect) ได้คิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน (Connect) และได้ประยุกต์ ความรู้นั้น (Apply) ไปใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียน เรียกคำถามดังกล่าวโดยย่อว่า คำถาม R - C - A ซึ่งย่อมาจาก Reflect : สะท้อน Connect : เชื่อมโยง Apply : ปรับใช้หรือประยุกต์ใช้นั่นเอง

จากการศึกษาแนวคิด หลักการการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตและพฤติกรรมนักเรียน สรุปได้ว่า ทักษะชีวิต เป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตให้มีความปกติสุข และพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาในชีวิต สามารถปรับตัวในสถานการณ์วิกฤตและผ่านพ้นเหตุการณ์ วิกฤตไปได้โดยไม่เกิดผลกระทบตามมา หรือสามารถฟื้นตัวกลับมาดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างรวดเร็ว ผู้ที่มีทักษะชีวิตที่ดี จะมีภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตให้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ อยู่เสมอ ในสภาพปัจจุบัน และส่งผลให้นำไปสู่การประกอบอาชีพที่มั่นคง กระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตสามารถใช้วิธีการต่างๆ ที่หลากหลายผ่านกิจกรรมในหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาด้านความรู้ สติปัญญา และทักษะอาชีพ

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของเด็กและเยาวชน พบว่า มีจำนวนไม่น้อยที่มีพฤติกรรมดังสำนวนที่ว่า ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ปัญหาสำคัญคือเด็กและเยาวชนดังกล่าวงานจึงให้ความสำคัญกับส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียน และได้ นำแนวคิดที่ได้ศึกษาไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียน โดยใช้รูปแบบการพัฒนาที่หลากหลาย เช่น ส่งเสริมให้มีการบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมนักเรียน ต่างๆ เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมชุมนุม ชมรม to be number one กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมแนะแนว เป็นต้น

ซึ่งผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญว่า ถ้าผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่ดี จะมีภูมิคุ้มกันในตนเองในการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้และสามารถแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างชาญฉลาด และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

6.9 แนวคิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และสถานักเรียน

1. หลักการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

เอกนรินทร์ คล้ายหิรั้ม (2552 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า หลักประชาธิปไตยที่น่าจะนำมาใช้ในโรงเรียนได้แก่การปลูกฝังให้นักเรียนมีวินัยปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน เคารพในสิทธิและความเสมอภาค ของบุคคล มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือเสรีภาพ ทางวิชาการฝึกให้รู้จักประชาธิปไตย โดยการปฏิบัติอย่างไรก็ตาม การนำหลักประชาธิปไตยไปใช้ ในโรงเรียนควรคำนึงถึงหลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักการยึดเสียงข้างมาก หลักเหตุผล และหลักภราดรภาพ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียน มีคารวธรรมสามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

สุวพิชชา ประสิทธิชัยกิจ และพิมพ์พรรณ เทพสุ เมฆานนท์ (2555 : 13) ได้กล่าวไว้ว่าการนำหลัก ประชาธิปไตยไปใช้ในโรงเรียนคือการปลูกฝังให้นักเรียนมีวินัย ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน เคารพในสิทธิและความเสมอภาค ของบุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยคำนึงถึงหลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักการยึดเสียงข้างมาก หลักเหตุผล และหลักภราดรภาพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็น มนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกายความรู้คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอัน มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุขมี ศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ และได้กำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีมีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในสังคม และชุมชน เป็นการเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต เป็นการสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียน ได้รู้จักระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์และกติกาของสังคม ตลอดจนรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตน ทีมงาน รับผิดชอบชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสม โดย โรงเรียนต้อง รูปแบบประชาธิปไตยมาใช้โรงเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่ และมีวิถีชีวิต ตามหลักประชาธิปไตย สามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. หลักการและแนวคิดกิจกรรมสถานักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 24) ได้กล่าวถึงหลักการและแนวคิดการดำเนินกิจกรรมสถานักเรียน ไว้ดังนี้ เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ายิ่ง หากได้รับการพัฒนาและได้รับโอกาสให้ใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ ย่อมเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดความเป็นชาติ ศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญงอกงามเทียบเท่านานาชาติอารยประเทศเด็กและเยาวชนทุกคนจึงเป็นอนาคตของสังคมทุกระดับและเป็นความหวังของแผ่นดิน

จินตนา โพธิ์คา (2553 : 1) กล่าวว่า งานสถานักเรียน คือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบ วิธีการที่หลากหลาย ในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งเสริมเจตคติคุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิต ได้อย่างมีความสุข

กิ่งกาญจน์ แสนจันแดง (2553 : 21-22) กล่าวไว้ว่า สถานักเรียน หมายถึง กิจกรรมของนักเรียนที่เลือกตั้งขึ้นจากนักเรียน เพื่อทำหน้าที่แทนนักเรียนทั้งหมดในกิจกรรม บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน โดยไม่ขัดกับนโยบายของโรงเรียนและเป็นเวทีสำหรับนักเรียน ในการฝึกการดำรงชีวิตตามครรลองของการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อเตรียมพร้อม ที่จะออกไปเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติสืบไป

พิมพ์ใจ การ์ตัน (2557 : 17) กล่าวว่าไว้ว่า สถานักเรียน คือ งานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนซึ่งจัดขึ้นนอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติและมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กิจกรรมสถานักเรียน หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งพัฒนา นักเรียนตามกรอบการดำเนินงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญาอารมณ์และสังคม มุ่งเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมพึงประสงค์ผ่านกระบวนการและกิจกรรมในรูปแบบสถานักเรียน ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนนักเรียนในการเป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านความเป็นประชาธิปไตยและช่วยพัฒนา โรงเรียน นักเรียน และชุมชน

3. คุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมสถานักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 33) กล่าวถึงประโยชน์ของสถานักเรียนไว้ดังนี้

1. เป็นกลไกสำคัญเพื่อการพัฒนาสังคมโรงเรียนให้เป็นสังคมประชาธิปไตย
2. เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำ
3. เป็นเวทีให้นักเรียนได้ฝึกทักษะและประสบการณ์ตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยและการใช้ธรรมาภิบาล
4. สร้างโอกาสให้นักเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยอย่างสงบสุข
5. เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการปลูกฝังจิตวิญญาณประชาธิปไตยและการใช้ธรรมาภิบาลให้แก่นักเรียน

กิ่งกาญจน์ แสนจันแดง (2553 : 25)กล่าวว่าไว้ว่า สถานักเรียนเป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนมีน้ำใจเป็นประชาธิปไตยด้วยการปฏิบัติจริง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมจัดกิจกรรมเป็นการฝึกหัดการบริหารงานภายใน โรงเรียน เพื่อสนองความต้องการของนักเรียนด้านสังคม และเพื่อเตรียม เยาวชนให้เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของไทยในอนาคต

4. บทบาทหน้าที่ของสถานักเรียน

สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสถานักเรียนไว้ ดังนี้

1. ดูแลทุกข์สุขของนักเรียนและร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน
2. ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองและเพื่อนนักเรียน โดยใช้กระบวนการประชาธิปไตยและแนวทางสันติวิธี
3. ชักชวนนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

4. สืบสานความรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติ
5. เป็นผู้นำ เพื่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและสังคมหน้าที่ของสภานักเรียน

นักเรียน

6. เป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อส่วนรวมตามหลักธรรมาภิบาล
7. ประสานกับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์และความก้าวหน้า

ที่นักเรียนควรได้รับ 2

8. รับผิดชอบงานและกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน
9. ดูแลสอดส่องและจัดการทรัพยากรที่อยู่ในโรงเรียนอย่างคุ้มค่า
10. ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อเหตุการณ์
11. เสนอความคิดเห็นในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
12. วางแผนดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับครูที่ปรึกษา

จากแนวความคิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และสภานักเรียน สรุปได้ว่า กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนและสภานักเรียน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ประสบการณ์ตรงกับนักเรียนในการใช้ชีวิตประชาธิปไตยในการอยู่ร่วมกัน พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี ฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม ให้สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ มีการวางแผนการทำงานอย่างรอบคอบ มีการพิจารณาขอบข่ายงานอย่างเหมาะสม คำนึงถึงความแตกต่างในความสามารถและศักยภาพของแต่ละบุคคล ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาในโรงเรียน และร่วมวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา มีทักษะในการประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากทั้งภายในและหน่วยงานภายนอก ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและสามารถพิจารณาตัดสินใจภายใต้ข้อมูลที่ต้องการ ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และมีจิตอาสา

ผู้รายงานได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อเป็นกิจกรรมหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยาฯ โดยให้สภานักเรียนเป็นแกนนำในการดำเนินการกิจกรรม ให้มีการเลือกตั้งสภานักเรียนตามรูปแบบการเลือกตั้งที่เสมือนจริงมากที่สุด ให้ครูและบุคลากรเป็นพี่เลี้ยง ที่ปรึกษาในการใช้อำนาจสภานักเรียนในการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกับโรงเรียน ให้สภานักเรียนมีโอกาสเสนองานโครงการและดำเนินกิจกรรมโครงการดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ให้ทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่างๆ จัดให้มีการปรับปรุงพัฒนางานโครงการอย่างต่อเนื่อง

6.10 แนวคิด หลักการการจัดกิจกรรมดนตรี กิจกรรมกีฬาสัมพันธ์

กิจกรรมดนตรี

1. ความหมายของกิจกรรมดนตรี

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของกิจกรรมดนตรีไว้ดังนี้

อรวรรณ บรรจงศิลป์ (2538 : 16) กล่าวว่า เด็กจะเกิดความเข้าใจในดนตรี จำเป็นที่ จะมีความสามารถทางดนตรี และมีทัศนคติที่ดีต่อดนตรีนั้น ครูควรมีการจัดกิจกรรมดนตรีให้เด็ก ได้รับรู้อย่างหลากหลาย ซึ่งการรับรู้นั้นหมายถึง การได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ฯลฯ ยิ่งรับรู้มากเท่าใด ความเข้าใจ ก็จะมากขึ้นเท่านั้น การจัดรูปแบบการสอนดนตรี ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัสดนตรีด้วยตนเอง

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2544 : 133) ได้กล่าวถึงความหมายของกิจกรรมดนตรีว่า กิจกรรมดนตรีหมายถึง กิจกรรมทางดนตรีที่ผู้จัดกิจกรรมกำหนดขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้าง องค์ความรู้ทางดนตรี และเกิดทักษะทางดนตรี องค์ประกอบของกิจกรรมดนตรี ได้แก่ ผู้จัดกิจกรรม ผู้ดำเนินการผู้ร่วมกิจกรรม โดยมีรูปแบบของกิจกรรมดนตรีที่หลากหลายเป็นไปตาม จุดประสงค์ของการจัดกิจกรรม ทำให้มีรายละเอียดองค์ประกอบต่างกันไป ได้แก่

1. กิจกรรมในห้องเรียน ผู้ดำเนินกิจกรรม คือ ครูผู้สอนดนตรี ผู้ร่วมกิจกรรม คือ นักเรียน หรือผู้เรียนดนตรี และรูปแบบกิจกรรม คือ กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีให้ห้องเรียนซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ

2. กิจกรรมดนตรีนอกห้องเรียน การแสดงดนตรีอาจจะเป็นผู้สอนทำการแสดง หรือนักเรียน เป็นผู้แสดง

3. กิจกรรมดนตรีในสังคม มักจะเป็นกิจกรรมดนตรีที่เกี่ยวข้องกับการแสดง ดนตรีในลักษณะนี้ ผู้จัด คือหน่วยงานต่าง ๆ ทางดนตรี หรือทางการศึกษา ผู้ดำเนินกิจกรรม คือ นักดนตรี ผู้ร่วมกิจกรรม คือ ผู้ฟังดนตรี นอกจากกิจกรรมดนตรี ในสังคมอาจจะเป็นรูปแบบอื่น ๆ ได้นอกเหนือจากการแสดงดนตรี

4. กิจกรรมตามสื่อต่าง ๆ โดยมีรูปแบบเป็นไปตามประเภทของสื่อ เช่น สื่อ โทรทัศน์ ผู้จัด คือ ผู้ผลิตรายการ ผู้ดำเนินรายการ คือ ผู้ที่มีความรู้ทางดนตรี หรือ วิทยากรที่ผู้จัดเชิญมา ผู้ร่วมกิจกรรม คือ ผู้ร่วมรายการให้ห้องส่ง หรือผู้ชมที่บ้าน สื่อวิทยุ ผู้จัด คือ ผู้ผลิตรายการ ซึ่งอาจจะเป็นคนๆ เดียวกับผู้ดำเนินรายการ ผู้ร่วมกิจกรรม คือ ฟังที่บ้าน

สรุปได้ว่า กิจกรรมดนตรีหมายถึง การจัดกิจกรรมโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อในการจัด กิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางด้านดนตรี และเกิดทักษะทางดนตรี ได้แก่ ทักษะการร้อง

เพลง ทักษะการฟัง ทักษะการเล่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะการสร้างสรรค์ และทักษะ การอ่าน
 โน้ต

2. ประโยชน์และคุณค่าของกิจกรรมดนตรี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 23) กล่าวถึงคุณค่าทางดนตรี
 ไว้ดังนี้

1. ด้านร่างกาย ดนตรีมีส่วนช่วยในการพัฒนาด้านการเคลื่อนไหว การมี
 ปฏิสัมพันธ์กับอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ขณะที่เด็กเคลื่อนไหวหรือเล่นดนตรี กล้ามเนื้อใหญ่ จะ
 เกิดการพัฒนา

2. ด้านอารมณ์ ดนตรีให้ความสนุกสนาน และช่วยให้เด็กได้เคลื่อนไหวอย่าง
 อิสระและสร้างสรรค์ได้ การแสดงออกทางด้านการร้องเพลง จะช่วยลดปล่อยพลังงานและคลาย
 ความเครียดของเด็ก ได้เรียนรู้ว่าดนตรีมีทั้งเศร้า สุข เศียด โกรธ เห็นใจ ฯลฯ

3. ด้านสังคมดนตรีมีส่วนช่วยให้เด็กรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การร้อง
 เพลงด้วยกันทำให้มีความรู้สึกร่วมกัน

4. ด้านสติปัญญา ดนตรีถือเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา จึงต้องอาศัย
 กระบวนการรับรู้ การจำและการสร้างมโนทัศน์ ดังนั้นเด็กจะต้องมีประสบการณ์ตรง ในด้านการลงมือ
 ทำ หยิบ จับ สัมผัส การรวบรวม การรับรู้และจินตนาการ ได้แก่ การฟัง การดู และการ เคลื่อนไหว จาก
 สัญลักษณ์และเครื่องหมาย

5. การสร้างสรรค์ เด็กสามารถแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์โดยใช้ดนตรีเป็นสื่อ
 แสดงความคิด ความรู้สึกอย่างอิสระ ในการเล่นดนตรี เด็กต้องการเวลา ทักษะต่าง ๆ ความรู้ที่จะคิด
 ออกแบบ และการแสดงออกด้วยวิธีของตนเอง

6. ดนตรี ช่วยพัฒนาความเป็นตัวของตนเอง ทำให้เด็กเข้าใจถึงความเป็นตัวตน
 ของตนเอง

7. ดนตรีซึ่งเป็นโสตศิลป์ ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาการทางด้านสุนทรีย์ ซึ่งจัก
 นำไปสู่ความซาบซึ้งในดนตรีต่อไป ดนตรีช่วยให้เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์สุนทรีย์ โดยการ
 ตอบสนองต่อดนตรี ช่วยให้เด็กรู้ซึ้งและเข้าใจถึงความสวยงามของดนตรี และความรู้สึกต่อ อารมณ์
 ของตนเอง สิ่งเหล่านี้มักถูกละเลยในการศึกษาทั่วไป การที่เด็กมีประสบการณ์ทางดนตรี จะช่วยเติม
 ความรู้สึก และความต้องการของเด็กได้ซึ่งทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์

แพง ชินพงศ์ (2556: 14) กล่าวว่า ดนตรีเครื่องมือสำคัญ ที่ส่งเสริมพัฒนาการ
 ทางด้านต่าง ๆ ของเด็กได้ดีในทุกช่วงวัย ดังนี้

1. คนตรีช่วยพัฒนาร่างกาย เมื่อเด็กได้ยินเสียงดนตรี เด็กจะมีการตอบสนองด้วยการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยการกระโดดไปมา การส่ายเอวหรือการยกไหล่ ให้เข้ากับจังหวะ หรืออาจจะร้องเพลงและเล่นดนตรีตามจังหวะ เด็กเล็ก ๆ ชอบที่จะเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง ซึ่งกิจกรรมนี้ช่วยให้เด็ก ๆ ได้พัฒนาทางด้านร่างกาย

2. คนตรีช่วยพัฒนาทางด้านอารมณ์และจิตใจ การเล่นดนตรีเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็ก ได้แสดงออกทางอารมณ์ เช่น อารมณ์ตื่นเต้น สนุกสนาน ดนตรีที่มีจังหวะเร็วจะทำให้เด็ก ๆ มีอารมณ์แจ่มใส จิตใจเบิกบาน ขณะที่ดนตรีที่มีจังหวะช้า จะทำให้เด็กมีอารมณ์ผ่อนคลาย และมีสมาธิ

3. คนตรีมีกระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคม กิจกรรมดนตรีแบบกลุ่ม เช่น การร้องเพลง และเล่นดนตรีกับเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกัน การปลุกคั่นกันเป็นผู้นำและผู้ตาม มีส่วนช่วยให้เด็ก ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น

4. คนตรีมีส่วนช่วยพัฒนาสมอง เพราะดนตรีช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสมองของเด็ก กิจกรรมดนตรีมีส่วนช่วยทำให้เกิดกระบวนการคิด และทำให้สมองของเด็กทำงานอย่างสมดุลขณะที่ฟังดนตรีเด็กจะรู้สึกผ่อนคลาย

จากแนวคิด หลักการจัดกิจกรรมดนตรี ของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ดนตรีเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยพัฒนาเด็กให้มีสุนทรียภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ มีสุขภาพจิตที่ดี และช่วยพัฒนาทักษะทางร่างกาย อารมณ์ ใจ สังคม และช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสมองของเด็กได้เป็นอย่างดี ช่วยให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และช่วยให้เด็กเกิดทักษะและประสบการณ์ทางด้านดนตรีตามความถนัดและความสนใจของตนเอง จนเกิดความเชี่ยวชาญ ซึ่งนำไปสู่การประกอบอาชีพได้ในอนาคต

ผู้รายงานจึงได้กำหนดให้โรงเรียนจัดให้มีการส่งเสริมกิจกรรมดนตรีประเภทต่างๆ อย่างหลากหลาย เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม ได้เลือกตามความถนัดและความสนใจ และจัดให้มีครู บุคลากร รวมถึงวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นผู้พัฒนาทักษะด้านดนตรีประเภทต่างๆ ให้กับนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีเวทีการแสดงออกทางด้านดนตรีในโอกาสต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพ และความเชี่ยวชาญให้กับนักเรียน ให้นักเรียนมีความสุขกับการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่าการจัดกิจกรรมด้านดนตรีให้กับนักเรียน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยาคมได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมกีฬาสัมพันธ์

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึง ประโยชน์และความสำคัญของกีฬาในด้านการพัฒนาร่างกายควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะชีวิต และการปรับพฤติกรรมของเด็กที่ส่งผลในเชิงบวก ดังนี้

นักวิชาการ(2551) <http://www.studentoppwithsports.com> (อ้างอิง) กล่าวไว้ว่า กีฬาช่วยส่งเสริมพัฒนาทักษะการเข้าสังคมเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้นทักษะการเข้าสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่ผู้ปกครองจะต้องช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านนี้ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก ๆ หนึ่งในวิธีที่ดีที่สุดที่จะช่วยส่งเสริมทักษะการเข้าสังคมให้แก่เด็กก็คือ การให้เด็กเล่นกีฬา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกีฬาที่เล่นเป็นทีมจะช่วยให้เด็กรู้จักการสื่อสารความคิดใหม่ๆให้กับเพื่อนร่วมทีม รู้จักรับฟังคนอื่น ๆ ในทีม และรู้จักการแก้ปัญหาพร้อมกับเพื่อนในทีม และยังได้รับประโยชน์ด้านอื่น ๆ จากกีฬานั้น ๆ อีกด้วย และยิ่งไปกว่านั้น เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้ทักษะการเป็นผู้นำผ่านการเป็นกัปตันในทีมกีฬาที่เด็ก ๆ เข้าร่วมซ้ำอีกครั้งนะคะ การเปิดโอกาสให้เด็กอยู่ในสถานะแวดล้อมที่การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญนั้นจะช่วยเด็กพัฒนาทักษะการสื่อสารเป็นอย่างมากและความสามารถในการสวมบทบาทการเป็นผู้นำในทีมนั้นก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากมหาศาลในอนาคตเมื่อเค้าเติบโตขึ้น

กีฬาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยสร้างเสริมความมั่นใจในตัวเองของเด็ก โดยโค้ชหรือผู้ปกครองจะใช้วิธีชมเชยและให้กำลังใจเด็กในกรณีที่เด็กกำลังทำสิ่งใดก็ตามได้ดี และให้รางวัลในความพยายามและพัฒนาการในการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง เด็กจะนับถือโค้ช ถ้าโค้ชใช้อำนาจตรงนี่ย่อมถูกต้องคุณจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับเด็กได้อย่างมาก นอกจากการให้กำลังใจจากโค้ชและผู้ปกครองแล้ว ไม่มีอะไรที่จะทำให้เด็กรู้สึกดีมากกว่าที่รู้ว่าตนเองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทีมกีฬาประสบความสำเร็จ การยอมรับนับถือที่เด็ก ๆ ได้รับจากเพื่อนร่วมทีมที่ยิ่งใหญ่มาก และเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความนับถือตนเองให้กับเด็ก ๆ ซึ่งความนับถือตนเองนี้จะทำให้เด็กดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง นอกจากนั้น เด็กยังสามารถเรียนรู้ในการรับคำติเตียนแบบดีเพื่อก่อนจากโค้ช และรู้จักยอมรับและนำมาปรับใช้ซึ่งสิ่งนี้จะมีประโยชน์แก่เด็กเป็นอย่างมากเมื่อเด็กโตขึ้น เราควรใช้วิธีการให้คำแนะนำและทิปต่าง ๆ ในการเล่นกีฬาเป็นตัวกระตุ้น ไม่จำเป็นต้องรอให้เห็นผลสำเร็จแค่เด็กรู้จักนำทิปและคำแนะนำต่าง ๆ ไปปรับใช้

กีฬาทำให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แทนที่เด็กจะใช้เวลาที่นอกเหนือจากเวลาเรียนไปกับเกมส์ โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต หรือสื่อบันเทิงที่จะเดินทางผิดๆ การให้เด็กเล่นกีฬาเป็นการทำให้เด็กมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทำในเวลาว่างเพื่อให้เด็กไม่รู้สึกเบื่อ ในความเห็นของนักจิตวิทยาเด็กพบว่า ปัญหาต่าง ๆ มักจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กรู้สึกเบื่อ เพราะเมื่อเด็กรู้สึกเบื่อ เด็กจะต้องหาอะไรทำเพื่อให้เค้าหายเบื่อ หากเราปล่อยให้เด็กเลือกกิจกรรมที่ทำเอง ซึ่งเราไม่สามารถควบคุมเด็ก ๆ ได้ตลอดเวลา ก็มีโอกาสอย่างมากที่เด็กจะเลือกกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม การให้เด็ก ๆ เล่นกีฬานั้นไม่เพียงแต่จะทำให้เด็กได้สังคม ได้สุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจเท่านั้น แต่ก็ยังช่วยป้องกันให้เด็ก ๆ ไปคลุกคลีกับเพื่อนๆ ที่ไม่ดีหรือพาตัวเองไปอยู่ในสถานการณ์ที่อันตราย นอกจากนี้การที่เราเบี่ยงเบนความสนใจเด็ก ๆ จากหน้าจอได้นั้นเป็นประโยชน์อย่างมากทั้งกับเด็กและผู้ปกครอง เด็กสมัยนี้ติด

อุปกรณ์เหล่านี้มากแต่เราจะเห็นนักกีฬาเซ็คหน้าจอน้อยกว่าเด็กปกติอย่างมีนัยสำคัญในเวลาที่ได้ฝึกซ้อมกีฬา ซึ่งจริงๆ แล้วก็คือ กีฬาทำให้เค้าโฟกัสและยุ่งกับการฝึกซ้อมจนไม่มีเวลามาสนใจหน้าจอ

ศิริรัตน์ หิรัญรัตน์ อ่างใน ชัยยงค์ บุญบุตร. (2555 : 22-23) ได้กล่าวว่า ความเกี่ยวข้องกับระหว่างคุณธรรมจริยธรรมและประโยชน์จากการเล่นกีฬา ในมุมมองทั่วไปของผู้ที่เล่นกีฬาและการออกกำลังกายจะได้รับการฝึกฝนและพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา นอกจากนี้ผู้ที่เล่นกีฬายังต้องรู้จักปฏิบัติตนเองให้อยู่ในกรอบของกฎและกติกาสport การแข่งขัน ดังนั้น ผู้ที่ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจะถูกขัดเกลาทางด้านจิตใจเชื่อมโยงไปยังการกระทำในด้านอื่นๆ และกล่าวถึงประโยชน์ของการเล่นกีฬา และการออกกำลังกาย 5 ประการ ดังนี้

1) ทางด้านร่างกาย อวัยวะในระบบต่าง ๆ ของร่างกายสามารถทำงานประสานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลให้ ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีบุคลิกภาพที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมการทำงานประจำวันได้อย่างกระฉับกระเฉง มีภูมิ ต้านทานสูง สมรรถภาพทางกายดี

2) ทางด้านจิตใจ การออกกำลังกายสม่ำเสมอนอกจากจะทำให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วจิตใจร่าเริง เบิกบานก็จะเกิด ความต่อเนื่องกันมา เนื่องจากร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าได้ออกกำลังกายร่วมกันหลายๆ คน เช่น การเล่นกีฬาเป็นทีม ทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเพื่อมีเหตุผลอดกลั้น สุขุม รอบคอบ และยุติธรรม

3) ทางด้านอารมณ์ มีอารมณ์เยือกเย็นไม่หุนหันพลันแล่น ช่วยคลายความเครียดจากการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน เมื่ออารมณ์เยือกเย็นก็สามารถทำงานหรือออกกำลังกายได้อย่างดี

4) ทางด้านสติปัญญา การออกกำลังกายสม่ำเสมอทำให้ความคิดอ่านปลอดโปร่งมีไหวพริบ มีความคิดสร้างสรรค์ ค้นหา วิถีเอาชนะคู่ต่อสู้ในวิถีทางในเกมการแข่งขัน ซึ่งบางครั้งสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

5) ทางด้านสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับผู้ร่วมงานและผู้อื่นได้ เพราะการเล่นกีฬาหรือออกกำลังกายร่วมกันเป็นหมู่มา ก ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้พฤติกรรม มีบุคลิกภาพที่ดี มีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและสามารถอยู่ร่วมใน สังคมได้อย่างมีความสุข

ไพศาล เกษแก้ว (2543 : 42) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาที่เล่นกีฬาและไม่เล่นกีฬา สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดชุมพร พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาที่เล่นกีฬานั้น มีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่านักศึกษาที่ไม่เล่นกีฬา โดยเฉพาะในด้านของความรับผิดชอบ ซึ่งหมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความเพียร ความละเอียดรอบคอบให้บรรลุความสำเร็จตาม ความมุ่งหมาย

สศไส ยาทองไชย (2540 : 44) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวัดพฤติกรรมทางด้าน ความมีน้ำใจของนักกีฬาที่เข้าร่วมแข่งขันกีฬากีฬาอาชีพอะเกมส์ ซึ่งพบว่า นักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขันกีฬา

อาชีพเกมส้นนั้น ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมความมีน้ำใจนักกีฬาอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ คือในด้านของการรับรู้ของการแพ้ชนะ ความมีน้ำใจ การเคารพคำตัดสิน ความกล้าหาญ และความซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. แนวทางการประยุกต์ใช้กีฬาเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551 : 204) กล่าวว่าครูจะต้องสอดแทรกหลักการของคุณธรรมและจริยธรรมในการเรียนเสมอ โดยไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะในเรื่องการพัฒนาทางด้านร่างกาย เพียงอย่างเดียว แต่ควรมุ่งเน้นพัฒนาเรื่องความมีน้ำใจนักกีฬา ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ความเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ต่อบุคคลอื่น เป็นต้น ซึ่งสิ่งสำคัญของการพัฒนาเหล่านี้ล้วนเป็นการประพฤติปฏิบัติด้านคุณธรรมและจริยธรรมทั้งสิ้น ทั้งนี้จากความสำคัญดังกล่าวจึงควรมีการส่งเสริมโดยเริ่มต้นตั้งแต่การปลูกฝังในวัยเรียนผ่านทางกระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 4-5) ได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือ(สพฐ.) โดยมุ่งหวังในการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับผู้เรียนในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตลอดจนระดับ ชั้นมัธยมศึกษา ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงคือครูผู้สอน มีหน้าที่ที่จะต้องบูรณาการการจัดการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้มีความสอดคล้องและควบคู่กับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรนี้หมายถึงคุณลักษณะเฉพาะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

จากแนวคิด หลักการ การใช้กิจกรรมกีฬาในการพัฒนาผู้เรียนข้างต้น สรุปได้ว่า กีฬาเป็นกิจกรรมสำคัญกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีพัฒนาการทางร่างกายเป็นไปตามวัย และช่วยให้มีสุขภาพจิตที่ดี ร่าเริงแจ่มใส และช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนในด้านการมีน้ำใจ มีความสามัคคี รู้แพ้ รู้ชนะ การปฏิบัติตามกฏระเบียบของสังคม มีความอดทน รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่ไปมั่วสุมกับยาเสพติดและอบายมุข และเป็นการฝึกทักษะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ผู้รายงานจึงได้นำแนวคิด หลักการการจัดกิจกรรมกีฬาต่างๆ มาใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมกีฬาในสถานศึกษาโดยจัดให้มีการจัดกิจกรรมกีฬาสัมพันธ์ภายใน โรงเรียน เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดและอบายมุขแก่นักเรียนโรงเรียนหาดสำราญวิทยาคม มีการจัดการแข่งขันกีฬาหลายประเภทตามความต้องการของนักเรียนซึ่งมีความสนใจและความเป็นเลิศในกีฬาแต่ละประเภทแตกต่างกัน ให้ครู บุคลากร

ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกีฬาสัมพันธ์เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนให้มีเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพนักเรียนที่เข้มแข็งต่อไป

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

ศุภนิภา ชินวุฒิ, อารีย์ สุขก้องวาริ, เพ็ญพรรณ ขจรศิลป์, ทศิธรรัตน์ รื่นเรียง และจิตสมร วุฒิพงษ์ (2552 : บทคัดย่อ) วิจัยประเมินผลของโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ที่มีอายุ 10-24 ปี เป็นสมาชิกชมรม TO BE NUMBER ONE ที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและผู้ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในสถานประกอบการ สถานศึกษาและชุมชน จำนวน 11 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิเคราะห์เอกสาร สังกศต สนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถามกับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง 371คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย วิเคราะห์ เนื้อหา การแจกแจง ความถี่และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า 1. โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีระบบบริหารจัดการตาม ยุทธศาสตร์และมีองค์ประกอบ 3 ก. คือ กรรมการ กองทุน และกิจกรรมในสถานประกอบการ สถานศึกษาและชุมชนอย่างเหมาะสม 2. สมาชิกจำนวน 353คน คิดเป็นร้อยละ 95.0 ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ โดยได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน รู้จักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามีความสามารถในการคิด และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 3. สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการมีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รู้จักคุณค่าของตนเอง มีการดูแลสุขภาพให้ห่างไกลยาเสพติด 4. สมาชิกเห็นด้วยกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการมีความต่อเนื่องจำนวน 358 คน คิดเป็นร้อยละ 96.50 5. เกิดความยั่งยืนของโครงการจากการสืบทอดการดำเนินกิจกรรมของชมรมจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุน

เฉลิมพล ดันสกุล (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกับการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าผลที่ได้จากการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนนับว่าเป็นกลไกสำคัญต่อการเสริมสร้างพัฒนาสุขภาพในชุมชนและเป็นประโยชน์ในการที่จะนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนตลอดจนดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ต่อไป

ธงชัย บุญน่วม (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาการประเมินผลโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสภาวะแวดล้อม (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ(Process) ผลผลิต (Product)และผลกระทบ (Impact Evaluation) และ

ประเมินความคิดเห็นในการดำเนิน โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดใน โรงเรียนท่าม่วง ราษฎร์บำรุง โดยใช้รูปแบบการประเมินด้วยรูปจำลองปรับประยุกต์แบบชิปปี้ (CIPP Model) ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านสภาวะแวดล้อม โรงเรียนมีแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน สภาพห้องน้ำและมุมอับได้รับการดูแลเอาใจใส่จากโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสภาพชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนมีความปลอดภัยจากยาเสพติด

2. ด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารโรงเรียนมีนโยบาย ให้ครูผู้สอนมีความตระหนักของพิษภัยของยาเสพติด ครูมีความตระหนักในการดูแลเอาใจใส่ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติดให้นักเรียน โรงเรียนมีการใช้งบประมาณอย่างเหมาะสม คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชน ผู้นำชุมชน และโรงพยาบาลท่าม่วง มีความรู้ความเข้าใจนโยบายการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติด โรงเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิตและสุขลักษณะนิสัยอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนมีการจัดทำเอกสารการเผยแพร่โครงการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติดใน โรงเรียนและมีการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมรอบ โรงเรียนให้มีความปลอดภัยและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน

3. ด้านกระบวนการ ครูและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนิน โครงการการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติด โดยมีการจัดนิทรรศการให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับยาเสพติด มีการตรวจสุขภาพนักเรียนเพื่อค้นหา นักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีการจัดกิจกรรม TO BE NUMBER ONE จัดกิจกรรมฝึกทักษะชีวิต

4. ด้านผลผลิต นักเรียนมีสุขลักษณะนิสัยที่ดีปลอดจากสารเสพติด มีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตสำนึกที่ดี เป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความสุข สามารถนำกิจกรรมตามโรงเรียนวิถีพุทธไปใช้ในชีวิตประจำวันมีทักษะในการป้องกันตนเองให้ปลอดจากยาเสพติดและสามารถนำความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติดที่ครูจัดขึ้นไปปรับใช้ใน ชีวิตประจำวัน

5. ด้านผลกระทบ นักเรียนกลุ่มเสี่ยงได้รับการดูแลเอาใจใส่จากโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนให้ความดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเอง ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ชุมชนให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ชุมชนให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนในการดำเนินนโยบายโครงการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติดใน โรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง และนักเรียนนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ในชุมชน ส่งผลให้นักเรียนตั้งใจเรียนทำให้มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

จากผลการประเมินความคิดเห็นของครู นักเรียน คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในโรงเรียน ทำมั่วงราษฎรบำรุง เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ในปีการศึกษา 2552 อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ส่วนปีการศึกษา 2553 มีความคิดเห็นต่อโครงการอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ศูนย์วิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2552 : 135) ศึกษาการประเมินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ในโครงการร้วครอบครัว ร้วชุมชน และร้วสังคม พบว่า

1. ทรรศนะของประชาชนในครอบครัวทั่วไป ครอบครัวกลุ่มเสี่ยงที่มีต่อการดำเนินงานในโครงการร้วครอบครัว โดยจำแนกสถานภาพครอบครัวออกตามคุณลักษณะสถานภาพ ความเสี่ยงต่อปัญหา ยาเสพติด ประกอบด้วยครอบครัวกลุ่มเสี่ยง ซึ่งหมายถึงครอบครัวที่มีสมาชิกญาติสนิทหรือเพื่อนบ้านสนิทเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และอีกกลุ่มหนึ่งคือครอบครัวทั่วไป ซึ่งจากการสำรวจ พบว่า มีครอบครัวที่อยู่ในสถานภาพเสี่ยงคิดเป็นร้อยละ 12.40 ในขณะที่เมื่อสอบถามตัวอย่างถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนิน โครงการป้องกันปัญหาเสพติดในครอบครัวหรือโครงการร้วครอบครัวนั้น พบว่า ร้อยละ 59.90 ระบุรับรู้รับทราบการดำเนิน โครงการ โดยกิจกรรมในโครงการร้วครอบครัวที่ตนเองและคนในครอบครัวเคยมีส่วนร่วมมากที่สุดได้แก่ การเข้ารับการอบรม ให้ความรู้เรื่องยาเสพติด กิจกรรมการประกาศตนเป็นครอบครัวสีขาว และการเข้าร่วมกิจกรรมสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้ ผลการสำรวจพบว่าในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมาในครอบครัวกลุ่มเสี่ยงมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดสูงกว่าครอบครัวทั่วไป อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่ในครอบครัวกลุ่มเสี่ยงเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของร้วครอบครัวนั้นพบว่า ร้อยละ 42.80 เห็นว่าการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในลักษณะที่ดีเหมือนเดิม-เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

2. ทรรศนะของประชาชนใน-นอกเขตเทศบาลที่มีต่อการดำเนินงานในโครงการร้วชุมชน ผลสำรวจ พบว่า ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนในเขตเทศบาลมีการรับรู้ต่อปัญหาเสพติดในลักษณะต่าง ๆ สูงกว่าประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่นอกเขตเทศบาลอย่างชัดเจน ทั้งการรับรู้ต่อผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด แหล่งมั่วสมเพื่อเสพยาเสพติด ผู้ค้ายาเสพติดและปัญหาในลักษณะอื่น ๆ

3. ทรรศนะของประชาชนในเขตเทศบาล/อำเภอเมืองที่มีต่อการดำเนินงานในโครงการร้วสังคม ผลสำรวจการรับรู้ของประชาชนต่อการดำเนินโครงการร้วสังคม พบว่า มาตรการลดปัจจัยเสี่ยงในพื้นที่ยังทำได้ไม่ดีนักในสายตาประชาชน โดยประชาชนส่วนใหญ่คือร้อยละ 77.90 ระบุว่าในพื้นที่ชุมชนที่พักอาศัยของตนเองนั้นมั่วปัจจัยเสี่ยง ในขณะที่ประมาณ 1 ใน 3 คือร้อยละ 32.80 รับรู้ต่อการดำเนินงานตามมาตรการจัดระเบียบสังคมในพื้นที่พักอาศัยของตน เมื่อพิจารณาความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินโครงการร้วสังคมในช่วงเดือนเมษายน-มิถุนายนที่ผ่านมา

พบว่า ร้อยละ 80.30 ระบุพอใจในระดับปานกลาง-มากที่สุด ในขณะที่ร้อยละ 19.70 ระบุน้อย-ไม่พอใจเลย ตามลำดับ

พรภักดิ์ พานพิศ (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตของนักศึกษานอกระบบของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัย พบว่า

1. นักศึกษาการศึกษานอกระบบของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพระประแดง มีพฤติกรรมการป้องกัน ยาเสพติดอยู่ในระดับดี

2. นักศึกษาที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่ได้รับต่อเดือน ระดับการศึกษาของบิดาและมารดา การอาศัยอยู่กับบิดามารดา สถานภาพครอบครัว และความสัมพันธ์กับครอบครัวที่ต่างกัน มีพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดไม่แตกต่างกัน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษานอกระบบ คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเจตคติที่มีต่อยาเสพติดตามลำดับที่ระดับ 0.05

สุภาพ ถิ่นกาญจน์ (2556 : 71) ได้ศึกษา การประเมิน โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ของโรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร ปีการศึกษา 2556 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินด้านสภาวะแวดล้อม ด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตของโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ จำนวน 535 คน ได้แก่นักเรียน โรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยใช้ตารางสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ของเคร็จซี่และมอร์แกน (Krejcie andMorgan) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 5 ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมิน โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ของโรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) พิจารณาเป็นรายด้านดังนี้

1. ผลการประเมินโครงการด้านสภาวะแวดล้อม พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดผลการประเมินรายข้อปรากฏว่า โครงการมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชนและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน มีผลการประเมินสูงกว่าข้ออื่น คือ มีผลการประเมินในระดับมากที่สุด

2. ผลการประเมินด้านปัจจัยพื้นฐาน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินรายข้อปรากฏว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการประเมินด้านกระบวนการ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินรายข้อ ปรากฏว่า ส่วนของผู้บริหารให้การสนับสนุน และให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้รับผิดชอบโครงการ กิจกรรมอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินด้านผลผลิต การดำเนินงาน โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ของโรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร ปีการศึกษา 2556 มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากโดยแยกเป็นด้าน คือ

4.1 ผลการประเมินด้านผลสำเร็จ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินรายข้อปรากฏว่าโครงการมีความคุ้มค่า เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด

4.2 ผลการประเมินด้านความพึงพอใจ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินรายข้อปรากฏว่า นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นที่พึงพอใจของครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสาธารณชนทั่วไป อยู่ในระดับมากที่สุด

วิชา สมิงไพร (2558) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาภาพรวมอยู่ในระดับมาก มาตรการป้องกันมีการดำเนินงานมากที่สุดส่วนมาตรการค้นหา มาตรการเฝ้าระวัง มาตรการบริหารจัดการ และมาตรการรักษา มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก 2. ปัญหาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย คือ มาตรการรักษา มาตรการป้องกัน มาตรการค้นหา ส่วนมาตรการเฝ้าระวัง และมาตรการบริหารจัดการ มีการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อยที่สุด และ 3. แนวทางการแก้ปัญหาคำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ควรดำเนินงานดังนี้คือ ศึกษาดูงานการจัดกิจกรรม ที่ บี นัมเบอร์วัน สถานศึกษาจัดตั้งสารวัตรนักเรียนปราบปรามยาเสพติด จัดระบบคัดกรองให้มีประสิทธิภาพ ส่งผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดทันที สถานศึกษาควรจัดค่ายคุณธรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จัดสายตรวจของโรงเรียนทำงานร่วมกับตำรวจ สร้างเครือข่ายผู้ปกครอง ครู ตำรวจในการ ดำเนินงานป้องกันยาเสพติดและส่งบุคลากรเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาหรือหน่วยงาน ที่ประสบความสำเร็จด้านการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ปฐมาวดี ศรีชนะ (2559 : 77) ได้ทำการศึกษาการประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและประเมิน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติดและอบายมุข ของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

เขต 28 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ คณะกรรมการสถานศึกษาผู้แทนนักเรียน ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนผู้นำชุมชน รวมทั้งสิ้น 159 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดลงมา ได้แก่ 1) ด้านการป้องกัน 2) ด้านการเฝ้าระวัง 3) ด้านการค้นหา 4) ด้านการบริหารจัดการ และ 5) ด้านการรักษาตามลำดับ

2. การประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาพรวมของแต่ละด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดลงมา ได้แก่ 1) ด้านบริบท 2) ด้านปัจจัยนำเข้า 3) ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการ และ 5) ด้านผลกระทบ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดลงมา มีดังนี้

2.1 ด้านบริบท ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยเสพติดและอบายมุขและมีห้องปฏิบัติการมากที่สุด รองลงมาคือ การนำข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันและเอกสารที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวางแผนดำเนินงานโครงการได้เหมาะสม และการนำนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการป้องกันสารเสพติด อบายมุขของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อดำเนินโครงการได้เหมาะสมน้อยที่สุด

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้า ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า บุคลากรมีความรู้ความสามารถเพียงพอจากการส่งบุคลากรออกไปศึกษาดูงานหรืออบรม สัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการในการดำเนินโครงการมากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการทุกฝ่ายเพื่อกำหนดแผนงานเป็นไปตามขั้นตอนโดยมีการศึกษานโยบาย จัดประชุม กำหนดแนวทางการดำเนินงานและกำหนดบทบาทภาระหน้าที่ของแต่ละฝ่าย และมีการจัดหา/จัดซื้อสื่อ เอกสาร วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ใช้ในการดำเนินโครงการอย่างครบถ้วน เพียงพอความพร้อมใช้และสะดวกต่อการขอใช้บริการน้อยที่สุด

2.3 ด้านกระบวนการ ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงาน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า สถานศึกษามีข้อมูลนักเรียนรายบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษามีการสุ่มตรวจปีสภาวะของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ กลุ่มเสพ/กลุ่มติด และมีการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงน้อยที่สุด

2.4 ด้านผลผลิต ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงาน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า สถานศึกษามีข้อมูลนักเรียนรายบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษามีการสุ่มตรวจปีสภาวะของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ กลุ่มเสพ/กลุ่มติดและการประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ชุมชนและ โรงเรียนเพื่อสอดส่องดูแลและแก้ไขปัญหาสารเสพติดน้อยที่สุด

2.5 ด้านผลกระทบ ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงาน โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า นักเรียนมีส่วนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทางสร้างสรรค์ต่าง ๆ ตามกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมาคือ ผู้ปกครองและชุมชนมีความเชื่อถือ และมีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา และปัญหาเสพติดและอบายมุขในชุมชนลดลงน้อยที่สุด

บรรดิษฐ์ ม่วงอ่อง (2559 : 62) ได้ศึกษาการประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข โรงเรียนบ้านกกจั่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข โรงเรียนบ้านกกจั่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 ใน 4 ด้านคือ ด้านบริบท (Context Evaluation) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และด้านผลผลิต (Product Evaluation) โดยใช้รูปแบบ CIPP Model ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ประชากรที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ เป็นครูผู้ดำเนินโครงการ นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการภาคีเครือข่ายของโรงเรียนบ้านกกจั่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 จำนวน 85 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับและแบบปลายเปิด สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และความถี่ (Frequency) ผลการประเมินพบว่า

1. ผลการประเมินด้านบริบท ภาพรวมมีความสอดคล้องและความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โครงการมีหลักการการดำเนินการที่สอดคล้องกับ

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงไปคือความร่วมมือของโรงเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองและชุมชนมีความจำเป็นในการป้องกันนักเรียนให้ห่างไกลจากยาเสพติดและการสร้างภูมิคุ้มกันด้านยาเสพติดให้กับนักเรียนมีความสำคัญและความจำเป็นมาก ตามลำดับ

2. ผลการประเมินด้านปัจจัยเกี่ยวกับความสามารถ ความเพียงพอ ความเหมาะสมต่อการดำเนินงาน โครงการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้านคือ ด้านงบประมาณและระยะเวลา ด้านบุคลากร และด้านสื่อและเครื่องมือ ตามลำดับ

3. ผลการประเมินด้านกระบวนการเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามมาตรการ 5 ด้านของโครงการ ภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายมาตรการพบว่า ด้านมาตรการป้องกันรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงไปคือ มาตรการค้นหา และมาตรการที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มาตรการเฝ้าระวัง ตามลำดับ

4. ผลการประเมินด้านผลผลิตเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อประสิทธิผลการปฏิบัติตนของนักเรียนในคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโครงการ ภาพรวมครูและนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 5 เรื่อง เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่องพบว่า การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียนชุมชนและสังคมอยู่ในระดับมาก รองลงไป คือ นักเรียนมีทักษะในการหลีกเลี่ยงป้องกันภัยอันตรายและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การจัดการกับอารมณ์และความเครียดของตนเองได้ ตามลำดับ

วิเชียร ชูติมาสกุล (2560) ได้ศึกษาเรื่องรายงานการประเมินโครงการสถานศึกษาปลอดยาเสพติดและอบายมุข โรงเรียนชินโรสวิทยาลัย ผลการประเมินโครงการพบว่า

1. ด้านบริบท พบว่า วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และนโยบายของโรงเรียนชินโรสวิทยาลัย อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการดำเนินงานกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และโครงการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ และระยะเวลาของการดำเนินงานอยู่ในระดับมีความเหมาะสม หรือมีความพอเพียงมากที่สุด

3. ด้านกระบวนการ ในการบริหารงาน และการดำเนินงาน พบว่า โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการดำเนินกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และ

โครงการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม มีการบริหารงานและมีขั้นตอนการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มีการดำเนินงานมากที่สุด

4. ด้านผลผลิต ได้แก่ 1) ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ การดำเนินงาน พบว่า โครงการ พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการดำเนินงานกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และโครงการพัฒนา บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม มีผลสำเร็จของการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มากที่สุด 2) ผลการประเมิน ความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงาน พบว่า โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการพัฒนาระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน โครงการดำเนินงานกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และโครงการ พัฒนาระบบดูแล สิ่งแวดล้อม บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงาน อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมิน นักเรียนมีภูมิคุ้มกันยาเสพติดและอบายมุข พบว่า โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการพัฒนาระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน โครงการดำเนินงานกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และโครงการ พัฒนาระบบดูแล สิ่งแวดล้อม นักเรียนมีภูมิคุ้มกันยาเสพติดและอบายมุข อยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลกระทบของ โครงการ พบว่ามีผลกระทบต่อ โรงเรียน ผู้บริหาร ครู อาจารย์และนักเรียนใน ด้านบวก

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

โครห์น, สกินเนอร์, แมสเซย์, & เอเคอร์ (Krohn, Skinner, Massey, & Akers.1985:455-471) ศึกษาพบว่า องค์ประกอบความผูกพันทางสังคมทั้ง 4 ประการ คือ ความรู้สึกผูกพัน (Attachment) ความยึดมั่น (Commitment) การกระทำที่สังคมยอมรับความเกี่ยวข้อง (Involvement) และกิจกรรมที่ สังคมยอมรับและความเชื่อ (Belief) ในกฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และยังพบอีกว่า ความยึดมั่นต่อการกระทำที่สังคมยอมรับ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่มีความสำคัญต่อการกระทำและพฤติกรรมการแสดงออกมากกว่าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบความ ผูกพันอื่น ๆ ทางสังคมที่มีต่อการกระทำผิด

อัลลอท และลีโอนาร์ด (Allot & Leonard. 1991 : 491-505) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการ ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ยาของเด็กนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า นโยบายของรัฐบาลและการร่วมมือของครู อาจารย์ จัดโครงการอบรม ฝึกทักษะที่ โรงเรียนและความร่วมมือของกลุ่มผู้ปกครองจะช่วยเป็น บรรทัดฐานเกี่ยวกับความรู้เรื่องการใช้ยาและสารเสพติดแก่นักเรียน ซึ่งมีผลทำให้การจัดการศึกษาเพื่อ ป้องกันการใช้ยาเสพติดมีประสิทธิภาพสูง

โทมัส (Thomson. 1995 : 2676-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการป้องกันการ ติดยาเสพติดใน โรงเรียนชนบท ของรัฐมินเนโซต้าตอนใต้ โดยศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันการ ใช้ ยาในทางที่ผิดและสารเสพติด เพื่อกำหนดความแตกต่างของความรู้การยอมรับตนเองทัศนคติการใช้ สารเสพติดและการรักษาระหว่างกลุ่มที่กำหนดความรู้ในด้านการต่อต้านยาเสพติด และกลุ่มที่ไม่ กำหนดความรู้ การศึกษาครั้งนี้ได้ตรวจสอบผลกระทบเกี่ยวกับเพศด้วย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียน

ในกลุ่มที่กำหนดความรู้การต่อต้านการติดสารเสพติด มีความรู้เรื่องสารเสพติดสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กำหนดเนื้อหาและนักเรียนหญิงจะมีสูงกว่านักเรียนชาย ผลการสำรวจทัศนคติ พบว่า นักเรียนที่ได้รับ การสอนในกลุ่มที่กำหนดความรู้จะมีการรับรู้สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กำหนดความรู้ ดังนั้นผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า ในการกำหนดความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด การยอมรับตนเองทัศนคติที่มีต่อสารเสพติด และการรักษาควรจัดอยู่ในโปรแกรมการสอนของโรงเรียน โดยให้มีการประเมินและแก้ไขหลักสูตร การเรียนการสอน เพื่อติดตามนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโครงการต่อต้านสารเสพติดให้มีผลใน การต่อต้านระยะยาว

Marie Mueller (2011) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการวางแผนการใช้หลักสูตรการป้องกัน ยาเสพติดในโรงเรียน เพื่อวางแผนการดำเนินงานตามหลักสูตรการป้องกันยาเสพติดตามหลักฐานเชิง ประจักษ์สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา โดยมุ่งเน้นการป้องกันยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า เป้าหมายของ โครงการนี้คือการวางแผนหลักสูตรที่จะเสริมสร้างปัจจัยการป้องกันสุขภาพในเด็กประถมศึกษาเพื่อ ป้องกันการใช้ยาบ้า หลักสูตรจะดำเนินการในโรงเรียนอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ห้า โครงการนี้ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีการประชุมคณะทำงานของมหาวิทยาลัย และชุมชนที่ประเมินขอบเขตของปัญหาการใช้สารเสพติดในชุมชน โดยประเมินงานที่ดำเนินการใน โรงเรียนและชุมชนประเมินสิ่งที่ได้ผลและสิ่งที่ไม่ได้ผลและพัฒนาแผนในปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงการ เลือกรหัสหลักสูตรป้องกันยาเสพติดโดยใช้การวิจัยเป็นฐานที่สามารถยั่งยืนในโรงเรียน หลังจากสรุป โครงการ การศึกษาปฐมวัยเป็นกุญแจสำคัญในการป้องกัน NIDA Brain Power เป็นฐานการวิจัยและมีความ เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับโรงเรียนโครงการสนับสนุนพฤติกรรมที่เป็นบวกในวงกว้าง แผน ที่ได้รับการ พัฒนาเพื่อการใช้งานซึ่งจะแตกต่างกันไปตามระดับระดับชั้น สิ่งนี้จะเสริมสร้าง ความสามารถของ เด็ก ๆ ในการเลือกอย่างมีสุขภาพดีและให้ทักษะ รวมทั้งให้ความรู้แก่พวกเขาในการ หลีกเลี่ยงการใช้ สารเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน โครงการและการดำเนินงาน ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดและอบายมุขโดยใช้แนวทางการประเมินโครงการ โดยเฉพาะการ ประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจมีรูปแบบการประเมินคือ 1) การ ประเมินบริบท 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า 3) การประเมินกระบวนการ 4) การประเมินผลผลิต เป็นระบบและกลไกสำคัญในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานที่นำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการว่าดีมีประสิทธิภาพได้ผลเพียงใด บรรลุถึงเป้าหมายมากน้อยเพียงใด เพื่อนำข้อมูลผลการ ประเมินที่ได้ไปพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการ กำหนดแนวทาง มาตรการ วางแผนดำเนินงาน และ ประเมินผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ รายงานผลและเสนอแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาโครงการต่อไป